ANATOL MĂCRIŞ

MISCELLANEA

volumul III

Editura PACO 2011

Dr. Anatol Măcriş

*

MISCELLANEA

-vol. III-

Dr. Anatol Măcriş

MISCELLANEA

VOL. III

Istorie, etnografie, viaţă socială, personalităţi, memorii

Bucureşti -2011-

Motto

„Şi care om se va aşeza în acel sat din ţări străine sau bulgar sau grec sau arbănaş sau ungur, dacă va fi om bun şi-l vor plăcea pe el satul şi bătrânii satului... el să aibă pace şi linişte."

(Hrisov dat în anul 1601 de Simion Movilă, voievod al Ţării Româneşti, satul Călineşti din judeţul Prahova).

PREFAȚĂ

Prezentul volum conţine, ca şi cele precedente, studii şi conspecte privind istoria României, etnografie, viaţa politică şi o prezentare a personalităţilor din sudul Basarabiei.

De asemenea sunt prezentate şi unele aprecieri asupra cărţilor scrise de autor.

Prezentarea mai amplă, în acest volum, ca şi în primele două, a găgăuzilor, se explică prin faptul că acest mic popor, urmaş al uzilor, a obţinut în cadrul Republicii Moldova, în decembrie 1994, un anumit grad de autonomie; s-a realizat astfel UTAG (Uniunea Teritorială Administrativă a Găgăuziei), ce cunoaşte o dezvoltare semnificativă.

Majoritatea capitolelor reprezintă comunicări susţinute de autor în cadrul Asociaţiei de Istorie Comparată a Instituţiilor şi a Dreptului (AICID), al cărţi membru este.

Autorul

1. PREZENTAREA VIEȚII POLITICE ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA 1990-2000

Revoluția din decembrie 1989 a fost o revoltă a maselor, care după ce a reuşit alungarea şi arestarea dictatorului, s-a văzut în fața unui vid de conducere. Imediat s-a instalat la conducerea revoluției activiştii persecutați politic de capriciosul dictator.

Comitetul format ad-hoc a întocmit o listă a membrilor Frontului Salvării Naționale, listă de o componență eterogenă, cuprinzând diferite fragmente ale nedreptățiților şi ale nemulțumiților. Ultimul de pe listă, a reuşit să fie în capul listei. Andre Glücksman, care a venit la Bucureşti în decembrie 1989 a spus: „Maitenant, c'est le bordel qui commence!", profetic.

Frontul Salvării Naționale în pofida declarațiilor solemne de a nu se transforma în partid politic, a făcut-o din prima lună.

Frontul a organizat imediat o primă mineriadă împotriva partidelor istorice.

Apare apoi ciocnirea interetnică de la Târgu Mureş. Mai multe comisii nu reuşesc să afle vinovații - primii agresori, detonatorii. În fața

bâlbâielilor conducerii țării, Occidentul a dat vina pe români.

În continuare, fosta nomenclatură se dovedeşte o pepinieră de cadre. Alături de ei apar veleitari, şmecheri, dispuşi să asume interesat sau candid dezordinea momentului. Ca o reacție a luat naştere fenomenul „Piața Universității". Puterea nu a găsit sau nu a vrut să găsească o soluționare, nevenind în întâmpinarea manifestanților şi găsind o cale care va deveni cea mai neagră pată a României postdecembriste - mineriada din 11-15 iunie 1990.

În urma alegerilor s-a organizat primul Parlament, bicameral, Iliescu Ion a fost ales preşedinte al României, în primul mandat de 2 ani. Acesta l-a numit pe Petre Roman prim Ministru.

Guvernul Roman, pretinde a pune bazele începutului reformei economice, declarând industria „un morman de fier vechi", prin liberalizarea haotică şi pripită a prețurilor, prin descentralizarea întreprinderilor, acestea devenind autogestionate - toată acțiunea fiind sursa unor mari fraude prin înființarea întreprinderilor căpuşe, conduse de apropiați ai directorilor, înmulțiți ca ciupercile.

Începe o perioadă de „tranziție", în care toată lumea de la preşedinte până la cel mai modest proprietar de chioşc se afla în poziția debutantului,

încercând să înlocuiască lipsa de instrucție și experiență adecvată prin dexteritate conjuncturală, noroc, tupeu și o interpretare personală a legilor, cele vechi existând, dar practic neoperante, cele noi, în special ordonanțe ale Guvernului, fiind puține și în curs de elaborare. A început perioada „ingineriilor financiare”, termen lansat de afaceriști, ingineriile, bazându-se pe lipsa de reglementări, dar și pe hoție, fie împrumuturi din bănci, niciodată restituite, fie direct din bunurile statului.

Apare o spectaculoasă redistribuire a ocupațiilor. O parte din intelectuali devin gazetari, politicieni și mai rar întreprinzători. Însă politicienii de bază sunt foștii activiști și, mai ales, fiii acestora. O serie de medici, ingineri, scriitori și juriști se transformă în analiști politici, diplomați, militanți de partid, editori.

Țărănimea și muncitorimea se implică minimal în treburile țării. Din cauza sărăciei liderii sindicali ajung în rândul păturii foarte bogate, ocupându-se de orice în afară de problemele stricte și imediate ale celor în numele cărora se bat cu pumnii în piept, în spate acumulând averi personale.

Respectul pentru intelectualitatea de vârf, pentru elite și din vina acestora se erodează: „Fiecare membru al societății se socotește o

personalitate directoare şi se năpusteşte împotriva oricui care ar ieşi în relief. Există în rândul masei un resentiment plebeu împotriva oricărei excelenţe posibile (Ortega y Gasset, Spania nevertebrată, pag. 76).

Revenim la Guvernul Roman. În septembrie 1991, o nouă mineriadă cu scopul de a-l debarca pe Roman. Ca urmare FSN se scindează: PDSR cu Ion Iliescu şi PD cu Petre Roman. În locul lui Roman este numit un tehnocrat (Theodor Stolojan) să gestioneze guvernarea până la alegerile din septembrie 1992.

Se votează şi se publică în M.O. 233/21 noiembrie 1991 Constituţia României.

Campania pentru alegerile parlamentare şi prezidenţiale din 1992 s-a desfăşurat relativ calm, Puterea fiind sigură de reuşită. În Parlamentul ales glasul Opoziţiei era slab. Perioada 1992-1996 a fost o perioadă de stagnare, de lentoare în apropierea de Uniunea Europeană şi NATO. S-a lansat cuponiada care a bulversat capitalurile sociale ale întreprinderilor, Adunările generale cu 1000-3000 de acţionari neavând posibilitatea practică să influenţeze sau să schimbe măsurile directorului. Ţara s-a îndatorat la FMI, BM şi BERD.

La alegerile din 1996 campania preelectorală a fost destul de calmă, Puterea părea şi acum sigură

de reuşită. Rezultatul alegerilor a fost un duş rece pentru PDSR.

Schimbarea nonviolentă, rotirea partidelor la guvernare a fost privită, pozitiv de către observatorii străini ca o dovadă a maturizării şi acceptării jocului democratic.

În prezent însă, lupta preelectorală a luat forme aberante, interesul public fiind subminat de interese electorale.

Totul este manipulat, chiar şi sondajele. Adversarul trebuie învins cu orice mijloace. Sondajele arată a superioritate a Opoziției, PDSR, care profită de situația precară a economiei româneşti.

Puterea actuală deşi are la activul său o serie de reuşite a manifestat slăbiciuni şi lipsă de fermitate. Participanții la Coaliție nu numai că nu au respectat regulile jocului, dar s-au criticat în permanență între ei.

Dar problema problemelor rămâne situația economico-financiară a țării. Râvnim la nivelul apropiat de cel al țărilor din UE, dar păşim greu spre recuperarea distanței față de '89. Cum vom izbuti? Această problemă se cere rezolvată de oameni hotărâți, tenaci, experimentați, în nici un caz interesați de înavuțire.

Recuperarea românilor din exil nu a constituit o constantă a guvernului. Diaspora română

cuprinde un număr impresionant de oameni de valoare. Atragerea acestora în circuitul specialiştilor din ţară constituie o datorie ce trebuie comparată cu aceea de protejare a patrimoniului naţional.

Se ştie că problema restituirii proprietăţilor este un test pentru primirea în UE; deasemenea privatizarea IAS-urilor şi a Băncilor Agricolă şi BCR.

Se poate aprecia că sociatatea actuală românească este haotică, conflictuală, cu o psihologie colectivă în curs de formare şi schimbare, având o clasă politică fără stil, o clasă politică căreia îi lipseşte în bună măsură sentimentul că aparţine unui popor, nu unui grup.

În fapt, ţara se confruntă cu o seamă de urgenţe, în care nu se mai pot stabili priorităţile. Totul este prioritar şi acest fapt este cea mai mare piedică în recuperarea normalităţii.

Care sunt căile de ieşire din confuzie, din impasul actual?

1. România, ale cărei baze le-a pus Unirea Principatelor, a fost înfăptuită cu iscusinţă diplomatică şi sacrificii de o minoritate luminată. Este necesar ca în „momentele de criză, oamenii deosebiţi să iasă în faţă".

2. Pentru aceasta este necesară înlocuirea votului pe liste cu votul uninominal. Candidaţii

pentru Camera Deputaților să fie personalități locale sau care au originea în zona respectivă, cunoscând problemele. Candidații pentru Senat să fie recrutați din oamenii înaintați ai țării cu merite reale şi larg cunoscute.

3. Trebuie promovat un puternic stat de drept, cu o profundă şi reală reformă a justiției.

4. Corpul de funcționari superiori să fie independenți politic.

Comunicare la AICID la 1 decembrie 2000.

2. ORGANIZAREA POLITICO-ADMINISTRATIVĂ A ROMÂNIEI ÎN TRECUT, PREZENT ŞI ÎN PERSPECTIVĂ

Împărțirea țării pe județe în Țara Românească şi pe ținuturi (ulterior județe) în Moldova a apărut odată cu apariția celor două state. Aceasta conduce la presupunerea că organizarea administrativă a existat încă din primele decenii ale dominației cumane. Pax cumanica, în secolul XI până la jumătatea secolului al XIII-lea, a împiedicat extinderea stăpânirii ungare dincoace de Carpaţi, dând posibilitatea românilor să-şi creeze propriile structuri şi instituții administrative. După părerea lui N. Iorga, în perioada premergătoare înfiinţării satelor româneşti, existau conduceri paralele, care apoi s-au contopit. Astfel Seneslau avea reşedința la Curtea de Argeş. La restaurarea bisericii domneşti de la Curtea de Argeş, sub fundațiile acesteia s-au găsit vestigii ale Curții lui Seneslau Voevod. Concomitent, prințul cuman Borz avea reşedința la Câmpulung Muscel (Alexandru Boldur). În Moldova, reşedința cumanilor era la Târgul Putnei (astăzi dispărut, peste ruinele târgului, în secolul XV, s-a aşezat satul Baloteşti pe râul Putna).

Județele și ducatele românești au luat un avânt extraordinar de repede ca al unei puteri ieșite de sub o comprimare îndelungată (N. Iorga, vol. III, Cap. Cumanii).

La apariția statelor românești, aparatul de stat era perfect articulat. Este de ajuns să menționăm protocolul de la Curțile domnești și însemnele puterii, ca să ne dăm seama că erau inspirate de Curtea Imperiilor asiatice și Bizantin.

Teritoriul Țării Românești era împărțit în județe (în unele acte apare și denumirea de județe; sau este o pronunție greșită sau este influență slavonă, în care sudeț înseamnă judecător, judex). Județele importante erau conduse de vornic, mai târziu ispravnic, celelalte județe erau conduse de căpitani de județ; subdiviziunile județului se numeau plăși sau ocoale, iar cele de la hotare plaiuri.

a. În Oltenia erau următoarele județe: Mehedinți Motrului; (Strehaia), Jaleș (cu sediul la Dobăcești de Jaleș, astăzi Runcu), Gilort (Târgul Bengăi, apoi Târgul Gilort, astăzi Cărbunești), Gorj, Dolj, Vâlcea, Județul de Baltă, Romanați.

b. În Muntenia: Argeș, Pădureț (pe platoul Cândești), Muscel, Dâmbovița, Prahova, Olt, Teleorman, Vlașca, Ilfov, Săcueni (o parte din populația județului fiind venită din secuime, cu

reşedinţa la Starchiojd), Buzău, Râmnicul Sărat, Ialomiţa.

Judeţele Gilort, Jaleş, Motru, Judeţul de Baltă, Pădureţ şi Săcueni au dispărut cu timpul. Gilortul, Jaleş (cu reşedinţa la Dobăceştii de Jaleş, astăzi Runcu) şi Gorjul (sediul cnezatului lui Litovoi) au format judeţul Gorj.

Judeţele Mehedinţi şi Motrului s-au contopit, formând judeţul Mehedinţi.

- Judeţul de Baltă şi Dolj au format judeţul Dolj;
- Judeţul Săcueni a fost împărţit între judeţele Prahova şi Buzău;
- Judeţul Pădureţ s-a unit cu judeţul Muscel, numindu-se Muscel. Reşedinţa judeţului Prahova a fost la Târguşor, apoi la Gherghiţa şi Ploieşti.

Reşedinţa judeţului Mehedinţi era la Cerneţi.

În perioada Regulamentului Organic reşedinţele judeţelor Ialomiţa, Vlaşca, Teleorman şi Mehedinţi s-au mutat de la Urziceni, Găeşti, Slatina (Mavrodin) şi Cerneţi la Călăraşi, Giurgiu, Turnu-Măgurele şi Turnu-Severin.

Raialele din Ţara Românească reprezentau porţiuni pe teritoriul Ţării Româneşti, care erau administrate direct de Imperiul otoman. Ele reprezentau, deci, un teritoriu străin.

1. Raiaua Brăila a fost luată de turci în anul 1450. După anul 1544 s-a făcut prima stabilire a

hotarului raialei, dar acesta nu este respectat de turci. Domnitorii români Alexandrul al II-lea (1568-1677), Mihnea Turcitul (1577-1583 şi 1585-1591) şi mai târziu Antonie Vodă din Popeşti (1669-1672) cer cu insistenţă la Poartă stabilirea hotarului raialei Brăila.

În timpul domniei lui Antonie Vodă din Popeşti se stabileşte hotarul de către spătarul Constantin Cantacuzino din partea română şi de către turcii însoţiţi de către cadii împuterniciţi din Brăila.

În anul 1695 Constantin Brâncoveanu trimite din nou jalbă la turci. Se notează într-un hrisov (Ilie Corfuş, Hotarul Brăilei la 1695, Bucureşti 1946): „Văleatul 1695, februarie 2, Hotarul Brăilei cu Ţara Românească să se dea pe unde este, de s-au hotărât şi s-au pus pivele şi morile, fiind Mihai Cantacuzino vel spătar şi Constantin Catichi vel clucer, din partea Măriei Sale Ioan Constantin Basarab voevod şi cu un capugiu de la puternica împărăţie şi cu doi cadii unul din Giurgiu şi altul din Dârstor şi cu nazârul şi cu toţi agii şi turcii Brăilei".

Hotarul începe la Siret, trece pe lângă satele Vădeni, Baldovineşti şi Nazârul, care rămân la raia, apoi se îndreaptă spre vest, lăsând satul Romanu în raia, iar Gemenele în Ţara Românească; de aici se îndreaptă spre est până la

Tudor Vladimirescu, care rămâne în raia, apoi hotarul se îndreaptă spre sud, lăsând în raia satele Siliştraru, Moroteşti (lângă care se află Movila Vămii), Orman (Valea Cânepii), Viziru, de unde se îndreaptă spre est până la braţul Dunărea Veche, în dreptul comunei dobrogene Pecineagu.

2. Raiaua Giurgiu. Dominaţia otomană asupra Ţării Româneşti se intensifică spre mijlocul secolului al XVI-lea. În anul 1544 acest fapt a căpătat pentru Giurgiu o semnificaţie aparte, odată cu transformarea sa, a cetăţii şi a unui întins teritoriu rural alăturat în caza (raia). Printr-un act samavolnic Imperiul otoman smulge din trupul Ţării Româneşti, trecându-le sub jurisdicţie turcească, un oraş, o cetate şi un teritoriu rural important.

În articolul „O hartă a raialei Giurgiu mai puţin cunoscută", publicat în volumul „Ilfov-File de istorie" (Buc. 1975, pag. 257-259), Maria Grigoruţă dă detalii despre raiaua Giurgiu extrase din studiul hărţii.

Astfel se consemnează hotarul raialei, care porneşte din colţul vestic al iezerului Magherului, trece pe lângă Măgura Ţiganului şi urcă până în nord până la podul de peste pârâul Coşovei. Spre est hotarul este dat de Valea Coşovei, Pârâul sec, colţul nordic al iezerului Olacului până la grindul lui Văsneni. Satele româneşti din apropierea

hotarului raialei sunt: Cacaleți, Putineiu, Hodivoaia, Stăneşti (Bălănoaia), Frăţeşti şi Gostinu în nord, Găojani, Paraipanu-Siliştea Veche şi Paraipanu-Siliştea Nouă - în sud-vest.

În interiorul raialei în afara oraşului Giurgiu mai existau câteva sate şi ciflicuri. Astfel începând cu Colțul de sud-vest existau: ciflicul lui Ali Bei, Nazârului, Bostanului, Merteş, Scânteia, ce se află plasate pe malul de nord al iezerului Magheru. Urcând spre nord pe malul vechi al Bacului sunt menționate satul Malu, ciflicul Ciohodarului, Botăşanului, Ibrahim bei, Dudaş, Mârzian, Niazalul, Sali, Nafărului, Baltag, Bălănoai, satul Turbatu, ciflicul lui Iacup, Budur Haran, Emin Ali Aga, Ciadârluței. În interiorul raialei apare un singur ciflic, al Ciungului.

„În partea nordică a satului Vedea se afla Drumul Untului, pe unde treceau turcii din cazaua Giurgiu, cu untul strâns din județ" (N. Ilinca, D. Căpățână, Giurgiu, Buc., 1968).

3. Raiaua Turnu. Spre sfârşitul domniei lui Mircea cel Mare (1417) cetatea Turnu intră sub stăpânire turcească.

„Voievozii români Dan al II-lea în 1427, Vlad Dracul în 1445, Vlad Țepeş în 1462, Radu de la Afumați în 1521, au încercat fără succes să recucerească cetatea.

Sub dominaţia lui Radu Paisie, turcii întăresc din nou cetatea şi împreună cu teritoriul din jur declară raia" (Ilie Oprica, ş.a. Turnu Măgurele, Buc., 1986).

În anul 1546 sub dominaţia lui Mircea Ciobanul s-a făcut delimitarea teritoriului raialei.

Dionisie Fotino consemnează următoare delimitare a raialei Turnu:

„... de la marginea, despărţind împrejurimea Culei de cetate de pământ, de la Traian pe uscat trece pe aproape de movilă ce este pe marginea Troianului, de acolo merge la alte două movile, tot pe marginea Troianului, de unde merge la drumul numit al Banului, drept în sus pe apa numită Hârlău şi se întinde printre vii până la biserica ce era pe un sat desfiinţat al Ţării Româneşti.

Hotarul urma pe măgura între viile Ciupercenilor, din care jumătate rămâneau la Cule şi jumătate la Ţara Românească. Se întindea la marginea Drumul Vierilor până la altă măgură şi iarăşi până la gura Rusciucului şi la măgura de la Gunoiul Duşman, tot pe drumul Banului, întins la marginea moşiei lui Pehlivan Oglu, spre Cule, care rămânea în ţară, până la moara Beilicului. De pe apa Hârlăului spre Dunăre, până la moara Paşei, ce era la satul Piscul şi tot pe apa Hârlăului, până se varsă în Olt, din jos de Romanaţi, până la gârla care se desparte de Olt sub numele de Oltişor şi se

varsă în Dunăre, iar din jos la Islaz își face Dunărea hotar".

Ilie Oprica, Marin Dumitrescu și Ion Grigorescu (Turnu Măgurele, Buc., 1986) reconstituie hotarele raialei ținând seama de localitățile actuale: „hotarul pornea de la Dunăre, urca de-a lungul Troianului, până la sud de Segarcea Deal. De aici se îndrepta spre răsărit de-a lungul Drumului Banului, până la izvorul pârâului Gârla, coborând apoi aproximativ perpendicular pe Dunăre, pe la est de Ciuperceni, atingând malurile fluviului".

Turcii nu încetau să smulgă teritorii românești în jurul raialelor Brăila, Giurgiu și Turnu.

Actul adițional al convenției de la Akkerman (25 septembrie 1826) se stipula obligația turcilor de restituirea teritoriilor smulse de la stăpânii lor și înglobate în raialele Brăila, Giurgiu și Turnu (A. Iordache, A. Stan, Apărarea autonomiei Principatelor române, 1821-1859, Buc., 1987).

După pacea de la Adrianopol (1828), toate raialele s-au restituit Țării Românești, frontiera stabilindu-se pe talvegul Dunării.

c. – În Moldova erau următoarele ținuturi: Țețina, Cernăuți, Hotin, Suceava, Dorohoi, Herța, Neamț, Cârligătura (Târgu-Frumos), Hârlău (Botoșani), Iași, Soroca Orhei, Lăpușna, Roman, Bacău, Tecuci, Vaslui, Fălciu, Tutova (între Vaslui

şi Bârlad), Bârlad, Putna, Horincea (cu reşedinţa Horincea pe râul Horincea, astăzi Cavadineşti), Adjud, Covurlui, Olteni, Chigheci (reşedinţa la Târgul Sărăţii), Tighina, Ciubărciu, Chilia, Cetatea Albă. Ţinuturile erau conduse de pârcălabi. La recensământul din 1564 lipsesc Tighina, Chilia, Cetatea Albă şi Ismailul, acestea trecând sub stăpânirea directă a turcilor. La Ciubărciu se mută pârcălăbia de la Cetatea Albă şi funcţionează până la 1595 (îşi exercită autoritatea asupra „satelor hăneşti"), când trece sub stăpânirea turcilor.

La recensământul ordonat de Petru Şchiopul, în anul 1591, nu mai apar ţinuturile Adjud, Trotuş, Fălciu, Horincea, Olteni, Herţa.

Ţinutul Olteni s-a populat prin colonizarea unor locuitori ai Olteniei, tot aşa cum o parte a satelor Rucăr şi Dragoslavele s-au stabilit la Soveja. Oltenii au fondat (1438) Târgul Olteni pe Bârladul inferior, la sud de Tecuci la Lungociu. La sfârşitul secolului Târgul şi ţinutul au dispărut. Oltenii au pătruns şi mai departe, întemeind satul Olteni pe Prut, amintind într-un act din 1609. Ţinutul Putna dispare odată cu Târgul Putna; în 1503 este amintit pentru ultima oară; astăzi pe locul Târgului Putna este comuna Boloteşti pe râul Putna. Ţinutul Horincea este amintit în Cronica Moldo-polonă din 1566, dar nu mai apare în catastiful lui Petru Şchiopul. Ţinuturile din sudul

Moldovei s-au schimbat deseori din cauza deselor atacuri şi distrugerilor provocate de tătari.

În anul 1472 se înfiinţează 3 ţinuturi pentru paza împotriva tătarilor: Hotârniceni, Codru şi Greceni.

În secolul al XVIII-lea, judeţul Hârlău se transformă în Botoşani, judeţul Tutova se uneşte cu Bârladul şi se va numi Tutova cu reşedinţa în Bârlad. Judeţul Cârligătura se împarte la judeţele limitrofe, cea mai mare parte revenind judeţului Iaşi.

În 1777, judeţele Bucovinei se desprind de Moldova. În 1812 se pierd şi judeţele din Basarabia.

În Basarabia, ruşii au modificat deseori configuraţia şi numărul judeţelor. Astfel, după 1856, au înfiinţat un judeţ Comrat, care cuprindea localităţile pe care ruşii nu le-au predat conform hărţii ataşate Tratatului de la Paris, permiţându-şi pe teren să traseze frontiera diferit, în folosul lor, faţă de harta ataşată tratatului.

Precum am văzut, o serie de târguri şi oraşe au avut, atât în Moldova, cât şi în Ţara Românească o evoluţie regresivă sau au dispărut complet.

Astfel, în Ţara Românească au evoluat regresiv Târguşorul, Gherghiţa, Cerneţi şi au

dispărut complet Vicina, Soci, Oraşul de Floci, Cornăţelul şi Mavrodin.

Soci era un târg înfloritor, faţă în faţă cu Focşani. A fost, complet distrus în timpul luptelor dintre moldoveni şi munteni (în special în perioada lui Ştefan cel Mare) din secolul XV. Nu s-au găsit urme, în unele hărţi apare ca oraş pe Siret, la nord de Focşani, dar din documente este acolo unde am amintit.

Mavrodin, un oraş în Teleorman, la nord de actuala Alexandria, avea un rol important până la integrarea oraşului Turnu Măgurele în hotarele Ţării Româneşti şi dezvoltarea Alexandriei. Astăzi este un sat.

Oraşul de Floci era la Giurgeni. Cornăţelul, astăzi satul Mănăstirea pe Mostiştea, era un oraş înfloritor, comercial, locul de întâlnire a negustorilor braşoveni şi localnici cu cei din sudul Dunării. Dezvoltarea Cornăţelului era legată de drumul comercial spre Dristor (Silistra). De altfel, toată Ţara Românească era brăzdată de drumuri comerciale. Existau drumurile care legau Sibiul şi Braşovul de localităţile de pe malul Dunării: Calafat, Orlea, Celei, Islaz, Turnu Măgurele, Giurgiu, Silistra, Oraşul de Floci şi Brăila. Mai existau şi drumuri interne specializate: al oilor, al sării, al cerei, al untului, al banului.

În Moldova, au evoluat regresiv Baia, Fălciu, Lăpuşna, Târgul Ştefăneşti, Cotnari şi Greceni (jud. Cahul), au dispărut complet: Târgul Putnei, Târgul Sărăţii (din Ţinutul Tigheciului, Scheia (numit şi Târgul bulgarilor), pe Siret, la nord de Roman, Oltenii, Mogoşeşti, Târgul Broaştei (pe Jijia, la nord de Iaşi), Şerbanca (mai sus de Ştefăneşti, pe Prut), Tintul (la vârful nordic al lacului Ialpug), Târgul Puţeni în Covurlui (astăzi Valea Mărului).

Târgul Putnei, un oraş important, se pare sediul prinţului cuman; pe ruinele acestui oraş s-a aşezat satul Baloteşti. Scheia, un oraş important, locuit de bulgari, a dispărut în timpul luptelor cu tătarii. Puţenii a ajuns un sat.

Mogoşeşti, amintit cu multe documente ca târg, a dispărut. Astăzi în judeţul Iaşi sunt trei sate cu acelaşi nume.

Cetatea Tintul, la nordul lacului Ialpug, a fost dărâmată de turci. Din pietrele cetăţii s-a construit târguşorul Tabac, existent astăzi în Ucraina, lângă Bolgrad.

În Moldova drumurile comerciale legau Tighina, Cetatea Albă şi Chilia de Târgul Lăpuşna şi de aici Iaşi şi nordul Moldovei, spre Lvov şi Cameniţa. Un alt drum important lega Galaţiul, prin Bârlad şi Vaslui cu Iaşi şi Galaţi, pe valea Siretului, prin Bacău, Roman, Suceava, Cernăuţi.

Localizarea unor localități istorice a prezentat și mai prezintă preocuparea cercetătorilor. Este vorba de Posada, Rovine, Vicina, Licostomo, Roşcani, ş.a.

Localizarea Rovinelor este în continuare incertă; se presupune că ar fi pe Ialomița, pe Argeş, pe Jiu. Numele arată că este vorba de rovine, adică râpă mocirloasă, mlaştină. C.C. Giurescu s-a oprit la Jiu, în apropierea Craiovei. Nu există urme şi nici documente. Nicolae Stoicescu demonstrează că este pe Argeş. Turcii au venit de la Turnu Măgurele, au urcat pe Olt până la Slatina şi apoi spre Argeş. La 5 km de Costeşti se găsesc sălcii de câmpie, a fost în trecut o mlaştină.

Nici Posada nu este localizată, fiind în discuție Valea Prahovei, Valea Dâmboviței, Valea Argeşului şi Țara Loviştei. Bazându-se numai pe argumente logice, C.C. Giurescu consideră că este în Țara Loviştei.

Pavel Chihaia localizează Posada pe drumul dinspre Curtea de Argeş spre Câmpulung, aici existând o colonie de saşi şi maghiari, Rucărul fiind în Ardeal la 1330 (Arta medievală, vol. 3, Buc., 1998, pag. 12).

Şi Vicina a fost poziționată în diferite locuri, pe malul drept al Dunării între Dristor şi începutul Deltei Dunării. C.C. Giurescu o plasează la Isaccea, fără explicații. Cercetând portulanul lui

Marino Sanudo, am constatat că ultimul segment al Dunării, între Isaccea şi Tulcea este denumit „flume d'vicina ul' de danubio", prin urmare este foarte posibil să fie Isaccea; C. Rezachievici pledează pentru Măcin; numai săpături arheologice ar da confirmarea acestei ipoteze. În ceea ce priveşte Roşcanii, localitatea unde Ioan Vodă cel Cumplit a fost învins de către turci, unele manuale de istorie, precum şi Dicționarul enciclopedic ilustrat, recent apărut, arată ca fiind în apropierea oraşului Cahul.

În realitate satul Roşceni, lângă oraşul Cahul nu exista, iar Roşcanii unde s-a dat lupta cu turcii, se găseşte în sudul lacului Cahul, în fața oraşului dobrogean Isaccea, C.C. Giurescu numeşte uneori lacul Cahul „iezerul Cahul".

B.P. Haşdeu precizează că lupta s-a dat pe podişul din fața lacului Caşena, marcat pe harta lui C.C. Giurescu ca fiind un lac complet secat la acea dată. Cercetând hărți mai detaliate am stabilit că denumirea Caşena se referă la una din „coadele" lacului Cartal, care îl leagă de lacul Cahul.

Tabăra moldovenilor era pe malul lacului Cahul pe o înălțime ce se numea Roşcani. B.P. Haşdeu scrie că acolo era şi un sat Roşcani, care în timpul luptelor a fost distrus complet.

În ceea ce priveşte Licostomo vom face o prezentare mai detaliată. Chilia sau Licostomo?

Răspunsurile la această întrebare diferă de la autor la autor. Astfel, A.D. Xenopol este ferm în a considera localitățile Chilia şi Lycostomo ca fiind identice. În „Istoria Românilor din Dacia Traiana", vol. II, 1986, găsim: „Chilia şi Cetatea Albă purtau nume greceşti: Lycostomo şi Asprocastron, moştenite de la vechile colonii elene de pe țărmurile Mării Negre" (pag. 209).

Eugen Gluck, în „Imaginea litoralului românesc pe harta lui Ichuda ben Zara, Pontica, XVII"; „Licostomo grefată pe malul sudic al brațului Chilia pare să indice o aşezare mai importantă în interiorul uscatului. În ceea ce priveşte identitatea, există aproape un consens în a identifica Licostomo în Chilia".

Nicolae Koslinski şi Cristian Crăciunoiu în articolul „Nave româneşti în vremea lui Ştefan cel Mare" (M.I., anul XXI, sept. 1987) sunt fermi în afirmația lor: „Pentru înlesnirea activității negustoreşti, nu departe de vărsarea Dunării în mare, şi la limanul Nistrului, neguțători genovezi - în concurență cu venețienii pentru întâietatea comercială - întemeiaseră două centre de schimb (emporii comerciale) care, cu timpul, deveniseră cetăți: Lycostomion sau Licostomo (pe brațul Chilia) şi Maurokastro sau Moncastro (la limanul Nistrului). Cunoscute sub numele tradiționale româneşti de Chilia şi Cetatea Albă, cele două

cetăţi aveau să devină principalele porţi comerciale ale Moldovei şi Ţării Româneşti în veacul XV".

C.C. Giurescu este prudent în a exprima punctul de vedere. Astfel, în Istoria Românilor", vol. 1 la pag. 228, aminteşte de Chilia, fără să amintească de Licostomo; îşi continuau deasemenea existenţa în sec. XIII porturile fluviale, şi anume Sulina, Chilia, Tulcea, Vicina, Măcinul, Hârşova, Cernavodă şi Dârstorul. Chilia, veche cetate bizantină, era situată pe un grind mai ridicat al Deltei, în insula Chilia. De la o vreme, pentru produsele cu volum mare, cum erau grânele, s-au ridicat magazii pe ţărmul stâng al braţului Chilia, precum şi adăposturi pentru paznici, hanuri şi cârciumi pentru cărăuşii care aduceau grânele şi pieile de vită; e punctul de plecare al Chiliei Noi, pe ţărmul moldovean, unde Ştefan cel Mare va ridica apoi, într-un timp extrem de scurt, cu opt sute de zidari şi şaptesprezece mii de ajutoare, o cetate nouă, utilizând şi materiale de construcţii ale celei vechi din Deltă".

Despre Licostomo scrie la pag. 136: „Tot aşa s-a întâmplat cu numele de origine greacă al localităţii Lycostomo (Gura Lupului) de pe braţul Chilia, nume care a fost tradus în slavă prin Vâlcov (a lupului)".

Însă Vâlcov este pe malul stâng al braţului Chilia, în dreptul localităţii Periprava, ceea ce ne

conduce la ideea situării Licostomei în preajma Peripravei.

A. Rădulescu şi I. Bitoleanu în „Istoria Românilor dintre Dunăre şi Marea Neagră”, Dobrogea, 1979 susţin ferm că Licostomo şi Chilia sunt diferite: „Formele asupririi tătare se fac simţite între Dunărea de Jos şi Mare, unde oraşele comerciale ca Vicina, Licostomo, Chilia, etc. vor stagna o vreme...” (pag. 175).

La fel, P. Coteţ, I. Popovici şi G. Simion în „Tulcea - Ghid turistic, 1975” scriu: „La gurile Dunării şi în amonte apar oraşe cu o organizare economică şi politică medievală, cum sunt: Licostomo, Chilia, Vicina, etc. Numele de Chilia îl datorăm împăratului bizantin Constantin Profirogenetul. În sec. XIII-XIV, Chilia ajunge o colonie Genoveză de prim ordin, cu activităţi piscicole însemnate, mai ales în ceea ce priveşte pescuitul morunului... Ultinele studii istorice stabilesc la Periprava locul cetăţii genoveze Licostomo”.

E. Panaghianţ, în „Delta Dunării”, 1982, scrie: „Primul izvor istoric în care este menţionată Chilia aparţine împăratului bizantin Constantin Profirogenetul. În primele decenii ale secolului al XIV-lea până aproape de Chilia se întindea hotarul de est al Ţării Româneşti. Alţi călători care scriu despre Chilia sunt sirianul Paul din Alep, italianul

Nicola Barsi, francezul Jean Baptiste Tavernier. De la aceşti martori oculari aflăm că „de la Chilia până la mare sunt circa 6 mile”, în timp ce astăzi, în linie dreaptă sunt 40 de kilometri... Trecutul localităţii Periprava se leagă de prezenţa, în aceste locuri, a unei cetăţi genoveze. În apropierea acestui loc se afla pe atunci gura de vărsare a braţului Chilia în Marea Neagră. Săpături arheologice efectuate în partea de sud a lacului Nebunu au scos la iveală dovezi materiale ale unor aşezări din perioada bizantină (sec. XIII-XIV):”

A. Rădulescu în „Ovidiu la Portul Euxin”, 1981, pag. 144 este mai puţin categoric decât în lucrarea sa citată mai sus: „Licostomion, oraş medieval în Delta Dunării - Chilia zilelor noastre - de o mare importanţă economică în sec. XIII-XIV, dată după care dispare, după toate probabilităţile din pricina înnisipărilor produse de aluviunile vărsate în mare. Chilia contemporană se pare că nu păstra întocmai locul vechiului Licostomion”.

P. Diaconu şi S. Baraschi în Păcuiul lui Soare, II” pag. 152 se pronunţă ferm pentru diferenţierea acestor localităţi: „...monedele ar fi fost emise în perioada unor activităţi economice încă înfloritoare sub administraţia genoveză la Vicina, Chilia şi Licostomos”.

Oct. Iliescu în „Licostomo – tabel sinoptic al administraţiei genoveze la Vicina, Chilia şi

Licostomo între anii 1330-1383" diferenţiază net localităţile.

Se pare că părerea lui Şerban Papacostea în nota (1) la articolul „Lucruri noi despre Chilia şi Cetatea Albă" din volumul „N. Iorga, Studiu asupra evului mediu românesc" 1984, exprimă punctul de vedere cel mai just şi anume: „Afirmaţia provine din ideea eronată a identităţii dintre Chilia şi Licostomo. Cercetări ulterioare au revenit la viziunea originară a două aşezări diferite, chiar dacă foarte apropiate teritorial şi legate funcţional între ele".

Radu Şt. Ciobanu diferenţiază localităţile: Licostomo, identificat cu o fostă insulă, astăzi înnisipată, - situată în faţa actualului sat Periprava „şi pe baza unor calcule de probabilitate stabileşte populaţia Chiliei în sec. XIII-XIV, la 15.000 de oameni şi a Licostomei la 1.000 de locuitori (Situaţia demografică în Deltă, Muzeul Naţional, VII, 1983).

C. Ciohodaru (Alexandrul cel Bun, Cartea Moldovenească, 1990, Chişinău) consideră că Licostomo era pe locul actualului oraş Vâlcov: „Pe Dunăre era cunoscută Chilia, care a intrat în stăpânirea Moldovei în timpul lui Alexandru cel Bun. Alături de Licostomo (Vâlcov) şi Cetatea Albă, poate fi considerat ca unul din cele mai vechi oraşe din Moldova".

În concluzie, ţinând seama de faptul că în documentele genoveze şi veneţiene apar ambele nume, se poate stabili aproape cu certitudine că au existat două localităţi: una la vărsarea braţului Chilia în mare - Licostomo - în dreptul localităţii Periprava, vis-a-vis de Vâlcov (în Basarabia), şi alta, Chilia, mai în interiorul teritoriului, la mică distanţă, construită pe un teren mai propice, grindul Chilia. De asemenea se poate presupune o anumită dependenţă între cele două localităţi, Chilia dezvoltându-se în sec. al XV-lea şi din punct de vedere al apărării, ambele localităţi fiind însă importante centre comerciale.

Astăzi, Periprava (Licostomo) este la o distanţă apreciabilă de ţărmul Mării Negre, din cauza aluviunilor aduse de braţul Chilia.

În zilele noastre, Canalul Musura, care marchează hotarul nostru cu Ucraina (în locul Canalului Stari Stambul, reprezentând talvegul braţului Chiliac, canal luat abuziv de sovietici, în 1940) înaintează spre Sulina, astfel că în câteva decenii, pichetul grăniceresc al Ucrainei va fi în faţa portului Sulina.

Revenind la judeţe, în secolul XIX, modificări ale configuraţiei şi numărului acestora au fost minime.

În perioada Regulamentului Organic erau următoarele judeţe:

- Moldova 13 județe și anume: Dorohoi, Botoșani, Baia, Neamț, Roman, Putna, Vaslui, Fălciu, Tutova, Tecuci, Covurlui;
- Țara Românească 17 județe și anume: Mehedinți, Gorj, Dolj, Vâlcea, Romanați, Argeș, Muscel, Dâmbovița, Prahova, Buzău, Râmnicu Sărat, Olt, Teleorman, Vlașca, Ilfov, Ialomița, Brăila.

În total erau 30 de județe.

Între 1856 și 1877 se adaugă 3 județe din sudul Basarabiei, pentru ca în anul 1877 să se piardă din nou. Se adaugă două județe din Dobrogea: Durostor și Caliacra.

Înainte de primul război mondial numărul județelor României erau de 34.

După 1918, în urma Marii Uniri s-au adăugat județele din:

a) Transilvania, Crișana, Banat și Maramureș, 23 și anume: Alba, Hunedoara, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică, Făgăraș, Brașov, Trei Scaune, Ciuc, Odorhei, Mureș, Turda, Cluj, Someș, Năsăud, Maramureș, Satu Mare, Bihor, Arad, Timișoara, Caraș, Severin. Aceste județe cu mici modificări, corespund cu districtele și comitate existente până în anul 1918.

b) Basarabia cu 9 județe și anume: Hotin, Soroca, Orhei, Lăpușna, Tighina, Cahul, Cetatea Albă, Ismail.

c) Bucovina cu 5 județe şi anume: Cernăuți, Storojineț, Rădăuți, Suceava, Câmpulung Moldovenesc.

Numărul județelor din România Mare era de 71.

În 1940, fără Basarabia, Nordul Bucovinei şi Cadrilater numărul județelor României s-a redus la 58. În perioada 1940-1944, județele din nord-estul Transilvaniei au fost date Ungariei (Diktatul de la Viena), iar în 1944 au fost redate României.

Deci 58 este numărul județelor la care ne vom referi în continuare ca punct de plecare.

În perioada comunistă s-a trecut la reorganizarea administrativă a României după modelul sovietic, cu regiuni şi raioane. O serie de oraşe au regresat, transformându-se în localități rurale: Mihăileni, Vama, Ocna Sibiului, Plenița, Cudalbi, Ion Corvin. Au apărut oraşe noi: Oneşti, Victoria, Stei (Dr. Petru-Groza), Rovinari, Nucet. Constatându-se că sistemul de organizare în regiuni şi raioane îndepărtează centrele de decizie (reşedințele de regiuni) de problemele comunelor şi satelor țării, în anul 1968, se trece din nou la organizarea pe județe.

Dar, în loc să se reia numărul şi configurația județelor din 1940, adică 58, s-au stabilit, din motive greu de înțeles, 40 de județe plus municipiul Bucureşti, care conținea şi Sectorul

agricol Ilfov. Ulterior acesta s-a transformat în judeţ, astfel că în prezent avem 41 de judeţe şi aglomeraţia urbană Bucureşti. Nu s-a ţinut seama de tradiţii transmise din generaţie în generaţie, de concepţii, obiceiuri, relaţii, obişnuinţe ale modului de viaţă şi de muncă al populaţiei, de căile de comunicaţii creiate în decursul timpului.

Împărţirea administrativă a ţării a omis o serie de judeţe de veche tradiţie, sărăcind harta ţării de nume celebre din istoria noastră.

Judeţul Romanaţi este unul din cele mai vechi judeţe din România, amintit în Diploma Cavalerilor Ioaniţi din anul 1247 şi purtând numele de Romanaţi în amintirea stăpânirii romane, prelungită aici până la sfârşitul sec. al VI-lea. Implicat în numeroase evenimente din viaţa politică a Ţării Româneşti, obârşia familiei lui Matei Basarab, şi curte a lui Mihai Viteazul, judeţul unde s-a aprins Revoluţia din 1848 din Ţara Românească - judeţul acesta trebuie să-şi continue şi astăzi glorioasa sa existenţă.

Judeţul Vlaşca (în prezent Giurgiu) este singurul judeţ din România care a purtat cel de-al doilea nume al românilor – vlahii. Vlaşca şi Codrii Vlăsiei au reprezentat leagănul şi adăpostul românilor din câmpie, în Evul Mediu timpuriu şi mijlociu. Popoarele migratoare au evitat pădurile şi s-au perindat numai pe căile bătătorite de

predecesorii lor. Nu este permis să dăm uitării acest judeţ, căci ne pierdem identitatea naţională.

Judeţul Muscel, cu capitala la Câmpulung Muscel, cu a sa biserică catolică purtând o inscripţie din 1290, capitală de ţară în primele decenii ale Ţării Româneşti, puternic centru cultural în istoria modernă a ţării, trebuie să-şi ocupe locul meritat pe harta ţării.

Judeţul Râmnicu Sărat, judeţ încărcat de istorie, poarta de intrare a tătarilor în ţara noastră, păzită cu atâtea sacrificii în decurs de secole. Judeţ de margine, având căpitani şi călăraşi de margine, Râmnicu Sărat trebuie să capete şi în prezent identitate proprie.

Judeţul Covurlui, care priu numele său cuman aminteşte de formaţiunile prestatale din sudul Moldovei, trebuie să înlocuiască actuala denumire de Galaţi, măcar numai şi pentru a marca pe aceste meleaguri continuitatea neamului.

Judeţul Tutova, cu capitala Bârlad, unul din cele mai vechi oraşe ale ţării, amintit în Diplomele Haliciene, ca şi în cronicile vechi ruseşti, vad important pe drumul ce lega schela Galaţi de Iaşi, Suceava şi mai departe de Polonia, oraş cu însemnate tradiţii culturale (Academia literară în timpul retragerii ţării în Moldova) trebuie să devină reşedinţă de judeţ - şi anume Tutova.

Județul Fălciu, cu capitala la Huşi, unul din cele mai vechi oraşe episcopale ale Moldovei. Județul Fălciu a avut importante funcții de apărare în Evul Mediu, târgul Fălciu fiind sediul unui mare căpitan de margine, care supraveghea mişcările tătarilor din Bugeac şi Crimeea. Apariția județului Fălciu pe harta țării ar ține trează memoria Țării de Jos a Moldovei medievale.

Județul Roman, cu capitala în oraşul Roman, menționat în „lista oraşelor", alcătuită de cronicarii ruşi în anii 1388-1391. Cronicarul Bonfinius a considerat că Romanul a fost fondat de romani, numindu-l „Forum Romanorum". Alexandru cel Bun a înființat Episcopia Romanului unde a păstorit, în sec. XIX, episcopul cărturar Melchisedec. Nici acest județ nu poate lipsi de pe harta țării.

Județul Rădăuți, cu ale sale monumente - mărturii ale începutului Moldovei - cu mănăstirile de la Putna, Sucevița şi Solca, cu biserica domnească Bogdana din Rădăuți, unde odihnesc primii ctitori ai voievodatului Moldovei, cu oraşul Siret, sediu al primei episcopii catolice şi al primei episcopii ortodoxe din Moldova, trebuie să reînființeze din motive de justiție istorică.

Județul Lugoj, cuprinzând două oraşe mari, Lugoj şi Caransebeş, cu vechi tradiții culturale româneşti, oraşe episcopale greco-catolic şi

ortodox - oraşe care au ținut sus steagul românismului în Banat împotriva vicisitudinilor, trebuie neapărat să-şi reia locul pe harta țării.

Cu aceste județe noi, harta administrativă a țării va conține într-o mai mare măsură manifestul latent al trecutului asupra prezentului şi viitorului.

Tot atât de importante şi de încărcate de istorie sunt şi Câmpulung Moldovenesc, Baia (Fălticeni), Dorohoi, Tecuci, Someş, Turda, Târnava Mică (Blaj), Târnava Mare (Sighişoara), Făgăraş şi Odorhei.

După revoluția din 1989, organizațiile înglobate în Liga județelor abuziv desființate au militat pentru reînființarea județelor desființate. CDR, avându-i consilieri pe Ion Iordan, specialist în domeniul geografiei economice şi umane şi Valeria Alexandrescu, a propus un proiect de Lege privind organizarea administrativă teritorială a Țării, introdusă în Parlament cu nr. 257.

În acest proiect nu apar județele Baia, Tecuci şi Târnava Mare, deci propune numai 55 de județe şi Municipiul Bucureşti. S-au propus 279 oraşe (față de 260 existente în 1993; 69 de municipii față de 56 existente în 1993, 4068 comune față de 2668 existente în 1993). 16 localități rurale cu o populație mai mare de 8500 de locuitori sunt propuse a deveni oraşe. S-au mai propus schimbări de denumiri ca 1 Mai, 23 August, 30 Decembrie, 6

Martie, Ştefan Gheorghiu, Petru Groza, Oțelul Roşu, etc.

În urma observațiilor la această propunere s-au mai adăugat județele Tecuci şi Târnava Mare, iar Municipiului Bucureşti i s-a propus denumirea de Districtul Bucureşti.

Județul Baia a rămas singurul județ din 1940 pentru care nu s-a propus reînființarea. Au apărut două județe noi, în plus față de 1940: Baia Mare şi Călăraşi, astfel că numărul județelor a ajuns 59 şi Districtul Bucureşti. Numărul oraşelor 279, față de 262 în prezent; al municipiilor 78 şi al comunelor 4.050 față de 2.686 existente. Localitățile urbane şi rurale, în care se practică unele activități sau manifestări deosebite li se poate atribui calitatea de centre balneare, climatice, balneoclimatice, turistice, artizanale, etnofolclorice.

Localitățile din jurul oraşelor pot deveni suburbane, însă fără administrație proprie, ci înglobate în oraş, în situația de cartiere periferice.

Apropierea reşedințelor de județ de populația acestora va avea efecte pozitive în dezvoltarea localităților, în ameliorarea comunicațiilor, în desfacerea produselor agricultorilor, în activitatea culturală. Dăm ca exmplu Cetatea Sucidava din Celei, acesta fiind astăzi un cartier al oraşului Corabia. Ar putea deveni un punct turistic important, dacă ar avea un mijloc de transport

(tramvai), un motel şi mai ales un telefon şi centrul de decizie, reşedinţa de judeţ, uşor accesibil. Sediul judeţului la Slatina este excentric, greu accesibil, nu are legături CF rapide, obligă rămânerea unei nopţi la Slatina, pentru obţinerea unei aprobări, etc. Mutarea reşedinţei la Caracal ar facilita contacte rapide cu factorii decidenţi de la judeţ. Problema se pune identic pentru multe localităţi din ţară.

În altă oprdine de idei, comuna Săbăoani, propusă a trece în rândul oraşelor, este locuită de ceangăi români, ca toate satele de ceangăi din jurul Romanului şi Bacăului. Dumitru Marinaş, istoric şi filolog ceangău, a arătat (Originea ceangăilor din Moldova) că unii ceangăi sunt secui, de ex.: în valea Trotuşului şi alţii sunt români, acei din jurul Romanului şi al Bacăului. Cu toate acestea, în anul 1945, când s-a înfiinţat Regiunea Autonomă Maghiară, un grup de etnografi de la Sfântu Gheorghe s-au deplasat în zona ceangăilor români pentru a stabili legăturile etnice. Spre surprinderea lor ceangăii din zonă, nu înţelegeau deloc maghiara. „I-au desnaţionalizat românii" au clamat etnografii şi au înfiinţat şcoli, un Institut universitar de institutori la Bacău, au trimis învăţători din secuime. Totul a fost în zadar, românii au refuzat să înveţe şcoala în limba maghiară. Un intelectual localnic s-a exprimat: „Din cauza acestei insistenţe din partea

maghiarilor, în satele ceangăilor români s-a instalat o frigiditate față de maghiari, pe care doar timpul o va putea vindeca" (A. Martin).

O altă problemă teritorială este legată de hotarul pe Dunăre dintre România şi Iugoslavia şi Bulgaria; modificările morfologice din albia Dunării au modificat şi talvegul Dunării cu cca 50 de insule (din care 28 pe teritoriul Bulgariei) însumând 5500 ha de teren, de o frumusețe stranie, ar trebui să treacă în administrarea României, dar nici o autoritate din România nu se ocupă de această problemă, nici pentru insulele din teritoriul României, nici cele de pe teritoriul Bulgariei. Bulgaria consimte să le cedeze, dar cere despăgubiri.

Revenind la județe, remarcăm că nici Parlamentul actual nu se ocupă de reînființarea județelor.

Mulți cetățeni ai țării au distanțe mari până la Primărie, Oficiul poştal, şcoală, dispensar, etc., sunt marginalizați, lipsiți de cele mai elementare facilități oferite de civilizația secolului XX.

Se cer măsuri urgente şi hotărâte pentru a asigura acestor cetățeni ai țării un minimum de condiții civilizate de viață.

„Reparația" unor repere istorice şi geografice de tradiție ale României, necesitatea de realizare a unor structuri administrativ-teritoriale care să

contribuie la găsirea pârghiilor de prosperitate social-economică în etapa actuală, să creeze cadrul teritorial de progres economic şi social, prin care să se impună, cu toată fermitatea, respectarea strictă a normelor legate de gospodăria locală de administrare a bugetelor locale şi a investiţiilor, de revizuire a aparatului funcţionăresc.

În cele ce urmează se arată reformele administrative care s-au luat după 1938, ultima propusă în 2008-2009 (vezi anexată harta).

1938

România Mare (după Legea din 1926, după recensământul din 1930 şi după Legea din 1936)

Ţinuturi - 10
Judeţe - 71
(56 în actualul teritoriu)
Plăşi - 429
Oraşe - 179
Comune - 4314
Sate - 15.981

1952

România postbelică
Regiuni - 16 şi 1 oraş republican
Raioane - 198
Oraşe - 171
Comune - 4.314
Sate - 15.221

1966
Regiuni - 16 şi 1 oraş republican cu regim de regiune
Raioane - 150
Oraşe - 181
Comune - 4.259
Sate - 15.020

1968
Județe - 39 şi 1 oraş cu regim de județ
Oraşe - 189
Comune - 2.706 (144 suburbane)
Sate - 13. 149

1981
Județe - 40 şi 1 oraş asimilat județului
Oraşe - 236 (din care 56 municipii)
Comune - 2.705 (din care 135 suburbane)
Sate - 13. 124

1990
Județe - 40 şi 1 oraş asimilat județului
Oraşe - 260 (din care 56 municipii)
Comune - 2.688
Sate - (nu există date oficiale)

2007-2008

8 regiuni de dezvoltare (fără statut administrativ)

Județe - 41 și 1 oraș asimilat județului

Orașe - 320 (din care 103 municipii)

Comune - 2.854

Sate - 12.996 (inclusiv localitățile componente și satele aparținătoare orașelor)

Propuneri 2008-2009

8 regiuni istorico-geografice (fără organisme de conducere administrativă)

județe - 48 (inclusiv Districtul București sau Aria Metropolitană București)

Orașe - 369 (din care 103 municipii)

Comune - 2.994 (din care 112 suburbane)

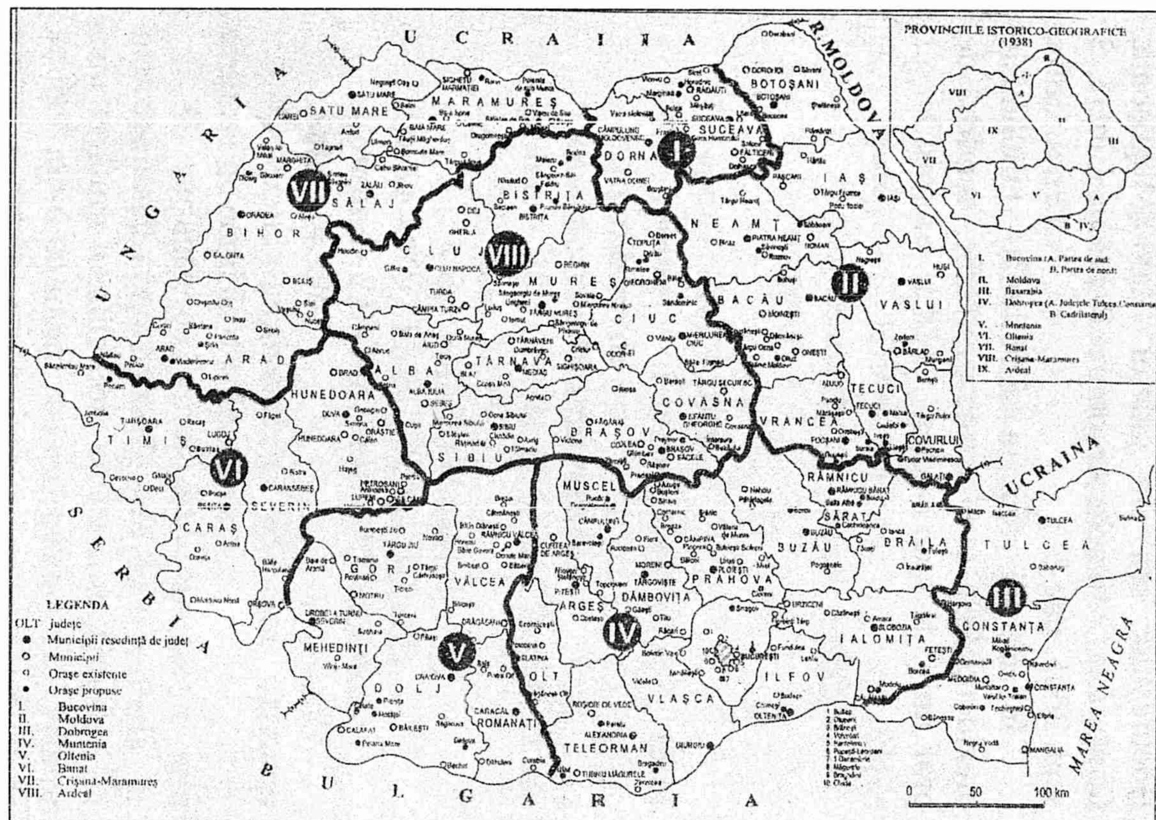
Sate - 14.996

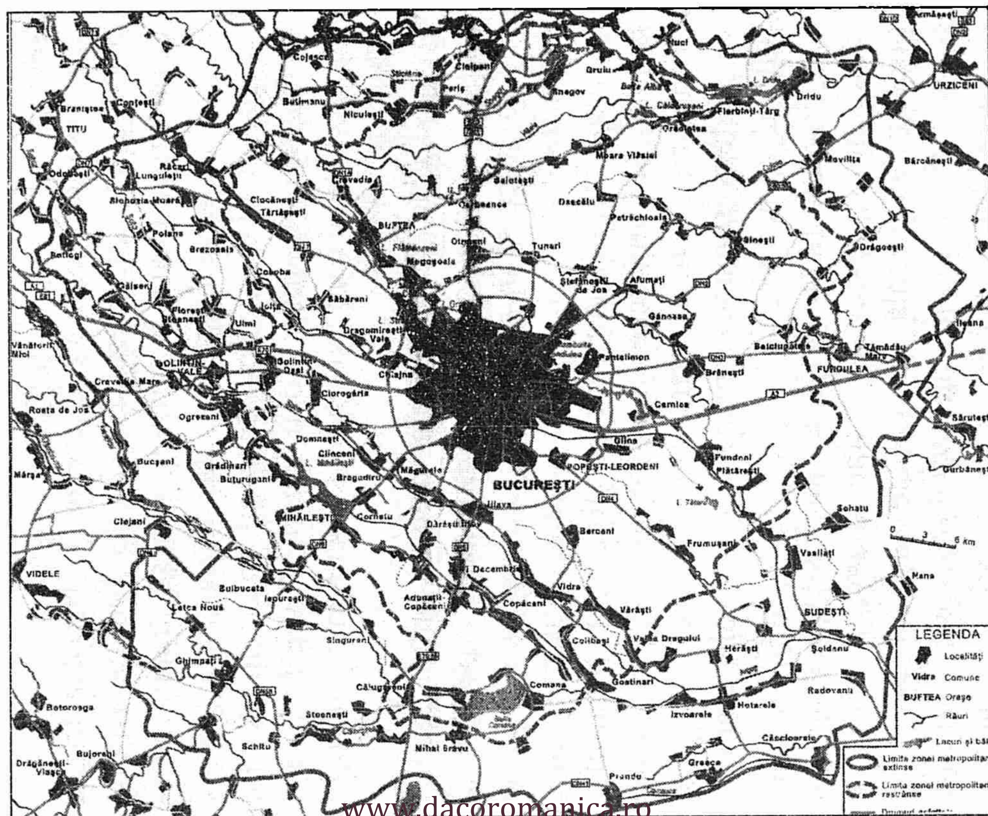
Guvernul tergiversează aplicarea variantei propusă de comisie din lipsă de timp.

O variantă de viitor preconizează o arie metropolitană (vezi harta 2) gen Marele Paris, în care legătura localităților cu centrul București să se facă rapid cu metro sau cu automotoare. Printre multe avantaje comerciale și economice, s-ar realiza și legătura unor cartiere noi de la periferia

Bucureştilor sau din judeţul Ilfov (Mogoşoaia, Ciorogârla. Mihaela Antoniu, România Liberă, 3 sept. 2005, pag 21).

În ultimii ani, a funcţionat o Comisie prezidenţială pentru aceste probleme, condusă de prof. univ. dr. Ioan Iordan.

PROVINCIILE ISTORICO-GEOGRAFICE
(1938)
II. Moldova
III. Basarabia
V. Muntenia
VI. Oltenia
VII. Banat
VIII. Crişana-Maramureş
IX. Ardeal
UCRAINA
UNGARIA
SERBIA
BULGARIA
MAREA NEAGRA
R. MOLDOVA
SATU MARE
MARAMUREŞ
BOTOŞANI
SUCEAVA
DORNA
IAŞI
SĂLAJ
BISTRIŢA
BIHOR
NEAMŢ
CLUJ
MUREŞ
BACĂU
VASLUI
CIUC
ARAD
TÂRNAVA
ALBA
HUNEDOARA
COVASNA
TECUCI
VRANCEA
COVURLUI
TIMIŞ
BRAŞOV
SIBIU
RÂMNICU SĂRAT
MUSCEL
SEVERIN
CARAŞ
BRĂILA
TULCEA
BUZĂU
GORJ
VÂLCEA
PRAHOVA
ARGEŞ
DÂMBOVIŢA
CONSTANŢA
IALOMIŢA
MEHEDINŢI
OLT
ILFOV
DOLJ
VLAŞCA
ROMANAŢI
TELEORMAN
LEGENDA
OLT judeţe
Municipii reşedinţă de judeţ
Municipii
Oraşe existente
Oraşe propuse
I. Bucovina
II. Moldova
III. Dobrogea
IV. Muntenia
V. Oltenia
VI. Banat
VII. Crişana-Maramureş
VIII. Ardeal
0 50 100 km

LEGENDA
Localităţi
Vidra Comune
BUFTEA Oraşe
Râuri
Lacuri şi bălţi
Limita zonei metropolitane extinse
Limita zonei metropolitane restrânse
BUCUREŞTI
URZICENI
TITU
BUFTEA
FUNDULEA
POPEŞTI-LEORDENI
MIHĂILEŞTI
VIDELE
BUDEŞTI
Cojasca
Ciolpani
Gruiu
Nuci
Armăşeşti
Snagov
Peris
Butimanu
Niculeşti
Dridu
Fierbinţi-Târg
Grădiştea
Braniştea
Conţeşti
Moara Vlăsiei
Moviliţa
Bărcăneşti
Odobeşti
Răcari
Lungulețu
Crevedia
Balotești
Ciocăneşti
Tărtăşeşti
Corbeanca
Dascălu
Petrăchioaia
Poiana
Brezoaiele
Otopeni
Tunari
Sineşti
Drăgoeşti
Butimanu
Mogoşoaia
Cojasca
Găiseni
Săbăreni
Ştefăneştii de Jos
Afumaţi
Floreşti-Stoeneşti
Ulmi
Găneasa
Dragomireşti Vale
Pantelimon
Brăneşti
Belciugatele
Tămădău Mare
Ileana
Chiajna
Cernica
Ciorogârla
Crevedia Mare
Roata de Jos
Ogrezeni
Domneşti
Glina
Clinceni
Sărulești
Măgurele
Fundeni
Plătăreşti
Gurbăneşti
Bucşani
Grădinari
Bragadiru
Buturugeni
Cornetu
Jilava
Sohatu
Clejani
Dărăşti-Ilfov
Berceni
Frumuşani
Vasilaţi
1 Decembrie
Mana
Bulbucata
Iepureşti
Vidra
Adunaţii-Copăceni
Copăceni
Vărăşti
Letca Nouă
Singureni
Colibaşi
Valea Dragului
Herăşti
Şoldanu
Ghimpaţi
Comana
Călugăreni
Gostinari
Radovanu
Botoroaga
Stoeneşti
Izvoarele
Hotarele
Schitu
Mihai Bravu
Căscioarele
Bujoreni
Drăgăneşti-Vlaşca
Greaca
Prundu
0 3 6 km

Harta 2

3. ISTORICUL ORGANIZĂRII STATELOR ROMÂNEŞTI

Istoricii noştri cu excepţia lui Nicolae Iorga, trec cu uşurinţă peste istoria de 200 de ani de dominaţie cumană în ţările româneşti, tratând în 1-2 pagini această importantă perioadă a istoriei noastre. Chiar istoricii care au tratat în detaliu problema cumanilor (Ioan Ferenţ, Petre Diaconu, Victor Spinei) nu au stabilit locul cumanilor în istoria românilor.

Nicolae Iorga, acela care a intuit genial existenţa organizaţiilor româneşti pe văile subcarpatice şi în păduri numind „romanii" aceste organizaţii, a intuit de asemenea aportul cumanilor ca fiind o componentă în formarea poporului român şi un accelerator politic în formarea primelor state româneşti, denumind acest fenomen „o sinteză româno-cumană" şi „o colaboraţiune română-cumană".

Precum în Bulgaria, turanicii s-au contopit cu populaţia băstinaşă traco-slavă, dându-le organizarea statală şi numele, aşa şi în ţările româneşti, cumanii au colaborat cu vârfurile organizaţiilor rurale româneşti, dându-le organizarea prestatală şi statală, amestecându-se cu

românii preluându-le şi limba, fără măcar să păstreze numele ţării - Cumania - ca în cazul Bulgariei.

Istoricii noştri, studiind documentele evului mediu timpuriu şi mijlociu, s-au concentrat asupra găsirii elementului şi numelui de vlah sau black, în acele documente. Dacă admitem că ceea ce se numeşte Cumania este de fapt un stat româno-cuman, începînd cu primele decenii ale secolului XII-lea, atunci istoria scrisă a poporului român, începe cu 200 de ani mai devreme. Numeroase documente ungureşti, bizantine, bretone, normande, burgunde, venețiene, din Haynaut şi papale se ocupă de Cumania, dar Cumania înseamnă şefi cumani şi popor româno-cuman. Despre români se scrie foarte puţin pentru că în istoria vremii se consemnau numai popoarele dominatoare şi, în special, şefii, conducătorii acestora.

Cunoaşterea şi înţelegerea relaţiilor care s-au stabilit între populaţia băstinaşă şi migratori este insuficient relatată în izvoarele scrise, arătându-se exclusiv populaţiile migratoare şi neglijând pe autohtoni sau presupunând ca ceva de la sine înţeles existenţa acesteia (K. Horedt, Autohtoni şi migratori, M.I., nr. 8, 1971).

Documentele privind Cumania nord-dunăreană trebuie studiate ca documente privind

un stat al românilor şi cumanilor, chiar mai mult un stat al românilor şi cu numele cuman. Gheorghe Şincai a tratat istoria românilor împreună cu aceea a popoarelor dominatoare, intitulându-şi opera „Hronica românilor şi a mai multor neamuri, întrucât au fost aşa de amestecate cu românii, cât lucrarea, întâmplările şi faptele unora fără de a altora nu se pot scrie pe înțeles", „drept pentru care nu numai bulgarii au bătut pe greci, ci doară mai mult şi mai adeseori i-au bătut românii sub numele bulgarilor, al cumanilor şi al paținachilor" (Gh. Şincai, Hronica).

Nicolae Iorga afirmă că lucrarea lui Şincai „este o operă din cele mai bogate, din cele mai muncite, din cele mai cinstite ce se pot închipui". Dintre toate popoarele migratoare doar slavii au conviețuit cu daco-românii un timp atât de lung precum cumanii.

Nu se poate concepe existența paralelă, timp de 200 de ani, pe acelaşi teritoriu, a două popoare fără ca acestea să nu se amestece, mai ales că unul din popoare a dispărut din istorie pe acest teritoriu. Cel puțin la nivel de conducători al românilor – cnezii şi voievozii s-au înrudit prin căsătorii şi s-au amestecat cu cumanii. Se cunosc nume de femei cumane care s-au căsătorit cu nobili francezi, cu regi unguri, cu țari bulgari, este logic ca şi conducătorii românilor să se fi căsătorit cu femei

cumane. Contopirea conducerii cumane cu conducerea română şi afirmarea statelor româneşti perfect articulate din primul moment a fost un proces continuu. De aceea, nici nu prezintă interes originea etnică a lui Basarab cel mare, cel ce poartă un nume cuman, poate fi româno-cuman sau român, important este că statul creat care a preluat organizarea şi fastul imperial de la regii cumani este un stat românesc de sine stătător, având o armată bine pusă la punct şi relaţii diplomatice cu alte state, în special cu unii vecini.

Vom arăta, pe scurt, istoria cumanilor din România, oprindu-ne la evenimentele, în care sunt amintiţi, explicit sau implicit, românii.

Cumanii apar în ţinuturile carpato-dunărene în anul 1057, stabilindu-se definitiv între anii 1065-1078, ocupând locul uzilor, care trec Dunărea în Paristrion.

În anul 1150 cumanii au atacat cetatea Dinogeţia, devastând-o. Împăratul bizantin Manuel I a rezistat cumanilor, Ioan Kinamos scrie şi de o expediţie a lui Manuel I peste Dunăre, la Zimnicea unde armata de români şi de cumani era condusă de „Prinţul Lazăr”, cuman creştinat. În anul 1166, în timpul domniei lui Manuel I Comnenul, armatele bizantine, conduse de Leon Vatatzes, au traversat câmpia română, pentru a se îndrepta asupra regatului maghiar. În această acţiune

bizantinii au fost ajutați de cumani și de români (colonii de demult ai celor din Italia – Ioan Kinamos, VI, 3, pag. 259).

Constantin Manases (?-1173) a scris un Cronograf, în care tratează istoria imperiului roman până la moartea lui Nicheforus Botaneiatos (1081). Când se referă la victoria lui Manuel I Comnenul asupra maghiarilor, el scrie despre maghiari: „sălăslueşte neamul acesta dincolo de Istru cel învolburat. Este depărtat de împărăția noastră; un popor covârşind în mulțime nisipul, mai presus decât dacii (românii) şi gepizii (cumanii) în privința curajului".

Între anii 1165 şi 1176, se stabilesc relații bune între Imperiul Bizantin şi cumanii din Câmpia Dunării. În anul 1176, cumanii trimit un detaşament în armata bizantină în luptele purtate cu turcii seldgiucizi din Asia Mică.

În anul 1185, Isaac Anghelos a făcut mai multe expediții împotriva lui Petru şi Asan. În prima expediție Petru şi Asan sunt nevoiți să se retragă peste Dunăre, la vecinii lor români şi cumani din Câmpia Munteană, cu care se întorc în sudul Dunării (1185). Asan, în înțelegere cu cumanii înrolează o mulțime de aliați, în primul rând români. Este perioada în care colaborațiunea româno-cumană este realizată. Acum are loc şi puternica influență slavo-bulgară în închegarea

instituțiilor românești. În întreaga arie carpato-danubiană procesul de formare a statelor medievale sintetizează trei elemente fundamentale: autohtonii români, dominatorii cumani și influența slavo-bizantină (N. Iorga).

În anul 1199, Ioniță Caloianul (1197-1207) în lupta sa cu Imperiul Bizantin este ajutat de cumanii și valahii din nordul Dunării. Ulterior, Ioniță Caloianul a fost ajutat de aceștia și împotriva Imperiului Latin. În anul 1205, cumanii îl prind pe Balduin I și îl aduc la Târnovo, unde a fost întemnițat.

Grosul armatei cumane îl reprezintă românii, lucru ce reiese din „Cronica germană" atribuită lui Ansbertus, relatând trecerea cruciaților lui Frederic Barbarosa prin Peninsula Balcanică. În anul 1204 amintește de „acel vlah Ioniță" (Blachis ille Iohanitius) care avea pe lângă el „vlahi, cumani și alții" (Blacis et Commanis et allis). Vlahii fiind primii notați, ponderea lor numerică este cea mai mare.

Cronicarul francez Robert de Clary (cavaler sărac din Amiens), participant la Cruciada a IV-a, în cronica sa „La conquete de Constantinopole" (1207) scrie: „Comandantul cruciat Pierre de Bracheux a fost în tabăra vlahilor și a stat de vorbă cu Ioniță și cu fruntașii din tabăra lui (les haus hommes de Blackie). Dialogul:

Vlahii: - „Ne minunăm mult de buna voastră cavalerie şi ne minunăm mult că aţi vemit în ţara aceasta, voi care sunteţi din ţări atât de îndepărtate. N-aveţi destul pământ în ţara voastră?

Pierre: „N-aţi auzit cum a fost distrusă Troia şi din vina cui?

- Ba da, răspunseră vlahii şi cumanii, am auzit vorbindu-se, dar e mult de atunci.

Pierre: Ba, Troia a fost a strămoşilor noştri". (Gh. Brătianu, Tradiţie istorică despre întemeierea statelor româneşti, Buc. 1980). (Notăm că francezii se considerau strămoşii Troiei, Paris fiind întemeietorul Parisului. De fapt îşi trage numele de la Parisii, un trib celtic).

Tot el a scris că unul din răzvrătiţi a fugit într-o ţară, care se numeşte Vlahia, pe care împăratul Isaac nu o stăpânea (si s'en alla li uns an one terre que on apelle Blackie, chis avoit non Kyrsac).

Soţia lui Ioniţă era cumană, fiica unuia din şefii cumani nord-dunăreni. Uramşul lui Ioniţă Caloianul, Boril (1207-1218), a luat de soţie o cumană, văduva unchiului său Ioniţă.

În anii 1211-1212 cavalerii teutoni au primit permisiunea de la regele apostolic Andrei al II-lea de a ocupa Cumania, iar Ordinul dominicanilor, prin Paulus Hungaru, şi-a propus convertirea cumanilor la catolicism (1216).

Între anii 1222-1225, prin acte emise de regii unguri, Ordinului teutonilor i se acordă extinderea în Cumania dincolo de munţii înzăpeziţi (ultra montes nivium partem contulit Cumania), adică în estul şi sudul Carpaţilor.

În anul 1227 se emite actul papal de înfiinţare a episcopiei cumane; actul preciza că autoritatea papală se exercită în Cumania şi Brodnic, înţelegând prin acest teritoriu partea răsăriteană a Moldovei.

Printr-un decret, emis în anul 1229, Papa Grigore IX decide trecerea episcopiei cumanilor sub conducerea directă a Sfântului Scaun.

În anul 1230, Ioan Asan II (1218-1241) în bătălia de la Clocotniţa a avut şi efective cumano-române.

După lupta de la Vidin (din 1233), regii unguri şi-au adăugat la titluri şi pe acela de rex Cumaniae, fără a stăpâni vreodată efectiv Cumania (Ţara Românească, la răsărit de Olt şi Moldova). În anul 1234 Papa Grigore al IX-lea îi scrie regelui Bela IV că în Episcopatul cumanilor sunt nişte popoare numite vlahi, care se socotesc creştini, nu primesc tainele bisericeşti de la episcopul cumanilor, ci de la pseudo-episcopi ce ţin de ritul grecesc.

În anii 1230-1240, şefii cumanilor din ţările române intră în relaţii matrimoniale cu prinţi

occidentali. Astfel în anul 1239, Guillaume, fiul lui Geoffrey de Mery şi Baudouin de Haynaut luară de soţii pe câte o fată a comandantului cuman Sorenius. Nariot de Toucey luă de soţie pe fiica celui mai mare rege al cumanilor, Ionas. Phillipe de Musket, poet francez din prima jumătate a secolului al XIII-lea, în „Historia regum Francorom" scrie: „una din fiicele lui Henric de Angs (Haynaut) a fost măritată cu Iohanas, regele blasilor şi al cumanilor (Iohanius Sires et des Comins) (Popa Lisseanu, Izvoarele istoriei româneşti, 111, 1934, pag. 26-27).

În marea invazie a mongolilor, din anul 1241 regiunea Deşt-i-Kîpciak din Bugeac până la Volga a intrat în posesiunea directă a mongolilor. Aici a luat naştere Hoarda de Aur. Ţările române erau tributare tătarilor, ca şi Bulgaria, Haliciul şi Rusia.

Phillipe de Musket (op. cit. pag. 26-27) relatează că tătarii bătuţi de regii din ţara blasilor au avut pierderi mari: „Des Tartares revient noviele/Ki partot le monde fu biele/Que li rois de la tiere as Blas/Les ont descomfis a un pas" (versul 30959).

Convieţuirea româno-cumană a continuat câteva decenii şi după invazia mongolă din 1241, căci grupuri de cumani au rămas în nordul Dunării.

În 1285, cumanii din teritoriul românesc s-au împrăştiat: cea mai mare parte a lor era asimilată

cu populația autohtonă, împrumutându-i acesteia un număr important de toponime şi cuvinte. Prin consultarea Codexului cuman se constată că o bună parte din cuvintele considerate turceşti (osmanlîi) din limba noastră sunt cumane; o altă parte a cumanilor s-a deplasat spre Dunăre, instalându-se în statul oguzilor de la Cavarna; o a treia parte s-a mutat în Ungaria, în regiunea de vărsare a Mureşului în Tisa; aceşti cumani se mențin şi în secolele XV, XVI şi chiar mai târziu.

A patra parte a cumanilor din Țările Române s-au amestecat cu tătarii și s-au stabilit în Crimeea. În Crimeea limba cumană s-a vorbit până târziu şi este de fapt baza limbii tătarilor crimeeni. A fost folosită de hanii tătari într-o anumită perioadă şi în cancelaria Hoardei de Aur.

La 1247, existau cnezate şi voievodate româneşti, deci ele au fost organizate cu mult timp înainte, aristocrația locală înrudindu-se cu regii cumani din Țările Române.

Toponimul Cumania s-a menținut şi după constituirea Hoardei de Aur, desemnând regiunea deținută anterior de cumanii din Țările româneşti.

Înaintea năvălirii tătarilor conducătorul cumanilor din Cumania (Țara Românească şi sudul Moldovei) se intitula rege, de exemplu, Ionas a cărui fiică s-a căsătorit cu cavalerul cruciat Nariot de Toucey, înrudit cu regele Franței.

Elisabeta, soţia lui Ştefan al II-lea al Ungariei, mama lui Ladislau Cumanul (1272-1290) a fost cumană.

În fruntea imperiului bulgar ajunge cumanul Terter, punând bazele dinastiei Terterizilor (1279-1322). Balic, de origine cumană, de religie ortodoxă organizează Ţara Carvuna, în anul 1346.

Demnitatea de han era ereditară la cumani, transmiţându-se de la frate la nepoţi.

Este foarte posibil ca sistemul succesoral în Ţările Române, jumătate ereditar, jumătate electiv, care prevedea că oricare din urmaşii domnitorului poate urma la domnie, dacă este „os de domn", să fie o moştenire nefericită a sistemului succesoral cuman.

Cumanii au împiedicat extinderea stăpânirii ungare dincoace de Carpaţi, dând populaţiei locale posibilitatea de a-şi crea propriile structuri şi instituţii statale. Faptul că încă de la primele documente ale cancelariilor munteană şi moldoveană aparatul de stat apare perfect articulat, înseamnă că ele au început să se constituie încă din perioada dominaţiei cumane. O geneză a unui stat cu toate formele de autoritate, împărţirea administrativă, armată, organizarea cancelariilor domneşti nu poate fi explicată decât prin suprapunerea peste organizaţiile cneziale şi voievodale a unui sistem împrumutat, existent de

mai mult timp. Cumanii erau evoluați. Pentru a da o regină unui stat de o înaintată cultură, pentru a ajunge la punerea în scris a limbii lor în Codex Cumanicus a trebuit ca seminția cumanilor să se fi împărtăşit larg de civilizația occidentală a timpului (Iorga).

Femeile cumane erau foarte frumoase. Cumanii cumpărau cantități mari de stofe, mătăsuri şi bijuterii pentru aristocrația cumană. Ionas, regele românilor şi al cumanilor (Iohanes Sires des Blas et Comins, după afirmația lui Phillipe de Musket, contemporan cu Ionas) era căsătorit cu una din fiicele lui Henric de Angs (Heinault). Fiica lor s-a măritat în anul 1239, cu Nariot de Toucey, regent al Imperiului Latin de Răsărit, în perioada 1238-1241.

La năvălirea tătarilor, Ionas s-a retras la Constantinopol, la fiica sa. A murit în acelaşi an şi a fost înmormântat la Constantinopol. Soldații francezi ai Imperiului Latin priveau cu uimire ceremonialul înmormântării lui Ionas. Trupul lui, acoperit cu veşminte bogate, arme şi multe podoabe este purtat până la un mormânt construit din pământ, sub forma unei movile. În camera mortuară de sub movilă, în stânga şi în dreapta lui Ionas, câte opt soldați îşi pun capăt zilelor, de bunăvoie. Apoi intrarea este astupată pentru totdeauna.

Deci între 1230-1241, am avut primul rege al românilor (şi al cumanilor) cunoscut prin documente. De fapt a fost ultimul rege românocuman, dar primul nominalizat ca atare, expres şi direct.

Cumanii au dat un impuls românilor către alcătuirea domniei, care de la Borciu cumanul a trecut la Seneslau şi ai lui Basarab cel cu nume cuman.

Dominatorii cumani din România aveau trei centre: la Câmpulung, altul pe Milcov. Borz la Câmpulung (A. Boldur, Istoria Basarabiei, ed. 1992, paf. 27), şi al treilea al Ialomiței.

A.A. Bolşakov-Ghimpu, un cercetător al acestei epoci consideră că „în Muntenia se găsesc două formaţii: Cumania (toată Ţara Românească, afară de Voievodatul lui Seneslau) şi Ţara Românească a lui Seneslau.

Cumania în ultimii ani a fost condusă de Kuten. După 1241, regatul cuman al lui Kuten este condus de tătarul Berindei (A.A. Bolşakov-Ghimpu, Cronica Ţării Moldovei, 1970, Buc.). Aici la această organizaţie intra şi Sudul Basarabiei, cunoscut ca „părțile tătăreşti". Mircea cel Bătrân le-a cedat Moldovei, lui Alexandru cel Bun şi fac parte din Moldova.

Analizând numele boierilor şi al țăranilor din Ţara Românească şi Moldova, care apar în primele

acte ale cancelariilor domneşti, se constată un număr important de nume cumane: Tocsaba, Talaba, Tacaba, Caraba, Cara, Cârlan, Coman, Bostan, Calciu ş.a.

Dicţionarul etimologic al lui Cihac arată că 1/5 din cuvintele limbii române sunt turcice; dar au o circulaţie redusă. Se pot forma fraze întregi cu cuvinte latine, dar nici o propoziţie cu cuvinte exclusiv turcice sau slave.

Deasemenea un număr important de toponime şi de hidronime sunt cumane: Comana, Boian, Cahul, Ialpug, Călmăţui, Oituz, Uzun, Teleorman, Deliorman, Caracal, Celei, Bărcăuţi, Bărcăneşti, Covurlui, Bahlui, Vaslui, Borcea, Panciu, Bărăgan, Burnaz, Caraiman, Cozia, Desnăţui, Urlui, Suhurlui ş.a. Unele zone au o densitate mare de hidronime cumane, de ex.: Călmăţui, Urlui şi Teleorman în jud. Teleorman. Călmăţui, Suhurlui şi Covurlui în jud. Galaţi, acestea fiind zone certe de locuire cumană.

Dacă ne punem întrebarea: De ce au preluat cumanii limba română?

Răspunsul este: pentru aceleaşi motive pentru care bulgarii au preluat limba slavă. În cazul cumanilor, aceştia aveau o cultură mai redusă faţă de cultura autohtonilor care, aşezaţi la hotarul Imperiului Bizantin, aveau o cultură mai avansată.

Pentru aceleaşi motive nici slavii din Ţările româneşti nu i-au slavizat pe românii autohtoni.

Dacă ne punem întrebarea: De ce cumanii şi nu alţi migratori s-au amestecat cu românii?

Răspunsul ar putea fi:

1) Cumanii au locuit timp îndelungat în Ţările Româneşti;

2) Cumanii au fost în număr mare, dacă au reuşit să-i alunge pe uzi peste Dunăre. Dar uzii erau în număr de 600.000, după informaţiile date de cronicile bizantine; evident acest număr este exagerat, dar el arată că bizantinii au fost impresionaţi de numărul mare al uzilor, care au traversat Dunărea.

3) Românii şi cumanii au participat împreună la lupte, timp de 200 de ani.

Dacă ne punem întrebarea „de ce turcii nu au transformat în paşalâcuri primele state româneşti?" am putea găsi mai multe răspunsuri.

Un prim răspuns ar fi că statele româneşti nu făceau parte din Imperiul Bizantin. Dar Ungaria, după Mohacs, Banatul au fost transformate totuşi în paşalâcuri.

Un alt răspuns ar fi rezistenţa dârză a domnitorilor români, dar şi sârbii, bulgarii, albanezii au opus şi ei o rezistenţă dârză în faţa cuceririi otomane.

Un răspuns ar fi că memoria istorică, colectivă a turcilor reţinea faptul că la Dunăre a existat o conducere turcică cumană, care de cele mai multe ori a luptat împotriva Imperiului Bizantin. Istoricul Şt. Ştefănescu scrie în articolul „De la Basarab întemeietorul la Mihai Viteazul" (Buc., 1970, pag. 17) că „membri ai triburilor cumane au pătruns în rândul clasei stăpânitoare româneşti" referindu-se la familia Basarabilor, domnitoare până la Miahi Viteazul.

În „Istoria sinceră a poporului român", Florin Constantiniu întăreşte aspectul de sinteză şi colaboraţiune româno-cumană emisă de N. Iorga. Problema elementelor constitutive ale poporului român şi ale limbii române au fost subiectul multor teorii şi dispute, variantele susţinute fiind, în o primă etapă, latini puri, daci puri (B.P. Haşdeu), daco-romani puri sau în amestec cu slavii. În această ultimă dispută unii au susţinut că amestecul slav a fost doar politic, cultural şi religios, alţii au susţinut un amestec mult mai profund, inclusiv etnic, cu slavii (Ion Bogdan şi P.P. Panaitescu).

În această ordine de idei şi sinteza cumană poate fi doar politică şi lingvistică şi etnică. Studii viitoare vor aduce elemente în plus faţă de cele cunoscute până în prezent. Codexul cumanicus trebuie cercetat în amănunţime şi documentele privind Cumania.

Ultimii migratori, pecenegii, uzii şi cumanii având drumurile închise şi-au schimbat modul de viaţă, au devenit agricultori şi s-au asimilat cu marea masă a populaţiei româneşti, dispărând fără urmă, aşa cum au dispărut şi grecii rămaşi după epoca fanarioţilor, în secolul al XIX-lea (Iancu Maxim, Etnogeneza românilor, Ed. Moldova, Iaşi, 1995).

În privinţa originii boierimii române, Iorga a fost cel dintâi care a pus accent pe influenţa turanică. Ideea a fost reluată de Neagu Djuvara, Paul Cernovodeanu şi Iolanda Ţighiliu. H.F. Wendt în lucrarea sa dedicată influenţelor turcice în limba română, în care încearcă o departajare a influenţelor pecenege de cele cumane, enumeră pentru termenii de origine pecenegă şi cuvântul boier. Cuvântul „boier" înseamnă stăpân bogat (**boy** trib viteaz sau stăpân viteaz, iar **er** înseamnă proprietar, viteaz) (Iolanda Ţighiliu, Societate şi mentalitate în Ţara Românească şi Moldova în sec. XV-XVII, Paideia, Buc., 1997). În concluzie, problema participării cumanilor la definitivarea formării poporului şi limbii române este în faza unei teorii. Urmează să se cerceteze datele istorice demografice, etnografice, lingvistice.

Bibliografie

1. K. Horedt, Autohtoni şi migratori, M.I., nr. 5, 1971
2. Gh. Şincai, Hronicul românilor şi a mai multor neamuri, Buc., 1967;
3. P. Diaconu, Silvia Basarschi, Păcuiul lui Soare, II, pag. 9;
4. Ioan Kinamos, VI, 3, pag. 259;
5. A.D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiana, I, 1957;
6. Gh. Brătianu, Tradiția istorică despre întemeierea statelor româneşti, Buc., 1980;
7. Gh. Popa Lisseanu, Izvoarele istoriei româneşti, III, 1964, pag. 26-28;
8. N. Iorga, Studii asupra evului mediu românesc, Cap. Colaborațiunea româno-cumană, Buc., 1984;
9. N. Iorga, Istoria românilor, vol. III, Ctitori, cap. II, pag. 56, Buc., 1937;
10. Geza Kuun, Codex Cumanicus bibliothecae ad templum divi Maci Venetiarum, 1880, Budapesta;

11. Şt. Ştefănescu, De la Basarab întemeietorul la Mihai Viteazul, Buc., 1979, pag. 17;
12. Fl. Constantiniu, Istoria sinceră a poporului român, Ed. Univers Enciclopedic, Buc. 1997;
13. Iancu Maxim, Etnogeneza românilor, Ed. Moldova, Iaşi, 1995;
14. Neagu Djuvara, Le pays roumain entre Orient et Occident, POF, 1989;
15. Iolanda Ţighiliu, Societate şi mentalitate în Ţara Românească şi Moldova în sec. XV-XVII, Buc., 1997.

4. LIMBA ROMÂNĂ ŞI INFLUENȚE CUMANE

I. Elemente cumane în limba română

Basarab este un nume împrumutat de la cumani, însemnând „părinte stăpânitor". Numele comun s-a transformat în numele propriu al primei dinastii din Țara Românească.

Între anii 1292-1295, s-a redactat originalul primei părți a Codex-ului Cumanicus de către un negustor genovez.

Se păstrează un manuscris din anul 1301 din Codex Cumanicus, cuprinzând texte cumane religioase şi un dicționar de cca. 3.000 cuvinte cumano-latin-persan. El a fost publicat la Budapesta, în 1880, de Géza Kuun, Codex Cumanicus bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum.

Cumanii au lăsat urme importante în vocabularul român. Multe din cuvintele care se considerau că provin din turca osmanlâe sunt cumane, fapt constatat studiindu-se Codex-ul Cumanicus. Exemple:

Română	**cumană**	**latină**
- tălmaci;	telemac;	interpres;
- ortac;	ortac;	socius;
- gorgan;	kurgan;	tumulus;
- catifea;	catifa;	holosericum;
- catâr;	chater;	mulus;
- colan;	colan;	cingulum;
- taman;	taman;	perfectum;
- oina;	oin;	ludus;
- maidan;	maidan;	locus platus;
- ştire;	habar;	res novae;
- călăuză;	kalavuz;	dux.

Alte cuvinte identificate de savanţii O. Densuşianu, Lazăr Şăineanu, Al. Philippide, Titus Hotnog, fiind de origine cumană: odae, beci, duşman, olat, cioban, bărăgan, buzdugan, toi, scrum, vătaf, cighir, dulgher, murdar, mânz, cişmea, culă, calup, bostan, copac, capac, buluc, bucluc, ceardac, ciomag, belea, duşumea, tavan, habar, cearşaf, chiftea, ciorbă, sarma, boia, ciob, ibric, lighean, cazan, calabalâc.

Despre cumani în cărțile româneşti de istorie

1. C.C. Giurescu, *Istoria românilor,* vol. 1, Editura Ştiinţifică, 1947, Bucureşti, pagina 200:

Nume proprii cumane: Bărăganul (se întâlneşte şi în Crimeea şi în Pamir), Burnaz, Teleorman, Deliorman, Caraiman, Cozia (de la hoz, care înseamnă nucă, deci Cozia este echivalentul lui Nucet).

În limbă au rămas cuvinte ca: duşman, ţoi, odaie, cioban; unii lingvişti s-au pronunțat pentru buzdugan, vătaf, beci, ceaun, cighir.

2. Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei,* Editura V. Frunză, 1992, Bucureşti, pagina 77:

O serie de denumiri ale oraşelor este de proveniență cumană: Bârlad, Covurlui, Vaslui, Galați, Fălciu (extrase de autor din Al. Philippide, Originea românilor, vol. II, pag. 364-378).

Din limba cumană au mai fost împrumutate şi alte cuvinte:

cumană	**română**	**latină**
habar	lucru nou	res novae
maidan	maidan	locus platus
murdar	murdar	prostituată)metrixă

(din Geza Kuun, *Codex Cumanicus bibliothecae ad tempulum divi Marci Venetiarum,* Budapesta, 1880, (pag. 272, 274, 285, 304, 305).

Pagina 80

Tobac în cumană „disc, cerc" (Codex, pg. 124, 285);

Tuzla în cumană înseamnă „pustă şi praf" (desertum, pulvis, pag. 29 Codex);

Chisilia în cumană înseamnă Kisi = om (Codex, pag. 173, 263);

Bugeac (Bucigiac) în cumană înseamnă unghiu (angulus), (Codex, pag. 215, 308). Pagina 78.

3. Ion Toderaşcu, *Unitatea românească medievală,* vol. I, Editura Ştiinţifică, 1988, pagina 73:

Originea cuvântului „bir" derivă din birmek/varmek care în limbile vechi turceşti înseamnă „a da". Cuvântul „Iliş" înseamnă „dare din cereale", derivă din turcescul ulis/ülüs, care înseamnă „parte"; Ulesmek înseamnă a împărţi. Românii trebuiau să împartă o parte din recoltă cumanilor.

4. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiana,* vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, pag. 413, Bucureşti.

5. N. Iorga, *Studii asupra evului mediu românesc,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, pag. 67-73;

Antroponime topo şi hidronime de origine cumană

Analizând numele boierilor şi al ţăranilor din Ţara Românească şi Moldova, care apar în primele acte ale cancelariilor domneşti, se constată un număr important de nume cumane: Tocsaba, Talaba, Teleabă (Val Popescu şi Val Popa, Băişoara, Centru Judeţean Vâlcea, 1955, pag. 32), Tacaba, Caraba, Nan Udoabă, boier cuman al lui Mircea cel Bătrân (Pavel Chihaia, *Monumente din cetăţile de scaun al Ţării Româneşti,* Bucureşti, 1998, pag. 309), Cara, Cârlan, Coman, Bostan, Calciu ş.a.

Iar Popescu Longhin, în articolul „Baia de Fier" AS, anul X, nr. 431, sept. 2000, pag. 2, scrie: „Bunicul meu, Ion Sclamna, nume cuman avea multe prietenii la Tilişca". Şeful Serviciului Poliţiei Rutiere Gorj, este Constantin Talabă.

De asemenea un număr important de toponime şi de hidronime sunt cumane: Bârlad, Tecuci, Galaţi, Fălciu (Al. Philippide, *Originea românilor, II,* pag. 504, 1983). Boian, Cahul, Ialpug, Călmăţui, Oituz, Uzun, Teleorman, Deliorman, Caracal, Celei, Bărcăuţi, Bărcăneşti, Covurlui, Bahlui, Vaslui, Borcea, Panciu, Bărăgan, Burnaz, Caraiman, Cozia, Desnăţui, Urlui, Suhurlui ş.a. Unele zone au o densitate mare de hidronime cumane, de exmplu: Călmăţui, Urlui şi Teleorman în judeţul Teleorman;

Călmățui, Suhurlui şi Covurlui în judeţul Galați; acestea fiind zone certe de locuire cumană.

II. Limba cumană. Codex Cumanicus

Limba cumană este o limbă turcică. În clasificarea lui Boskakov face parte din grupul de vest al limbilor turcice, subgrupul kîpceac-cuman, din care face parte şi limba tătară din Crimeea şi din Dobrogea. Limba tătară de pe Volga şi din Siberia face parte din subgrupul kîpceak-bulgar. În clasificarea lui Poppe, limba cumană face parte din grupul kîpceac, din care fac parte şi toţi tătarii.

Limba găgăuză, despre care s-a scris la sfârşitul secolului al XIX şi începutul secolului XX că ar fi derivată din limba cumană, face parte, în ambele clasificări, din subgrupul oguz (turcmenii, turcii, azerbaigenii şi găgăuzii) (Boskakov N.A. *Tiurksie jaziki,* Moscova, 1961; Poppe Nicholas, *Introductiv to Altaic Linguistic,* Wiesbaden, 1965, ton pp. 33-36).

„Codex Cumanicus". Savanții contemporani îl numesc Codex Comanicus. Savantul român Vladimir Drâmbă, autorul celei mai complete ediții a Codex-ului l-a denumit Codex Comanicus şi nu Cumanicus cum l-a denumit Géza Kuun (Kuun în limba maghiară înseamnă cuman). În limba latină însă cumanii se numesc Comani deci Codex Comanicus.

Codex a fost redactat între anii 1292 şi 1295, şi anume prima parte, de către un negustor genovez din Crimeea. La Biblioteca Marciana din Veneția se păstrează un manuscris din 1300 cuprinzând texte religioase cumane şi un dicționar de cca. 3.000 de cuvinte, cumano-persan-latin. Ulterior Codex-ul a fost semnalat sub numele de *„Alphabetum Persicum Comanicum et Latinium"* într-un catalog de manuscrise de la Biblioteca Marciana, publicat de G.L. Tomasini. J. Klaprath a publicat ediția sa *„Vocabulare latin, persan et Coman de la Bibliotheque de Francisco Petrarcha"* (Memories relatifs á l'Asie contenant des recherches historique et philologigues sur les peuples de l'Orient, Tome III, Paris, 1828).

Géza Kuun a publicat, în 1880, la Budapesta *„Codex Cumanicus"* (Ad Bibliothecac ad templum Dici Marci Venetiarum). Urmează ediții ale W. Radloff, W. Bang, C. Soleman, S. Sallaville, J. Nemeth, W. Barthold, G. Golubowic, A.W. Samoilovic, Th. Kowalski, D. Rasovici, S.E. Malov ş.a.

Ediția savantului român Vladimir Drâmbă a *Codex-ului Comanicus* (Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000, 296 pag + 2 x 83 pag. facsimile), este ediția cea mai completă, adnotată şi dotată cu fotocopiile facsmilelor de la Biblioteca Marciana, într-o transcriere grafică excelentă (în urma unui travaliu

important al autorului de restaurare a manuscrisului, la sediul Biblioteca Nazionale Marciana). Prin această ediție, România își aduce o contribuție esențială la punerea în valoare a formei și conținutului textului din Codex Comanicus.

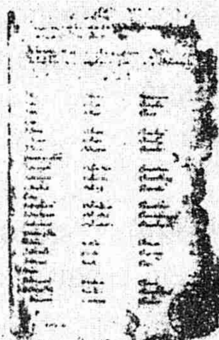
În volumele *„Fragmente de istorie și nu numai”* (pag. 8-9) și *„Găgăuzii. Opinii și însemnări”* (pag. 34 și 37-41) am arătat contribuția savanților ruși, până la 1910, referitoare la Codex Comanicus. Notăm acele lucrări care se referă la Codex Comanicus:

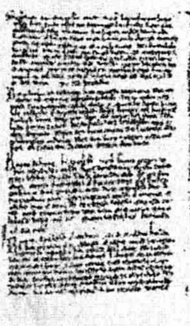
- W. Bartholci a scris: *„O Besarabskin gagauzah, potomokov polovțev i Cumanov”*, 1833-1884;
- V.B. Vasilievski *„Vizantia i peceneghi”*, conținând un capitol despre găgăuzi ca urmași ai cumanilor, precum și un dicționar rus-cuman, pe baza Codex-ului Comanicus;
- V.V. Radlov, cu un studiu despre limba și dicționarul cuman „Codex Comanicus”;
- Simioni Pavel *„Slovar' polovețkogo iazîka”*, Sankt-Petersburg, 1908.

Menționăm că toate părerile acestor savanți precum că găgăuzii sunt urmașii cumanilor au fost ulterior dezaprobate, atât de savanții sovietici cât și de cei occidentali, și mai ales, în ultima perioadă de savanții găgăuzi.

VLADIMIR DRIMBA

CODEX COMANICUS

editura enciclopedica

În tabelul următor prezentăm un dicționar comparativ cumano-român, conținând cuvinte asemănătoare în cele două limbi. Acest dicționar a fost întocmit de autor, din analiza ediției Vladimir Drîmbă a Codex-ulul Comanicus.

Mic dicţionar cuman-român

kolan	colan
tichil	tighel, cusătură
caparurme	acoperire
boya	vopsea, boia
tec	tac
başca	fără
chindar	chindie, seară
conaclî	ospitalitate
chibrit	chibrit
zarat	zaraf, bancher
caet	hârtie
canafora	camfor
zafran	şofran
canabar	chilimbar
marjan	mărgean
hamal	hamal
fanar	felinar
catifă	catifea
perozeá	peruzea
gigher	ficat, cighir

tocma	tocmai, ingenios
baltă	baltag, secera
caştana	castan
işpanac	spanac
marul	marolă
casap	măcelar, casap
chater	catâr
tengisda	tangaj (la navigare)
kalavuz	călăuză

În continuare prezentăm un dicționar comparativ cumano-turco-găgăuzo-român din care se constată asemănările şi deosebirile dintre limbile cumană, turcă şi găgăuză.

Tabelul I

Cuman	**turc**	**găgăuz**	**român**
gheltuıme	getirme	getirmaa	a aduce
açarme	açma	açmaa	a deschide
yazsirame	saklama	saklamaa	a ascunde
yzarme	yçme	yçmaa	a bea
yarasurme	anlasma	annasmaa	a se înțelege
yaileerme	yarlima	iarmaa	a crăpa
yrlame	yrlame	şalma	a cânta
tanimac	tanimac	tanimaa	cunoaştere
tichil	dikis	dikis	tighel
isserlik	sicak	sicak	cald

ayturma	söleme	sölemää	a spune
caparurme	kaplama	kaplamaa	a acoperi
bolurme	vaaralma	iapma	a face
saoc	soguc	suuk	frig
yemis	yemis	emis	furt
tutum	duman	duman	nor
tatma	tatma	tatlima	a gusta
anglarme	anlama	annama	a înțelege
buiurame	buiurma	buiurma	a porunci
sachez	karistirma	karismazlik	amestec
at	ad	ad	nume
is	is	is	operă, lucrare
iamgur	iamur	iamur	ploaie
baluk	balîk	balîk	peşte
un, saz, ses	soda	ses	sunet
ourluk	tohum	toom	sămânță
tus	tuz	tuz	sare
cisma	yazi	yazi	scriere
boya	boya	boya	vopsea
tec*	susma	susmaa	a vinde
chindae	chindie	ausan	chindie, seară
tuman	bulut	duman	nor
tatli	tatli	tatli	dulce
ciugur	köi	küü	sat
conaclitkonukseverlik		konaklik	ospitalitate
orman	orman		pădure
agaç	agaç	aap	lemn
chibrit	kebrit	kibrit	chibrit

sahar	seker	seker	zahăr
chaget	kagit	kiiat	hârtie
canfor	kannfor	kanfor	camfor
zafran	sofran	sefran	şofran
khanabar	karabar		chihlimbar
fanar	fanar	fener	felinar
giger	cigir	cigir	ficat, cighir
charandas	kardas	kardas	frate
izba	oda	oda	odae, cameră
balta	okak	orak	baltag, seceră
castana	kastane	kostana	castană
casap	kasap	kasap	măcelar, casap
ispanak	ispanak	ispanak	spanac

Codex Comanicus cuprinde 55 de pagini de vocabular latino-persano-cuman, într-o anumită ordine, dar nu alfabetică, ceea ce face dificilă căutarea unui cuvânt.

Începând cu pagina 56 cuprinsul Codex-ului este variat: câteva cuvinte şi fraze cumano-gotice (având în vedere că în Crimeea goții au vorbit limba lor până la sfârşitul secolului al XVII-lea, confirmat de spătarul român Nicolae Milescu în urma deplasării sale în Crimeea), versuri italiene, fraze cumane disparate, imnuri religioase, parabole şi predici (parabola leprosului şi predica de Vineri), majoritatea incomplete. La paginile 65-66

din nou un vocabular cumano-latin, iar la paginile 80-82 un vocabular cumano-got. Între ele însemnări diverse.

În continuare, prezentăm denumirea zilelor săptămânii în limbile: latină, persană, cumană, turcă, găgăuză şi română:

latin	**persan**	**cuman**	**tur**	**găgăuz**	**român**
dies lunae	do-şanbe	tu sanbe	pazartesi	pazartesi	luni
dies martes	se-şanbe	se sanbe	sali giini	Sali	marți
dies miercuri	çehar-şanbe	çaar-şanbe	çarşanbe	carşembe	miercuri
jovis dies	penk-şanbe	pan sanbe	perşembe	perşembe	joi
veneris dies	çüma (azîne)	ayna	çuma günü	cumaa	vineri
sabbatum	şenbe (şenbih)	sabat kuna	cumartesi günü	cumertesi	sâmbătă
domini diec	yek-şanbe	je sanbe	pazar	pazar	duminică

Dăm mai jos, o parte din cuvintele traduse cumano-latin, arătând şi semnificația în română şi turceşte (găgăuză), putându-se trage anumite concluzii pentru cele trei limbi, față de limba cumană.

Latin	**cuman**	**tur (găgăuz)**	**român**
amfora	bardac	kup	amforă, bardacă, chiup
avarus	kezganči	hasis, cimri	avar, zgârcit (haset)
arena	kum	kum	nisip
angnus (corect agnus)	koz	kuzu	miel
agricola	sabanci	tarimci (saban)	plugar
avis	kuş	kuş	pasăre
ala	kanat	kanat	aripa, canatul (ferestrei)
adversum	tuşman	düşman	duşman, adversar
asinus	eşek	eşek	măgar, asin
altum	buyk	büük	mare, înalt
amarus	açi	aci	amar
licit	halal	caiz	licit, halal (de laudă)
illicit	haram	yasak	ilicit, haram (haram)
superb	kuezlu	muhtesem	superb, mândru
invidia	kelmeçi	kiskançlik	invidie
ira	opkelmek	kîzgînlîk	mânie
ol	ol	yag	ulei
gallus cantat	horoz çaradir	horoz ötmeer	cocoşul cânta
lupus	boy	kurt	lup
arcum	ja	yay (yaa)	arc

Din aceste puţine exemple, luate la întâmplare, putem trage unele concluzii:

- cuvântul cuman bardac nu există în limba turcă nici în găgăuză, dar există în limba română-bărdacă, dar şi chiup şi amforă, deci româna a luat din toate limbile;

- cuvântul cuman kezganççi nu se găseşte în turcă, nici în găgăuză;

- cuvântul kuş din cumană se găseşte în limba turcă şi în găgăuză;

- cuvântul cuman kanat se regăseşte în limba turcă şi în limba găgăuză, dar şi în limba română (uşa cu două canaturi);

- cuvântul cuman tuşman se regăseşte în turcă, găgăuză şi română (duşman);

- cuvintele cumane eşek, buyk, aci se regăsesc în limbile turcă şi găgăuză; în limba română toate aceste cuvinte sunt ca în latină: asin, amar, înalt;

- cuvântul latin licet, cumana - halal - nu se regăseşte în turcă şi găgăuză, dar cu un sens apropiat se găseşte în română (ceva ce trebuie lăudat);

- cuvântul cuman pentru ilicit este haram; acesta este în turcă yasak, în găgăuză haram, iar în limba română haram înseamnă ceva primit necuvenit;

- cuvântul cuman ol nu se găseşte în turcă şi găgăuză se regăseşte în română, ulei;

- lupul din cumană nu se regăseşte în turcă şi găgăuză;

- arcul din cumană se regăseşte în turcă şi găgăuză - ja, yay, yaa.

Deci concluzia că limbile turcă, găgăuză şi cumană sunt din acelaşi trunchi, dar sunt limbi diferite se verifică chiar pe un eşanțion mic.

În acest eşanțion sunt două cuvinte cumane care se regăsesc în limba română (barda ca şi ulei), dar nu se regăsesc în limbile turcă şi găgăuză.

În continuare prezentăm un tabel având cuvinte în limba română, latină, cumană, turcă şi găgăuză.

Limbile cumană (după Codex Comanicus), latină, turcă şi găgăuză:

română	**latină**	**cumană**	**turcă**	**găgăuză**
1. tălmaci	interpret	telmac	tercüman dilmac	çevirici
2. oina	ludus	oyn	oiun	oyun
3. ortac	socius	ortac	ortac	arkadaş
4. catifea	holosericum	catifa	kadife	kadifă
5. colan	cingulum	colan	kolan	kolan
6. catâr	mulus	chater	katîr	katîr
7. taman	perfectum	taman	taman	taman
8. veste	res novae	haber	haber	haber
9. maidan	locus platus	madan	meidan	meidan
10. murdar	mertix	murdar	mîrdar	kir, mîndarlîk
11. călăuză	dux	kalavuz	kilavuz	yol gösteric
12. praf, pulbere	pulvis	tuzla	tuz	tuz

13. colţ, unghi	angulus	bugeac	bugeac	köşä
14. farfurie	discus	tobak	tabak	qanak
15. parte	pars	ülus	üles	pay
16. alb	albus	ak	ak	beiaz
17. luna	luna	ai	ai	ay
18. cal	equus	at	at	beygir
19. iarba	herba	ot	ot	ot
20. cheie	clavis	açkuc	anahtar	anatar
21. zece mii	decem milles	tümen	on bin	on bin
22. boala	morbus	aprig	hastalîc	hastalîc
23. curat	clarus	arî	arî	pak

La poziția 1-11 sunt cuvinte româneşti provenite din limba cumană, la poziția 12-23 sunt cuvinte provenite din limba latină, diferite în cumană dar apropiate de acestea în turcă şi găgăuză.

5. CUMANII ŞI GĂGĂUZII

În cele ce urmează vom prezenta diferite ipoteze asupra etnogenezei găgăuzilor, inclusiv ipoteza cumană. În capitolul 4 am arătat diferenţa dintre limba cumană şi limba găgăuză.

Originea cumană a găgăuzilor a fost lansată, la sfârţitul secolului al XIX-lea, de savantul ceh K. Irecek şi continuată de savanţii ruşi până la 1910 (a se vedea anexele bibliografice 8.1 şi 8.2). Ulterior, în secolul XX, cercetători au emis mai multe teorii: originea seldjucă (G.D. Balascev, Paul Wittek, savanţi turci), originea bulgară (V. Marinov, K. Baiev, P. Mutafeiev şi alţi savanţi bulgari), oguză (V.R. Moskov, Tadeus Kowalski, Zajacikowski, savanţii găgăuzi A. Tanasoglu, G. Gaidargi şi mulţi alţii). Vom prezenta diferite opinii ale găgăuzologilor.

În ziarul „Acik göz" din Comrat, nr. 17/1999, se atrage atenţia istoricilor găgăuzi din Republica Moldova că istoricul bulgar D. Gurgurov, tot din Moldova scrie în cartea „Găgăuzi potomki tiurok - oguzov ili bolgar - slaven?" că ; Toţi găgăuzii sunt bulgari". Se cere istoricilor găgăuzi să ia poziţie faţă de această pseudo-teorie.

În cartea noastră „Găgăuzii” (pag. 7-16) am arătat opinia majorităţi savanţilor că la originea găgăuzilor sunt oguzii (uzii). Câţiva susţin originea seldjucă a găgăuzilor, dar nici unul nu susţine originea protobulgară sau bulgară.

Liuba Cimpoeş, şef al Secţiei de Găgăuzologie, dr. în filologie, în cartea sa ”Dostanni epos gagauzov”, demonstrează că „găgăuzii sunt tiurci, dar nu turci”.

De altfel, chiar studiul limbii găgăuze arată diferenţa faţă de limba turcă, care conţine mai multe cuvinte persane sau arabe. Deşi au aceiaşi strămoşi comuni - Oguzii, unii au ajuns în Balcani prin nordul Mării Negre, ceilalţi prin Asia Mică (seldjucii).

Elena Colţa, filolog lingvist la Secţia de Găgăuzologie a Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, a scris o serie de lucrări importante în domeniul lingvisticii găgăuze. În revista „Jurnal de Pedagogie” (în limba rusă), nr. 1-2/1999, trece în revistă lucrările lingviştilor care s-au ocuapt de limba găgăuză şi afirmă că „limba găgăuză este legată genetic de oguzi (pecenegi, uzi) şi de popoarele turceşti nord-pontice (cumani, capciaci”).

Savantul polonez Tadeus Kowalski a evidenţiat trei straturi ale limbii găgăuze: oguz, seldjuk (varianta Siria) şi otoman.

Dacă găgăuzii ar fi bulgari turcizați, limba lor ar trebui să fie absolut identică cu limba turcilor din Turcia. Profesor universitar Dionis Tanasoglu, de la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă" din Chişinău, arată în numeroase scrieri etnogeneza acestora din oguzi (hagoguz - gagoguz - gagouz) (în detaliu vezi în „Găgăuzii"). Acelaşi lucru este susținut de savanții istorici şi filologi găgăuzi G. Gaidargi, M.N. Guboglu, S. Curoglu, M. Marunevici, E. Colța, L. Cimpoeş, ş.a.

Este cunoscut că în cronicile bizantine se menționează că în zona formării poporului găgăuz - Cavarna - Balcic în secolele XI-XII-XIII era o populație cosmopolită formată din pecenegi, valahi (români), greci, raguzani, bulgari, germanici (ultimii urmaşi ai goților), anglo-saxonii (plecați în 1075 din Anglia la Constantinopol şi stabiliți în Dobrogea), ş.a. Dar oguzii care s-au stabilit, spre sfârşitul secolului XI în această zonă, aveau o organizare de tip militar, care le-a permis să organizeze un stat. De acest lucru, țarul bulgar Ioan Asan II îi anunță pe comercianții raguzani cu care erau în bune relații comerciale, prin scrisoarea (bula) din anul 1230 că în zonă s-a stabilit un popor turcmen (oguz) de religie ortodoxă şi care s-a organizat în „Principatul Carvuna" (Cavarna) şi depinde ecleziastic de Patriarhia din Constantinopol (mutată la Niceea).

În Rusia, etnogeneza oguză a găgăuzilor a fost susținută de V.A. Moscov, N.A. Boskakov, L.A. Pokrovskaia, ş.a.

În România, adepții provenienței oguze a găgăuzilor cu o componență seldjukă mai mult sau mai puțin importantă au fost istoricii Gh. Brătianu, C.G. Giurescu, Aurel Decei, M.P. Guboglu şi în prezent Mihaela Babuşca.

Unii savanți occidentali şi cei din Turcia nu împărtăşesc originea oguză a găgăuzilor fiind de acord cu teoria lui P. Wittek şi anume că originea găgăuzilor este cea seldjukă, motivând această opinie prin faptul că sunt puține urme ale trecerii oguzilor (uzilor), prin Dobrogea, în evul mediu. De asemenea consideră că Moscov şi Kowalski nu cunoşteau istoria lui Kaikauz şi din această cauză nu puteau susține originea seldjukă a găgăuzilor.

În combaterea acestei teorii, menționăm că între zona Varna-Cavarna şi zona oraşului Babadag din nordul Dobrogei, unde a venit Kaikauz cu oamenii săi, este o distanță de mai bine de 250 km., deci cele două zone sunt diferite. Este posibil ca expediția lui Kaikauz care s-a efectuat pe uscat de-a lungul litoralului Mării Negre, să se fi oprit o anumită perioadă de timp în statul găgăuz, timp de care s-a suprapus şi stratul seldjuk în limba găgăuză. După opiniile savanților găgăuzi (D. Tanasoglu, G. Gaidargi, E. Colța, L. Cimpoeş ş.a.)

episodul Kaikauz nu a avut o influență importantă în etnogeneza găgăuzilor, tocmai pentru că a fost de scurtă durată. Din statul oguz, Kaikauz s-a deplasat la Babadag, unde s-a aşezat definitiv.

În ceea ce priveşte afirmația lui P. Wittek precum că T. Kowalski nu ştia istoria lui Kaikauz este contrazisă de faptul că în studiul limbii găgăuze. T. Kowalski a determinat trei straturi, al doilea fiind cel seldjuk, deci cunoştea episodul seldjuk.

Istoricul român C. Rezachievici susține teoria etnogenezei seldjuke a găgăuzilor. Mai mult, susține că aria de formare a etniei găgăuze este în zona Babadag din nordul Dobrogei, unde s-au stabilit Izzedin şi oamenii săi şi nu în zona Varna-Cavarna.

După dispariția lui Izzedin, găgăuzii s-au amestecat şi cu alte populații existente, în secolul XIII-lea, în nordul Dobrogei: pecenegi, cumani, români, bulgari, greci ş.a. Amestecul cu românii, care aveau o mitropolie ortodoxă la Vicina, i-a condus pe găgăuzi să treacă la ortodoxism. A avut loc o apropiere a găgăuzilor de români, fapt ce a condus, mai târziu, în secolul XVIII-lea, în zona Cavarna-Varna, la folosirea literelor valahe (româneşti), alături de cele greceşti, în scrierile găgăuzilor.

Savanții care afirmă originea seldjukă a găgăuzilor nu aduc argumente pertinente pentru respingerea originii oguze a găgăuzilor. Bula țarului Ioan Assan II către negustorii din Raguza din anul 1230, în care anunță apariția unei organizări statale (a unui principat), a unei populații de limbă turcică și religie ortodoxă, în zona Cavarna (principatul Carvuna) este mult anterior episodului Izzedin Kaikauz care a avut loc în 1263.

Concluzii privind etnogeneza găgăuzilor

În legătură cu etnogeneza găgăuzilor sunt mai multe ipoteze:

1. Ipoteza cumană

Originea cumană a găgăuzilor a fost lansată de savantul ceh C. Irecek şi continuată de savanții ruşi până la 1918: Barthold V.O., Vasilievski V.G., Seim Petr. Ulterior s-a constatat că limba cumană, deşi înrudită cu cea găgăuză, este diferită şi astăzi s-a renunțat la această teorie.

Din observațiile consemnate de Mahmud al-Kaşgani, rezultă apropieri lingvistice dintre oguză şi kipceacă, în perioada de cumpănă dintre milenii (anul 1000) departajările erau minore, limba

turcică (turca veche comună) fiind francă pe întinderile uriaşe ale Eurasiei (V. Spinei, *„Marile migraţii din estul şi sud-estul Europei în sec. IX-XIII"*, Bucureşti, 1999, pag. 153-154).

Este drept că după năvălirea tătarilor în nordul Mării Negre, o parte din cumani au trecut Dunărea şi s-au stabilit în zona Cavarna, dar acest Principat era deja organizat, consolidat, aşa că s-ar putea admite o influenţă slabă a cumanilor.

2. Ipoteza bulgară

Bulgarii susţin că găgăuzii sunt bulgari turciţi. Este fals. În primul rând nu se aseamănă antropologic (cercetări făcute de antropologul Olga Necrasov de la Universitatea din Iaşi, vezi poz. 50 din bibliografia de la „Găgăuzi") şi Eugen Pittard (les peuples des Balkans, 1912, pag. 407-408). Nu se aseamănă nici în temperament (Const. Leontiev).

Turcii nu obligau popoarele supuse să treacă la limba turcă; ei îi obligau să treacă la religia musulmană; a se vedea cazurile cu Pomacii în Bulgaria , cu Bosniacii în Serbia, cu megleno-românii (vlahi) din Grecia, cu Albanezii din Albania şi Kossovo.

3. Ipoteza seldjukă

Cercetătoarea franceză Sylvie Gangloff, care a vizitat şi Găgăuzia reproduce, într-un articol publicat în TURCICA, to 30/1998, pag. 13-63,

Strasbourg, ipoteza savanţilor occidentali şi turci, bazaţi pe articolele lui Paul Wittek, din anii 1952-53, că găgăuzii sunt urmaşii turcilor seldjukizi ai lui Izzedin Kaikauz, motivând că prezenţa seldjukizilor în NE Bulgariei este menţionată în cronici bizantine şi otomane, iar prezenţa uzilor de peste Dunăre în Dobrogea nu este consemnată. De asemenea Paul Wittek consideră că Moscov şi Kowalski care susţin etnogeneza oguză, nu aveau cunoştinţă de episodul Izzedin Kaikauz. Şi istoricul român Const. Rezachievici susţine şi el etnogeneza seldjukă a găgăuzilor şi fixează aria de formare a găgăuzilor în Babadag, unde s-a stabilit Izzedin Kaikauz.

În combaterea acestei teorii şi în susţinerea originii oguze (uze) a găgăuzilor, în afara argumentelor savanţilor istorici şi filologi găgăuzi (D. Tanasoglu, G. Gaidargi, M. Marunevici, M.N. Guboglu, E. Colţa, L. Cimpoeş) adăugăm următoarele:

a) Nu este adevărat că T. Kowalski nu cunoştea episodul Izzedin Kaikauz. El a stabilit cele trei straturi ale limbii găgăuze: stratul principal, de bază, oguz (uz), stratul seldjuk, stratul otoman. Deci cunoştea prezenţa seldjucilor.
b) Episodul Izzedin Kaikauz a avut loc în anul 1261, pe când, în 1230, deci cu 30 de ani

mai înainte, țarul bulgar Ioan Assan II a scris negustorilor din Raguza (Dubrovnik), cu care era în relații comerciale (raguzanii au încheiat cu Ioan Assan II, în perioada 1218-1241, tratate de prietenie şi comerț) că la Karvuna (Cavarna) s-a instalat un popor de origine turcmenă (oguză) de religie ortodoxă şi s-a organizat în Principatul Karvuna.

Uzii au găsit şi alte populații: pecenegi, români (vlahi), greci, raguzani, genovezi, bulgari, dar uzii au format un stat, având un Principe în fruntea statului.

În legătură cu stabilirea uzilor în Dobrogea, Cronica apocrifă bulgară din secolul XI scrie de cumanii care au trecut Dunărea şi s-au aşezat în Dobrogea numită Karvuna Hora, adică Țara Carvuna (Cavarna) (I. Gradeşliev, Găgăuzite, 1993, pag. 79-80). Nu poate fi vorba de cumani ci de uzi, deoarece cumanii au trecut Dunărea pentru prima oară în anii 1094 şi 1095, sub conducerea lui Tugarcan, ajungând până la Adrianopol şi neputându-l cuceri, s-au întors în stânga Dunării şi nici nu erau numeroşi, ca uzii.

Allatiates şi Skilitzes Continuatus (în pag. 876, 656-657) redate de V. Spinei în *„Marile migrații în estul şi sud-estul Europei în sec. IX-XIII”*, pag. 189-190 scriu:

„În anul 1064, uzii au trecut Dunărea şi au ajuns până în Greția (cronicile bizantine susțin că erau în număr de 600.000 de oameni). Decizia unor grupuri de uzi de a părăsi imperiul le-a fost încurajată de darurile trimise din ordinul împăratului Constantin X Duxas. Efectivele care nu s-au grăbit să se întoarcă au fost decimate de foamete şi ciumă. Cei care au reuşit să se salveze din cei rămaşi în imperiu şi-au oferit serviciile bazilicului, care a dispus să fie colonizați în Macedonia. Unii din conducătorii lor au fost **investiți cu înalte demnități oficiale.**

Zonares (cartea 17, capitolul 9, redat în D. Cantemir, *„Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor, II,"*, Bucureşti, 2000, pag. 78 şi 84 - în original 430 şi 436) scrie:

„În anul 1065 uzii în Tracia trecând peste tot au prădat şi oastea pe care împăratul împotriva lor o trimisese bătând, pe hatmanii vii i-au prins şi până în Greția cu ciabilurile au ajuns. Dar ciuma a topit mulți uzi, iar cei rămaşi s-au închinat împăratului şi au rămas în Machedonia. Aici s-au dat după obiceiurile romeilor şi s-au făcut ascultători, destul ca unii şi la **cinstea de boieri senatorişti au încăput".**

Având bunăvoința bizantinilor o parte din uzi s-au deplasat în Dobrogea pe litoralul Mării Negre în Karvuna Hora cum numeau bizantinii Dobrogea;

o altă parte s-a întors în stânga Dunării, fiind vasali cumanilor sau ruşilor kieveni. Aceştia din urmă numiţi în cronicile ruseşti „torki" sau „ciornie klobuki" sau în cronicile turceşti „kara-bulak", au trecut şi ei în Dobrogea, în anul 1122, alungaţi de cneazul kievean Vladimir Monomahul.

În Karvuna Hora s-au aşezat în diferiţi ani şi pecenegi şi cumani. Ţara Carvuna este amintită în documente în timpul ţarului bulgar Ioan Assan II.

* Istoricul român C.G. Giurescu în *„Istoria Românilor, vol. II"*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1974, scrie:

„În partea de sud-estul Dobrogei – „Ţara Cavarnei" sau în limba greacă „Karvuna Hora", „adică Principatul Karvuna), amintită încă de pe vremea ţarului Ioan Assan II, într-un document din perioada 1230-1241, a luat naştere, în prima parte a secolului XIII, un stat, cu Balcic, în 1346" (pag. 383):

* Istoricul ieşean Ion Toderaşcu în *„Unitatea românească medievală"*, vol. I, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988 arată:

„Nucleul statului dobrogean l-a constituit „Ţara Carvunei", amintită pentru prima oară documentar la 1230, într-o diplomă a ţarului Ioan Assan II pentru negustorii raguzani (informaţie extrasă din *„Din Istoria Dobrogei"* de Şt. Ştefănescu, vol. III, pag. 3-8). În jurul anului 1340,

formaţiunea se afla sub cârmuirea arhontelui Balica" (pag. 88).

* Între Cavarna şi Babadag este o distanţă de cca 250 km. Se poate presupune că seldjucii, când au ajuns la Cavarna şi au găsit o populaţie de aceeaşi origine, organizată într-un stat, să fi făcut un popas mai de durată (o iarnă sau 1-2 ani), apoi au plecat mai departe la Babadag, acolo unde Imperiul Bizantin le-a permis să se aşeze. De aici, posibil stratul de mijloc al limbii găgăuze, după T. Kowalski.

În concluzie, ne raliem opiniei savanţilor găgăuzi în ceea ce priveşte originea oguză a găgăuzilor şi în privinţa existenţei unui principat uz (oguz, găgăuz) la Cavarna. Aceasta a fost nucleul principatului lui Balica, al Principatului Dobrogea al lui Dobrotici, trecut apoi sub stăpânirea otomană.

6. GĂGĂUZII DIN BASARABIA ŞI ROMÂNII

Găgăuzii reprezintă o minoritate națională din Basarabia, despre care se poate spune că nu au o țară-mamă; 90% din numărul găgăuzilor se găsesc în Basarabia, iar din aceştia 85% în actuala Republică Moldova, iar restul în Ucraina (Cetatea Albă, Ismail).

Alți găgăuzi se mai găsesc în România (în comunele Ion Corvin, Deleni, Petreni, Şipotele şi Vama Veche, toate în județul Constanța), în Bulgaria, Grecia, Macedonia şi Ucraina.

Etnogeneza găgăuzilor este controversată, însă majoritatea cercetătorilor consideră că ei sunt urmaşii uzilor, stabiliți în zona Balcic-Cavarna, după părăsirea sudului Basarabiei, sub presiunea cumanilor. Aici, La Cavarna au format un principat, care, în secolul XIV a intrat sub dominația Imperiului Otoman. Găgăuzii, creştini ortodocşi, depindeau direct de Patriarhia din Constantinopol.

În sedcolele XVIII şi XIX, în perioada războaielor ruso-turceşti, care se purtau în arealul ocupat de ei, ruşii i-au mutat în sudul Basarabiei, în special în satele părăsite de tătari, care au fost alungați în Cuban.

Între anii 1918 şi 1940, marea majoritate a găgăuzilor a fost cuprinsă în hotarele României (Basarabia, Dobrogea, Cadrilaterul). Aceasta a fost perioada cea mai fastă a găgăuzilor, ajungând deputați, profesori de liceu, medici veterinari, agronomi, preoți etc.

Găgăuzii au fost loiali statului român; academicianul Ştefan Ciobanu îi caracterizează astfel: „Dintre toate minoritățile din Basarabia, populaţia găgăuză este cea care se apropie cel mai mult de poporul român prin calitățile sale spirituale, prin loialitatea şi prin blândețea firii sale. Toți găgăuzii vorbesc perfect româneşte".

După 1944, găgăuzii au fost supuşi unei rusificări forțate, încât astăzi găgăuzii nu numai că nu cunosc limba română, dar nu mai cunosc nici propria limbă, găgăuza. În şcolile primare, secundare şi în Universitatea din Comrat cursurile se predau în limba rusă, cu puține excepții.

Găgăuzii s-au făcut cunoscuţi pe scena politică prin solicitarea autonomiei în cadrul Republicii Moldova, care le-a acordat-o prin Legea 314/XIII din 23 decembrie 1994 a Parlamentului Republicii Moldova. S-a aprobat formarea Unității Teritorial Administrative (UTA) a Găgăuziei, Gagauz-Yeri, în limba găgăuză. În prezent populația majoră începe, în ritm alert să învețe limba română, iar populația școlară o învață, în

cele 2 licee din Găgăuzia în care se studiază limba română, şi în celelalte şcoli, în care limba română este o disciplină de studiu.

De istoria şi cultura găgăuză se ocupă Secţia de Găgăuzologie a Institutului de Cercetări Interetnice al Academiei de Ştiințe a Republicii Moldova.

În perioada 1918-1940 au apărut primele scrieri în limba găgăuză cu alfabet românesc. Pionerul a fost preotul Mihail Ceachir, considerat astăzi un clasic al culturii găgăuze. El a tradus cărți bisericeşti în limba găgăuză, a scris o istorie a găgăuzilor din Basarabia, pe care a tradus-o în limba română, a elaborat un dicționar găgăuzo-român.

Unul din deputații găgăuzi din Parlamentul României, preotul Pavel Guciuşna, a militat pentru înființarea Facultății de Teologie, în limba română, la Chişinău.

Şi astăzi majoritatea preoților din Găgăuzia sunt români. O serie de găgăuzi au fost profesori la liceele din Chişinău şi la Liceul real din Comrat, cunoscut şi apreciat având profesori de primă mărime.

În prezent învățământul şi cultura au luat avânt în Găgăuzia. Există un număr apreciabil de scriitori, personalitățile importante fiind Dionis Tanasoglu, care este membru al Uniunii Scriitorilor

din România şi Nicolae Baboglu. Ambii au realizat trecerea scrierii găgăuze la alfabetul latin părăsind alfabetul chirilic neadaptat limbii găgăuze. Au elaborat primele abecedare şi manuale în limba găgăuză cu alfabet latin. Alți scriitori importanți sunt: Ştefan Curoglu, Tudor Zanet, Petri Ciubotar, Stefan Bulgar, Liuba Cimpoeş şi foarte mulți scriitori tineri. Majoritatea scriitorilor cunosc bine limba română şi îşi traduc unele opere în limba română.

Oameni de ştiință găgăuzologi au fost şi sunt: Gavril Gaidargi, fost şef al Secției de găgăuzologie (decedat), M.N. Guboglu, S. Curoglu, Maria Marunevici (decedată), Elena Colța (decedată), Olga Radov-Caranastas, V.I. Sârf, Ion Dron, dr. hab. în filologie turcică, fost şef al Secției de găgăuzologie (român, decedat) şi Liuba Cimpoeş, actuala şefă a Secției de găgăuzologie, D. Nicoglo, S. Kvilincova şi în prezent Fiodor Angheli, care a publicat un volum impresionant despre tiurci şi altul despre istoria găgăuzilor. Este unul din puținii traducători din limba română (special din Eminescu). Aceşti savanți s-au ocupat de etnogeneza găgăuzilor, de etnografia şi de folclorul găgăuz.

Găgăuzii pot avea succese şi mai mari dacă se încadrează în structurile şi concepțiile statului în care locuiesc, Republica Moldova. Moldovenii

niciodată nu şi-au propus asimilarea minorităţilor naţionale. Găgăuzii fac parte din Europa şi trebuie să se întoarcă cu faţa spre România şi Europa, dacă vor să ajungă la nivelul civilizaţiei ţărilor europene. Aceasta nu înseamnă să nu cunoască limba rusă pentru a se putea înţelege cu fostele republici sovietice din spaţiul euro-asiatic.

Suprafaţa Găgăuziei este de 1.835 kmp; are o populaţie de 172.000 locuitori; are trei raioane: Comrat, care este şi reşedinţa Găgăuziei, Ceadâr-Lunga şi Vulcăneşti.

Savantul francez Gaston Richard despre găgăuzi.

Savantul francez Gaston Richard, un cunoscut sociolog, după primul război mondial a călătorit prin România, devenind un mare prieten al poporului român, alături de generalul Mathias Berthelot, Edgar Quinet, Emmanuel de Martonne, Lucien Romier, Paul Morand şi recent Dominique Fernandez.

Gaston Richard, în călătoria sa prin Cadrilater a întâlnit găgăuzi despre care scrie că sunt urmaşii uzilor şi oguzilor din Asia Centrală: „În cea mai sudică din noile provincii româneşti, Dobrogea, se găsesc oraşe, ca Bazargic, în care trăiesc turci, cu

mult mai credincioşi moravurilor, credințelor, obiceiurilor strămoşilor lor decât cei din Stambul şi Ankara. Aceştia sunt otomani veniți de la sud. Alături de ei trăieşte micul popor găgăuz, care sunt turci creştini veniți de la nord, din mijlocul stepelor asiatice. După nume şi limbă, ei se înrudesc cu uzii şi oguzii, străbunii îndepărtați ai acestei rase." (Gaston Richard, *„Cultura română şi statul român, Caiete critice"*, nr. 9-12, 1998, pag. 122, Bucureşti).

Limba română şi limba găgăuză

Academicianul Şt. Ciobanu, referindu-se la cunoaşterea de către găgăuzi a limbii române, scria: *Dintre toate minoritățile din Basarabia, populația găgăuză este cea care se apropie cel mai mult de poporul român prin calitățile sale spirituale, prin loialitatea şi blândețea firii sale. Trebuie menționat faptul că toți găgăuzii vorbesc perfect româneşte, iar în regiunea Comrat mulți dintre ei folosesc atât limba română, cât şi cea găgăuză".* Şt. Ciobanu, **Basarabia, populația, istoria, cultura.** Buc., 1941, pag. 34, Academia Română, Studii şi cercetări, XIII).

Cum se explică înclinația găgăuzilor pentru însuşirea limbii române? Poate prezența a destule

cuvinte turceşti (de la cumani, tătari şi turci) în vocabularul românesc ar putea fi o explicaţie. Fonetica găgăuză este apropiată de fonetica română. Astfel, găgăuzii au sunetele pe ge, gi, care lipsesc în limba rusă şi bulgară. Au deasemenea vocalele **î** şi **ă**, care lipsesc în limba rusă (**ă**) şi în bulgară (**î**). Dar gramatica găgăuză este mult diferită de cea română şi tocmai aici celelalte minorităţi au greutăţi în învăţarea limbii române, la care se mai adaugă pronunţarea diftongilor (pentru bulgari) şi accentul (pentru ruşi).

O explicaţie ar fi în faptul că în formarea populaţiei găgăuze au participat şi românii din Dobrogea, după unii autori (Rezachievici şi Ion Dron).

C. Rezachievici susţinea că formarea găgăuzilor a avut loc în zona Babadagului, odată cu sosirea turcilor seldgiucizi cu Izzedine Kaikaus în această zonă, în anii 1263-1264. În zona Varna-Cavarna nu a existat, după opinia lui C. Rezachievici, nici un stat găgăuz, ci un stat pur bizantin (Balica, Dobrotici, Ivanhos). Kaikaus s-a stabilit în zona Babadagului cu cca 10-12.000 de oameni, având şi un conducător religios, pe Sarî Saltâk. Aceşti seldgiucizi, pe care Rezachievici îi numeşte găgăuzi (după numele lui Kaikaus, care se pronunţă Gaigaus), s-au aşezat alături de români,

pecenegi, supuşi mitropoliei din Vicina, a fost determninantă în creştinarea ulterioară a găgăuzilor.

Ponderea cuvintelor româneşti în vocabularul găgăuzesc.

Făcând un studiu analitic al *„Dicționarului scurt găgăuz-rusesc"*, elaborat de Petri Cebotar, sub redacția ştiințifică a Elenei Colța (Comrat, 1992), conținând 5.000 de cuvinte, am constatat existența unui număr de 360 cuvinte româneşti, ceea ce reprezintă 7,5% din vocabularul găgăuzesc. Acest aport de cuvinte româneşti nu schimbă catacterul turcic al limbii găgăuze, deoarece cuvintele româneşti sunt substantive şi adjective cu o circulație mai redusă în vorbirea curentă pe de o parte şi nu constituie posibilitatea întocmirii unei propoziții, nefiind verbe, adverbe, pe de altă parte.

Cuvintele de origine română se datorează coabitării găgăuzilor cu românii în aceleaşi teritoriu. Câteva din cuvintele româneşti au etimologie turcească, fiind preluate de la turci şi intrate în vorbirea curentă a românilor din toată România, cu mult înainte de stabilirea găgăuzilor în Basarabia. O altă serie de cuvinte româneşti în limba română sunt toponime locale, găsite de găgăuzi la stabilirea lor în Basarabia.

În privința acestor microtoponime şi toponime locale, analizând *„Dicționarul de termeni geografici găgăuzeşti"* de Ion Dron (Chişinău, 2001), prin metoda aleatorie Monte-Carlo, am găsit pe un eşanțion de 100 de cuvinte (din cca 400 de termeni ai dicționarului), 13 termeni de origine română, ceea ce ar conduce la un procentaj de 13% față de 7,5% din Dicționarul scurt. Explicația constă în faptul că o bună parte din microtoponime cu denumiri româneşti au fost găsite de găgăuzi la stabilirea lor în Basarabia şi preluate ca atare, unele referindu-se numai la 1-2 localități neavând un caracter de generalitate. Trebuie să menționăm că o bună parte din microtoponime (râuri importante, păduri, localități, lacuri) atât în satele găgăuzeşti, cât şi în cele mixte sau româneşti sunt de origine nogaică: Comrat, Congaz, Beşalma, Copciac, Cazaclia, Djoltai, Dezghige, Ciumai, Baimaclia, Samalia, Ciobolaccia, Căiet, Ciucur-Mingir, Orac, Tomai, Cazangic, Sahaidiac, iar la sud de Valul lui Traian de sus: Batâr, Cenac, Cimişlia, Abaclia, Iserlia, Selemet, Ermoclia, Taraclia, Baceallia, Baimaclia, Capaclia, Baurci Moldovenesc, Cociulia, Topal, Cairaclia, Chioselia, Acui, Samurza, Tarataul, precum şi alte localități din regiunea Odessa (fostele județe româneşti Cetatea Albă, Ismail şi Bolgrad).

Ion Dron, în cuprinzătorul volum *„Studii şi cercetări”* Pontos, Chişinău, 2001, la cap. VI – Articole referitoare la limba şi cultura găgăuzilor are un articol care se referă la termenii proveniţi din limba română (moldovenească) referitori la creşterea animalelor. Acest număr, destul de mare de termeni, autorul îl explică prin faptul că ambele popoare se ocupă de peste un mileniu cu creşterea animalelor, cu păstoritul, cu prelucrarea produselor obţinute de la animale.

Apoi din domeniul păstoritului oilor: baci, strungar, bordei, strungă, şopron, crită (vas de lemn de formă dreptunghiulară), cupă, cârlig, hârzob, oaclă (oaie albă cu cercuri negre în jurul ochilor), buhnată (oaie cu lână mai lungă în jurul botului), jarca, chistroi (chistrui, pistrui), curnuta (cornută), mândră, tigaie, ciula (oaie cu urechi mici), bolfa (umflătură la oi în zona gâtului), brânză, dalac, caş, caşcaval, masă, sobă, pârnae (oaie cu coada groasă), toloacă, ţap, caşerie, odaie.

Din domeniul creşterii vitelor cornute: neleapcă (vacă având viţel şi fiind mai tânără de trei ani), epurean, breazu, bujor, galba (galben), balan, boghean, bujor, muhurel (mugurel), ploian (plăvan), ungurean, florean.

În ceea ce priveşte creşterea cailor, de asemenea există împrumuturi din limba română în

limba găgăuză: bălan, murg, breazu, pantanog (pintenog), sură, roibă, şargă.

În dialectul găgăuz central mai există zoonimul copcic pentru cai. Acest zoonim există şi la moldovenii din zonă, dar originea sa este, după părerea lui Ion Dron, din limba cumană: copcea, copceac.

În creşterea porcilor se notează: godac, zotcă (rât), purcel, scrofa (scroafă), ctara (ctar).

Ca scule se notează: furculiță, hârleț, lopată.

Ca îmbrăcăminte găgăuzii au preluat de la români: cheptar, pantalon, meşin, bariz, şal, ca şi metoda „vlaşca" de a le purta.

Există şi unele împrumuturi din limba găgăuză în limba română.

Ion Dron, doctor habiliat în filologie turcică, ne-a obişnuit cu lucrări de anvergură. În 1992 a editat lucrarea *„Denumiri geografice găgăuzeşti"* (în limba rusă), în care a studiat multilateral – istoric, geografic, etnografic, etimologic - denumirile geografice găgăuzeşti din Republica Moldova şi din sudul Basarabiei (județele Cetatea Albă şi Ismail) cu numeroase clarificări din punct de vedere etimologic.

Acum, se prezintă cu o nouă contribuție esențială în găgăuzologie şi turcologie. Este vorba de *Dicționarul de termeni geografici găgăuzeşti,* în limbile găgăuză, rusă şi română, explicațiile

dezvoltate şi detaliate fiind în limba rusă. Fiecare din denumiri este tratată complet, devenind practic o minimonografie. Dicţionarul înglodează un număr imens de informaţii, obţinute atât letric, cât şi din cercetările efectuate pe teren în călătorii sistematice. Sunt comune cu acelea din limba turcă, ceea ce denotă că provin dintr-un trunchi comun. Restul de 36% sunt de origine turcică de nord-est şi nord-vest - 8% din oguză, persană şi arabă, toate preluate direct (nu prin intermediul limbii turceşti) - 7%; apoi din română - 13%; din limba greacă - 2%; din limbile balcanice (cuvinte comune în bulgară, română, sârbo-croată, etc.) - 4% şi necunoscute - 2%. Din această enumerare deducem evoluţia diferită a limbilor găgăuză şi turcă, care au totuşi un fond comun, în proporţie de 2/3. Se demonstrează şi în felul acesta drumurile parcurse de oguzii din Asia Centrală spre vest; prin nordul Mării Caspice şi al Mării Negre – uzii şi prin sudul acestor mări seldjukizii.

Se confirmă astfel cele scrise de scriitorul tătar Tutic Aidi în Cartea Muzeului din Beşalma: „faptul că limba găgăuză păstrează cuvinte neobişnuite, caracteristice limbilor vorbite de şorţi, hakaşi, iakuţi, demonstrează calea lungă şi complicată de dezvoltare a găgăuzilor”.

Dicționarul precizează şi vechile denumiri ale localităților găgăuzeşti. cărora li s-a schimbat denumirile astfel:

Karaaaç - în prezent Nagornoe (în sudul Basarabiei);

Bolbok - în prezent Kotlovina (în sudul Basarabiei);

Çalâlâk (Curci) - în prezent Taurino (în sudul Basarabiei);

Dermendere - în prezent Kalanciak (în sudul Basarabiei);

Eni Ciumai - în prezent Mirnoe (în Rep. Moldova);

Eni Kîrhana - în prezent un cartier din Budăi (în Rep. Moldova);

Maala - în prezent Novokaragaci (în sudul Basarabiei);

Doluchioi - în prezent Bogatoe (în sudul Basarabiei);

Ceamlekioi - în prezent Vinogradovka (în sudul Basarabiei);

Ördek Burnu - în prezent Utkonosovka (în sudul Basarabiei);

Hagi Abdul - în prezent Al. Ioan Cuza (în Rep. Moldova).

Prezintă interes şi răspândirea toponimelor şi denumirilor geografice de origine turcică la popoarele carpato-dunărene şi balcanice. Exemple:

în Republica Moldova: Caracas, Hagider, Cişmea, Ciucur Mingir, Hagichioi, Hagilar, Hagimus, Cairaclia, Acui, Caracui, Copcui, Cişmechioi, Enichioi; în România: Ceair, Derin Alceac, Babadag, Cealâc, Cişmea, Suhat, Săhăteni, Ceatal, Dermendere, etc.

Am dat câteva exemple de informaţii ce se obţin din studierea Dicţionarului de termeni geografici găgăuzeşti. Lucrarea dr. hab. Ion Dron reprezintă o contribuţie esenţială la tezaurul culturii găgăuzeşti.

Contribuţia dr. hab. Ion Dron în găgăuzologie

Doctorul habiliat în filologie (specialitatea Limbi turcice) Ion Dron, român din sudul Republicii Moldova, născut în Badicul Moldovenes, judeţul Cahul, la 17 iunie 1948, cercetător în secţia de găgăuzologie din cadrul Institutului Relaţiilor Interetnice (fostul Institut al Minorităţilor Naţionale) al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, a fost un militant deosebit de activ în afirmarea găgăuzilor în viaţa socială şi culturală a Republicii Moldova.

a. Dintre numeroasele sale publicaţii, lucrarea *„Denumirile geografice găgăuzeşti"* (Ed. Ştiinţa, Chişinău, 1922, în l. rusă), un studiu mult mai vast

decât arată titlul, care a necesitat o complexă documentare pe teren, Ion Dron a tratat această cerință cu maximum de exigență, parcurgând toate satele locuite de găgăuzi, examinând arhivele locale, intervievând numeroşi localnici, pe care i-a transformat în colaboratorii săi, reuşind să redea un tablou foarte complet al istoriei, componenței, caracteristicilor lingvistice ale localităților găgăuzeşti. Cunoscător al limbii găgăuze şi-a dat seama de calitățile intelectuale ale etniei găgăuze şi a devenit un militant al afirmării găgăuzilor în viața socială şi culturală a Republicii Moldova.

Remarcând că noua generație a găgăuzilor nu cunoaşte limba română, limba majorității locuitorilor Republicii Moldova, dar şi mai grav, nu cunoaşte nci limba părinților săi, găgăuza, această situație fiind rezultatul unei rusificări intense, a realizat că afirmarea plenară a găgăuzilor în viața socială, culturală a Republicii Moldova, trebuie să înceapă cu însuşirea limbii române, în paralel cu limba găgăuză.

Generația anilor 1918-1944, cunoştea perfect limba română, ceea ce i-a permis accesul la funcţiile şi pozițiile sociale, menționate în capitolul Personalități. În mod similar, prin cunoaşterea limbii române, actuala generație de găgăuzi, va avea o deschidere largă în viața socială şi culturală a Republicii Moldova şi orientarea spre Europa.

Cunoaşterea limbii române nu trebuie realizată în detrimentul limbii găgăuze. În şcoli trebuie să se înveţe găgăuzeşte şi, în paralel, să se înveţe limba română, începând cu şcoala primară.

b. O altă contribuţie esenţială în găgăuzologie este *„Dicţionarul de termeni geografici găgăuzeşti"*, în limbile găgăuză şi română, explicaţiile dezvoltate şi detaliate fiind în limba rusă. Fiecare din denumiri este tratată complex, devenind practic o minimonografie. Dicţionarul înglobează un număr imens de informaţii obţinute atât letric, cât şi din cercetările efectuate pe teren, în călătorii sistematice.

Materialul permite analize ce prezintă interes pentru cultura găgăuză. Dicţionarul are ca scop sistematizarea nomenclatorului geografic găgăuzesc în totalitatea termenilor care îi compun. Sunt evidenţiate antroponimele, etnonimele şi cuvintele însoţitoare ale antroponimelor (de ex: moş, badea, baba). Termenii geografici sunt supuşi unei analize gramaticale, etnologice şi istorice. Termenii Dicţionarului cuprind toată aria de răspândire a găgăuzilor din interfluviul Nistru-Prut, din Republica Moldova şi din sudul Basarabiei.

Sistemul toponimic al etniei găgăuze, ai cărei reprezentanţi şi-au schimbat la începutul secolului XIX, aria de locuire într-un mediu nou (populaţia românească din Basarabia) a suferit importante

modificări. Este vorba de microtoponimele de interes local. Aceste microtoponime au fost influențate de graiul moldovenesc al limbii române. O bună parte din aceste microtoponime se referea la formele obşinuite geomorfologice sau de peisaj (deal, vale, podiş, pădure, râpă, movilă etc.). Cuvintele componente ale acestor denumiri sunt de origine turcică-oguză, arabă, română, persană, nogai şi, mai puțin din limba rusă, greacă, bulgară.

Răspândirea denumirilor nebalcanice se referă la toate popoarele turcice din Turcia, Ajerbaidjean, Turkmenia, limbile turcice din nordul Caucazului şi al Mării Negre (Karaima, kumâka, tătara din Crimeea, karaceai-balkara, nogai, din Asia Centrală (kazaha, uzbeka, kirghiza, karakalpaka), tătara de pe Volga şi limbile turcice din Asia nordică (altaica, şora, hakasa, karagaşa şi iakuta).

Pentru un studiu analitic al răspândirii în lumea turcică a denumirilor precum şi al influențelor, am luat un eşanțion de 100 de denumiri din Dicționarul, care conține cca 450 de termeni, eşanționul l-am realizat prin metodă aleatorie (numere întâmplătoare - metoda Monte-Carlo). Rezultatele acestei analize, privind răspândirea denumirilor în limbile turcice, sunt următoarele:

La 100 de denumiri găgăuzeşti procentele de răspândire în aria turcică sunt:

Limba turcă	64%	
Limba ajerbaidjeană	28%	
Limba turkmenă		25%
Limba uzbekă		11%
Limba kazahă	4%	
Limba kirghiză		19%
Limba iakută	6%	
Limba altaică	13%	
Limba hakasă		13%
Limba şoră	11%	
Limba tuvină	7%	
Limba karagaşă		6%
Limba uigură	2%	
Limba karaimă		25%
Limba kumâkă		14%
Limba karacea.balkară		14%
Limba tătară-Crimeea		5%
Limba tătară (Volga)		20%
Limba başkiră		2%
Limba nogai	18%	
Limba karakalpakă	6%	

Din această analiză reiese apropierea limbii găgăuzeşti de limbile turcă, ajerbaidjeană, turkmenă, tătară, dar şi de altele, precum kirghiza, hakasa, altaika, kumâka, karaca-balkara, nogai.

Cercetând etimologia cuvintelor din Dicționar se constată că 64% sunt comune cu acelea din limba turcă, ceea ce denotă, că provin dintr-un trunchi comun. Restul de 36% sunt: de origine turcică de nord-est şi nord-vest 8%; din persană şi arabă, toate preluate direct (nu prin intermediul limbii turceşti) - 7%; apoi din limba română – 13%; din limba greacă – 2%; din limbile balcanice (cuvinte comune în bulgară, română, sârbo-croată etc.) – 4% şi necunoscute – 2%.

Din această enumerare deducem evoluția diferită a limbilor găgăuză şi turcă, care au totuşi un fond comun, în proporție de 2/3.

Se demonstrează în felul acesta drumurile parcurse de oguzii din Asia Centrală spre vest; prin nordul Mării Caspice şi al Mării Negre – uzii şi prin sudul acestor mări seldjukizii.

Se confirmă astfel cele scrise de scriitorul tătar Aidi în Cartea Muzeului din Beşalma: „faptul că limba găgăuză păstrează cuvinte neobişnuite, caracteristice limbilor vorbite de şorți, hakaşi, iakuți, demonstrează calea lungă şi complicată de dezvoltare a găgăuzilor”.

7. ROMÂNII ŞI RUŞII DE-A LUNGUL TIMPULUI

Cine şi-ar fi închipuit, în epoca lui Ştefan cel Mare, că Marele cnezat al Moscovei, care se afla sub jugul Hoardei de Aur, va deveni imperiul de mai târziu?

Marele cnezat al Moscovei, care se va transforma în Imperiul Rus, apoi Sovietic, avea în anul 1462 suprafaţa Moldovei şi era condus de cnezatul Ivan al III-lea. Acesta, datorită alianţei cu Mengli Ghirai al Crimeii şi Ştefan cel Mare al Moldovei, a reuşit să se emancipeze de sub dominaţia Hoardei de Aur şi să încorporeze la Marele cnezat al Moscovei teritorii întinse fără a da vreo luptă. După mărturia baronului Herbestein (în „Rerum moscovitárum commentarii Sigismundi Herbestein). Ştefan cel Mare s-a exprimat că „în timp ce cuscrul său îşi măreşte teritoriul ţării, stând acasă şi dormind, el, deşi luptă zi de zi, de abia îşi poate apăra hotarele ţării”. (Al. Boldur, *„Istoria lui Ştefan cel Mare”,* pag. 67, nota 6: „Magnus ille Stephanus Moldaviae Palatinus, crebo în conviviis ejus mentione faciens, dicerit; illum domi domi sidendo et dormindo imperium suum augere, se vero pugnando quootidie vix limite delender posse”).

În această perioadă, spațiul nord pontic, dincolo de Nistru până la Nipru era aproape pustiu, populația sa fiind compusă în special din români. N. Iorga scrie: „Noua Moldovă era numele teritoriului aşezat pe malul stâng al Nistrului la est de Soroca, unde au fost colonizați, după 1670, moldoveni, organizați în slobozii; această regiune a fost răscumpărată de coloniştii moldoveni de la tătari" (Locul românilor în istoria universală, Buc., 1985).

Ruşii, însă înaintau vertiginos, în secolele XVI, XVII şi XVIII, spre Marea Neagră şi Dunăre.

În anul 1774, apoi în 1792, întreaga regiune nord pontică este ocupată de ruşi. Teritoriul ocupat de ruşi avea cinci oraşe: Oceakov, Hadji-Bei (viitoarea Odessa), Ovidiopol, Dubăsari şi Balta şi cca 150 de sate, locuite în marea lor majoritate de români, iar la mijlocul secolului XIX-lea erau 192 sate de români, locul secund după moldoveni fiind ocupat de mărgineni şi mocani, care numai în Crimeea au fondat 25 de sate (S. Puşcaşu, Basarabia, Revista Fundației Regale, nr. 8-9, 1941, pag. 701-702).

Simion Mehedinți: „Pe nesimțite s-a născut o nouă Moldovă dincolo de Nistru, cu sate din ce în ce mai numeroase, aşezate îndeosebi pe lângă râuri şi în zona dintre stepă şi pădure (Fruntariile

României spre răsărit, Rev. Fundației Regale, nr. 8-9, 1941).

Sintagma „a treia Romă" se datorează călugărului Filotei din Pskov, care într-o scrisoare adresată țarului Vasile al III-lea, în anul 1511, scria: „Două Rome au căzut, dar a treia – Moscova – a rămas şi a patra nu va fi niciodată".

Ecaterina a II-a se gândeşte la restaurarea Imperiului Bizantin. Ruşii ating Nistrul în anul 1792. Țarii de la Moscova „a treia Romă" visau instalarea la Constantinopol, în fruntea acestui imperiu fiind desemnat nepotul împărătesei, Constantin. La inițiativa agenților împărătesei Ecaterina a II-a o partidă pro-rusă s-a format şi la Iaşi şi Bucureşti.

Toate luptele imperiului rus cu imperiul otoman, în sec. XVIII-XIX s-a desfăşurat pe teritoriul Moldovei şi Țării Româneşti.

Mareşalul rus Münich a intrat în Iaşi, la 3 septembrie 1739, fiind primit ca un eliberator de către boierii rusofili. În octombrie 1739, după încheierea păcii, Münich cu regret, trebuie să părăsească Moldova. El sperase să fie numit guvernatorul Moldovei.

În septembrie 1769, ruşii au ocupat Hotinul fără lupte, iar la 7 octombrie locotenentul Elmpt şi-a făcut intrarea în Iaşi.

Având în frunte pe Potemkin, în anul 1771, Ecaterina a II-a se gândea la realizarea unirii Principatelor române chiar sub un rege, avându-l în vedere pe Stanislas August Poniatowski.

În anul 1789, austriecii, care ocupaseră Moldova, i-au chemat pe ruşi în ajutor. Din noiembrie 1789, întreaga Moldovă şi Țara Românească, în afară de Giurgiu, erau sub ocupație austriaco-rusă. Austriecii şi ruşii părăsesc Țara Românească la 24 iulie 1792, la încheierea păcii de la Şistov şi Moldova în decembrie 1792, după încheierea păcii la Iaşi.

În tratatul de pace de la Iaşi, era stipulat dreptul Rusiei de a avea reprezentant de drept internațional pe lângă Poarta şi drept de protecţie a populațiilor ortodoxe din Imperiul Otoman.

Prin hatişeriful din 1802 Poarta se angaja să fixeze pe domnii Principatelor române pentru şapte ani şi să nu-i mazilească înainte de expirarea acestui termen. Dar în 1806, Poarta i-a mazilit pe cei doi domni ai Țării Româneşti şi Moldovei, respectiv pe Ipsilante şi Moruzi, fără a-l informa pe țar. La 15 noiembrie 1806, Poarta revine şi îi restabileşte pe cei doi domnitori, dar Rusia folosind pretextul încălcării hatişerifului din 1802, trece Nistrul şi la 13 decembrie 1806 ocupă Bucureştiul. La 24 august 1807, la Slobozia, lângă Giurgiu s-a încheiat un armistițiu între ruşi şi turci,

care prevedea evacuarea de către ruşi a celor două principate române (Mustafa Mehmed, Doc. Turceşti privind istoria României, III, p. 138, Buc., 1986). Ruşii reiau în anul 1810 ofensiva împotriva Imperiului Otoman. La 29 mai 1812 se semnează la Bucureşti tratatul de pace între Imperiul Otoman şi cel Rus. Hotarul se stabileşte pe Prut, Dunăre şi braţul Chilia. Imperiul Otoman a cedat ceea ce nu-i aparţinea. Rusia a ştiut din totdeauna că Basarabia este pământ românesc.

- În tratatul de alianță dintre Petru cel Mare şi Dimitrie Cantemir (Lutzk, 1711), Rusia se angaja, citām: Pământurile Principatului Moldovei, după vechea hotărnicie moldovenească asupra cărora va avea drept de stăpânire sunt cele cuprinse între râul Nistru, Camenița, Bender, cu tot ţinutul Bugeacului, Dunăre, granițele Valahiei şi ale Transilvaniei şi marginile Poloniei, după delimitările făcute cu aceste țări".

Ediția în latină, scrisă de mâna lui Dimitrie Cantemir şi având semnăturile lui Petru cel Mare şi a contelui Golovkin, există la biblioteca „Saltykov-Şcedrin": Principatus Moldaviae ditiones secundum Veterum Moldaviae determinationem Iuri Principis suberunt, quae circumscribitur Istro fluvio, Camenico, Bender, tot Bugiakiensi tractu, Danubio, Valachiae et Transilvaniae limitibus et

Poloniae confinijs, secundum factam cum illis limitationem.

- Generalul A. Kuropatkin, autor al unor lucrări din domeniul ştiinţei militare, afirma în „Problemele armatei ruse” (Petersburg, 1910) că „Rusia a atins frontierele sale naturale în 1792, atunci când ajunsese la malul stâng al Nistrului”.

Inelectuali ruşi despre Basarabia:

A.F. Veltman: „Nacertanie drevnei istorii Bessarabii”, Moscova, 1828: „Istoria Basarabiei nu mai necesită studii speciale; ea este legată de istoria Moldovei şi a Ţării Româneşti şi de soarta voievozilor lor”.

A.N. Egunov, „Les mémoirres du comité de statistique de Basarabie”, Chişinău, 1868: „Jusque'à son annexion à l'Empipe russe en 1812, la Bassarabie était soumise au même régime de gouvernemente que la Moldaviae dont elle faisait partie intégrante. Par suite, ni l'istorie, ni les documentss historique sur la Bassarabie ne puevnet ses passer domaine qui n'alt des documents du Divan de Moldavie”.

La 21 iunie 1853, fără nici o declaraţie de război armatele ţariste trec Prutul şi ocupă Moldova şi Muntenia, alungând pe domnitorii români Barbu Ştirbei şi Grigore Al. Ghica.

Prin Conferinţa de la Viena (15 martie-4 iunie 1855) şi tratatul de Pace de la Paris (30 martie

1856) protectoratul rusesc este abolit şi înlocuit cu protectoratul colectiv al marilor Puteri, protectoratul rusesc.

Prin tratatul de pace de la Paris din 30 martie 1856 s-a redat Moldovei Sudul Basarabiei.

Între anii 1868-1870 tânărul locotenent Lev Tolstoi, care vizita des Statul „Major Rus din Bucureşti", nota „poporul român este foarte blând şi are o soartă tristă".

La 4 aprilie 1877, se semnează, la Bucureşti, Convenţia româno-rusă prin care se permite trecerea armatelor ruseşti pe teritoriul României spre Balcani, guvernul rus se obliga să menţină şi să respecte integritatea teritorială a României. Convenţia s-a încheiat de pe poziţii de egalitate între statele suverane. Pentru prima dată trupele ruseşti intrau pe teritoriul României pe baza unei convenţii încheiate cu statul român.

Dar, la Congresul de pace de la Berlin (iunie 1878) Rusia a obţinut din nou cele trei judeţe din sudul Basarabiei. Chiar şi marii comandanţi şi diplomaţi ai Rusiei, care realizau atitudinea lipsită de loialitate a Rusiei faţă de convenţia de la Bucureşti din 4 aprilie 1877, nu renunţau la această

pretenție „pentru a nu-l deranja pe țar”. Granița urma din nou talvegul Prutului, al Dunării, al brațului Chilia și al gurii acestuia Stari - Stambul (art. 45).

Constantin Leontiev, scriitor și filozof rus, care a trăit în a doua jumătate a secolului trecut, considera că va lua naștere o confederație ortodoxă-greco-slavă, în frunte cu imperiul rus. Leontiev cunoștea bine Balcanii, fiindcă a fost mulți mulți ani secretar la Consulatele rusești din Adrianopol, Tulcea, Ianina, Salonic. „Rusia, scria Leontiev, știe că în afara cehilor, bulgarilor și altor slavi, care ar urma să facă parte din acest megastat confederativ, mai sunt românii, maghiarii și grecii; primele două popoare neslave, fiind prin forța lucrurilor insule în marea slavă, vor fi nevoite să-i împărtășească soarta. Leontiev considera că Imperiul rus trebuie să-și mute capitala de la Sankt-Petersburg la Kiev, iar Constantinopolul, care este centrul natural al tuturor popoarelor slave, trebuie să aparțină Imperiului rus, dar să nu fie capitală administrativă, ci centru spiritual al confederației greco-slave. (V.I. Grosul, Bizantinismul lui C. Leontiev, in Revue des études sud-est européenes, tom XXXIV, 1996, nr. 265-273, București). La 2 decembrie 1917, Sfatul Țării proclamă Basarabia „Republică Moldovenească Democratică Federativă Basarabia”, iar la 24

ianuarie 1918 proclamă independenţa „Republicii Moldoveneşti a Basarabiei", la 27 martie 1918 Sfatul Ţării votează Unirea cu România. Ca urmare a pactului secret Molotov-Ribbentrop în anul 1940 sovieticii au ocupat prin ultimatum Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa. Destrămarea URSS şi înfiinţarea CSI în decembrie 1991 a modificat vecinătatea României în est şi nord-est. Au apărut două state independente, Moldova şi Ucraina, ambele făcând parte din CSI. Ucraina a preluat toate teritoriile ocupate de URSS. Există şi în Ucraina şi politicieni liberali. Astfel fruntaşii politicieni liberali din Odessa declarau, în decembrie 1991: „Bucovina de nord şi Basarabia de sud sunt teritorii româneşti şi suntem pentru discuţii cu România în privinţa teritoriilor încorporate Ucrainei ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop".

Cu Moldova, al doilea stat de limba română pe scena politică a Europei, problema se pune cu totul altfel: se rezolvă prin intrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană. În prezent relaţiile românilor cu ruşii sunt foarte bune. Nu sunt probleme care să constituie nuclee de neînţelegere.

O constantă a istoriei Rusiei a fost considerarea tuturor vecinilor ca inamici potenţiali. Rusia este stăpânită de frica de încercuire; de aici dorinţa sa de a organiza un cordon de-a lungul

frontierei. Românii îşi dau seama de valoarea relaţiilor bune cu o ţară de dimensiunea şi puterea Rusiei şi depun eforturi să-i înţeleagă pe ruşi şi politica lor. Din cauza dimensiunilor geografice şi a complexităţilor ei politice, economice şi culturale, Rusia dezechilibrează orice organizaţie din care face parte. Din acest motiv trebuie, în relaţiile internaţionale, să se ţină seama neapărat de Rusia.

Sufletul rusesc este complicat, situat între programatism şi fatalism. Dostoievski scrie în jurnalul său: „Destinul Rusiei este indiscutabil, paneuropean şi indiscutabil panmondial. Rusul este un om al Universului. Rusia trebuie să fie a treia Romă. Rusia nu uită că este şi o ţară asiatică, nu numai europeană. Un anumit sentiment asiatic trebuie căutat şi în psihologia colectivă rusă. El se degajă dintr-un anumit fel de a percepe spaţiul. Pentru rus un spaţiu este un fel de infinit de cucerit.

Există o pătură din rândul intelectualilor, care încearcă să dirijeze poporul spre preocupări legate de perfecţionarea vieţii interne a ruşilor spre asigurarea unui nivel moral şi material superior. Aceştia consideră că ruşii trebuie să se ocupe de ei înşişi. Aceşti gânditori se împart în două grupe, după modul în care văd ridicarea Rusiei.

Una din variante este prezentată de Alexandru Soljeniţin în *„Chestiunea rusă la sfârşitul*

secolului XX" (Editura Anastasia, 1995). „ Eforturile noastre trebuie orientate spre interior, spre o dezvoltare internă, pe baza de muncă liberă, făcută cu tragere de inimă... Trebuie să ne intre în cap: Transcaucazia să-şi urmeze drumul său, Moldova aşijderea, Ţările Baltice deasemenea, iar Asia Centrală cu atât mai mult".

Aceşti gânditori consideră că ruşii s-au preocupat prea mult de civilizarea altora şi şi-au sacrificat timpul, banii, preocupările pentru popoarele periferice ale imperiului rus, în detrimentul interiorului Rusiei, care a rămas în urmă.

Încă în 1814, Ducele de Richelien, prefect al oraşului construit de el, Odessa, scria: „Mă simt bine printre emigranţii din regiunea Noii Rusii (nemţi, greci, moldoveni, evrei, tătari) decât printre funcţionarii ruşi. Visez să creez o nouă Americă, în care să se adune oamenii dezrădăcinaţi şi ambiţioşi din toate ţările. (Neal Ascherson, *„Marea Neagră",* Ed. Univers, 1999, pag. 146-147). Ruşii vor aprecia calităţile noastre şi în special, neagresivitatea faţă de ţările vecine, aşa cum am procedat în timpul războiului civil din Rusia (1918-1920) sau la dezmembrarea Cehoslovaciei sau a Iugoslaviei.

Trebuie subliniată vocaţia de pace a poporului român. Trebuie să devenim o ţară a cărei

neutralitate să fie necesară tuturor. Avem o poziție geostrategică deosebită în Europa. Căile de comunicare din Occident spre Orient şi Transcaucazia, din Rusia spre Balcani, din Turcia spre Occident şi Europa Centrală trec prin România.

Este necesar să ne facem cunoscuți în lume nu numai pe linia culturală, ci şi prin activitatea politică, arătând părțile pozitive ale vieții noastre politice, nu numai deficiențele.

Problemele majore ale României se pot rezolva numai printr-o politică inteligentă, conformă cu dorințele generale ale politicii europene, precum şi cu evoluțiile politice ale vecinilor. Cu Rusia trebuie să stabilism relații culturale, comerciale, economice (colaborare în domeniul gazelor naturale).

Schimbarea mentalului politic, schimbarea dreptului internațional, care evoluează spre dreptul natural al popoarelor vor conduce în viitor la schimbări imprevizibile, vor conduce la unirea tuturor românilor în cadrul unei Europe unificate cu frontiere spiritualizate.

Iată ce spune Viaceslav Samaşkin, corespondent de mulți ani, în România, al publicației „Moskovskie Novosti”: România nu are nevoie să se teamă de Moscova. În istorie, România a fost hărțuită secole de-a rândul,

încercându-se chiar eliminarea ei pentru totdeauna. Când va intra ea în Uniunea Europeană, România nu va intra fragmentată pe regiuni, cum doresc unii, ci ca un întreg, ca Stat Naţional (AS, anul XI, nr. 495, 17-24 dec. 2001).

Noi, românii, trebuie să aspirăm la marile idealuri ale omenirii (libertate, egalitate, justiție, cultură) pentru a fi tratați cu simpatie de statele Europei şi ale lumii.

8. PREZENTAREA UNOR PERSONALITĂŢI DIN SUDUL BASARABIEI, CARE AU TRĂIT SAU TRĂIESC ÎN AFARA HOTARELOR BASARABIEI

- Din punct de vedere geografic sudul Basarabiei diferă de restul acestei provincii. Sudul Basarabiei este un interfluviu bine conturat, este Mesopotamia României, cuprins între Prut, Nistru, Dunăre şi Marea Neagră, este Atelkuzu, este posesiunea primilor Basarabi, este ţinutul „părţilor tătăreşti", alcătuit predominant din stepă şi numai o porţiune, pe partea stângă a Prutului Inferior, un şir de dealuri; este un ţinut aparte, cu specificitatea sa.

- Din punct de vedere istoric, a avut o soartă diferită de restul Basarabiei până în 1812. Începând cu anul 1484, au avut loc răşluiri ale acestui teritoriu din trupul Moldovei. În anul 1484 turcii au ocupat cu forţa Chilia şi Cetatea Albă cu raialele (hinterlandurile) respective, în 1528 , au ocupat cetatea Tighina (Benderul turcesc) cu raiaua respectivă; în 1672, pe vremea Ducăi-Vodă stăpânirea turcească s-a întins până la Valul superior al lui Traian, aşa numita „Vatra lui Halil Paşa" sau teritoriul „celor 32 de ceasuri în lungime şi 2 în lăţime".

De la sfârşitul Evului Mediu târziu şi începutul istoriei moderne, în oraşele Chilia şi Cetatea Albă existau emporii genoveze.

Prin sudul Basarabiei s-au scurs toţi migratorii, care nu-şi găseau rostul în ţările de provenienţă; unii au plecat mai departe, alţii au rămas şi au fost asimilaţi cu băstinaşii (bastarnii, anţii, cumanii ş.a.). Ultimii veniţi sunt ruşii.

Între anii 1856 şi 1879, o parte a sudului Basarabiei (Cahul, Bolgrad, Ismail), a aparţinut României. În scurt timp s-au deschis şcoli, inclusiv Şcoala normală la Ismail şi primul liceu bulgar din peninsula balcanică, la Bolgrad.

- Un al treilea motiv: sudul Basarabiei are o populaţie rară şi mozaicată etnic. Mijlocul şi nordul Basarabiei este foarte dens populat şi populaţia este alcătuită din români în proporţie de peste 90%. Din această zonă a plecat majoritatea basarabenilor care trăiesc sau au trăit în afara hotarelor Basarabiei. De aici a plecat B.P. Haşdeu, M. Kogălniceanu, Alecu Russo, Constantin Stere, Ion Inculeţ, Pan Halipa, Ion Buzdugan, Vasile Harea, Iuliu Friptu, Maria Cebotar - solistă la Operele din Berlin şi Viena -, Paul Goma, Eugen Coşeriu, Eugen Lozovan, V. Rusu, şeful catedrei de Românistică la Universitatea din Aix-en-Provence, Ion Inculeţ jr., membru de onoare al Academiei Române, Sergiu Grossu, Nicolae

Lupan, fondatorul Asociației Pro Basarabia şi Bucovina, Vlad Bejan, preşedintele Societății „Ginta latină" - Iaşi, poetul Adrian Păunescu, Nicolae Neaga, profesor universitar - Iaşi, actorii Arcadie Domocoş, Colea Răutu, Iurie Darie, Stela Popescu, Tamara Buciuceanu şi mitropoliții Antonie Plămădeală (Sibiu) şi Nestor Vornicescu (Craiova) şi mulți alții. Tot din această zonă sunt strămoşii lui Gala Galaction, Alexandru Phillipide, Doina Uricariu, Constanța Buzea, Georgeta Penelea, Magda Isanos (mama ei era sora Elenei Alista), Păstorel şi Ionel Teodoreanu (mama lor era fiica lui Musicescu).

- Ultimul motiv pentru care m-am oprit la personalitățile din sudul Basarabiei este faptul că sunt fiu al sudului Basarabiei şi cunosc mai mult despre personalitățile acestui ținut. Pentru o scurtă prezentare a sudului Basarabiei vom cita din Gh. Bezviconi *(Profiluri de ieri şi de azi,* 1992, Chişinău):

„Din vremurile cele mai vechi, Bugeacul a fost descris de numeroşi călători, care au trecut prin poarta aceasta spre stepele din Răsărit. Dar şi în poezie, trei genii ale romantismului străin: Byron, Puşkin şi Misckiewicz. O admirabilă antologie a poeziei din Bugeac a publicat-o căpitanul Dragomir Petrescu, un inimos cărturar scriitor de pe malul Ialpugului. Stepele

Bugeacului, astăzi sunt cântate de visătorul Vladimir Cavarnali. Un aspect ciudat îl prezintă populația Bugeacului. Elementul vechi românesc formează o temelie solidă, dar e încadrat în zeci de formațiuni noi. În decursul istoriei - spre norocul elementului de baștină, populația pestriță „Americani basarabeni" își găsea o limbă comună în limba românească, iar baza ei o formau românii.

Coloniștii germani au venit în Bugeac, mai ales între anii 1814-1818, părăsindu-l în număr de peste o sută de mii la 1941. Ei reprezentau elementul cel mai cult al agricultorilor basarabeni. Francezii din Elveția au fost întemeietorii viticulturii de Șaba. Bulgarii, ucrainenii, găgăuzii și mulți alții completează populația Bugeacului. Primii găgăuzi și bulgari au fost aduși din Cadrilater, începând cu anul 1770, de către boierul Iordache Balș pe moșiile sale de lângă Leova.

Vechea biserică din Chilia, zidită de Ștefan cel Mare și reclădită de Vasile Lupu, sau mormântul medelnicerului Grigore Clucerescu, îngropat în 1811, în biserica Adormirii Maicii Domnului din Ismail, refăcută dintr-o geamie turcească, câte imagini ridică ele în amintirea noastră! Fie chiar acei moșieri din Bugeac, pe care îi cunoaștem la începutul secolului XIX:

spătarul Iancu Sturdza la Leova, Baimaclia, Taraclia, Ţiganca; comisul Iancu Balş la Frumoasa, Pelinei, Greceni; stolnicul Matei Răşcanu la Larga; fraţii spătari Panait şi Petrache Cazimir la Tartaul, Negrileşti, Goteşti Toponimie românească..."

Personalităţi

Numărul personalităţilor din sudul Basarabiei care au trăit sau trăiesc în afara hotarelor Basarabiei este mare. Sunt zeci de ingineri, medici, profesori, jurişti, preoţi, învăţători care fac parte din cei refugiaţi din anii 1940 şi 1944. Ne vom opri la câţiva care au făcut ceva mai deosebit sau în plus în profesia lor sau în viaţa culturală şi socială. Prezentarea nu este exhaustivă, am prezentat pe cei pentru care am găsit surse de informaţii sau pe care mai bine sau mai puţin îi cunosc.

Personalităţi cu activităţi publice (profesională, socială, culturală):

- Mareşalul **Alexandru Averescu,** erou naţional – Prim Ministru, născut în comuna Babele, judeţul Ismail; **Gavril Musicescu,** dirijor de cor, profesor şi compozitor, născut la Ismail în 1847, decedat în 1903. Profesor de armonie, apoi director

al Conservatorului din Iaşi, membru al Ateneului Român din Bucureşti; **Eugen Bădărău,** născut la 17 octombrie 1887, în oraşul Ismail, savant, doctor fizician, magistru, profesor universitar la Cernăuţi şi Bucureşti, deputat în Parlamentul României din 1920; **Ioan Livescu,** născut la 1873, în Ismail, valoros actor, regizor şi profesor de artă dramatică, decorat în 1955, General **Ion Răşcanu,** născut în 1874 la Cahul, a venit în 1918 în Basarabia în fruntea Diviziei 1 Vânători; General **Artur Văitoianu,** născut în 1869 la Ismail, general de divizie, comandant al garnizoanei Chişinău; **Ştefan Ciobanu,** născut la Talmaz, jud. Tighina, în anul 1883, profesor universitar la Universitatea din Bucureşti, academician, om politic, care a votat în 1940 în Consiliul de Coroană, împotriva cedării Basarabiei; **Alexandru Bârlădeanu,** născut în anul 1911, în oraşul Comrat, vicepreşedintele guvernului român (1956-1965), preşedintele Senatului României (1990-1992); **Mihail Guboglu,** născut în 1911 în oraşul Ceadâr Lunga, profesor universitar la Universitatea din Bucureşti, visiting profesor la Sorbona, reputat turcolog; **Guboglu N. Mihai,** născut la Ceadâr Lunga, savant istoric şi etnograf, stabilit la Moscova; **Dumitru Topciu,** născut în comuna Tomai, Cahul, deputat în Parlamentul României în mai multe legislaturi, în perioada 1918-1940; **Vladimir**

Topciu, născut în comuna Tomai, Cahul, mambru al Academiei de Ştiinţe Medicale din România, profesor la Facultatea de Medicină din Timişoara, director al Institutului de Igienă din Timişoara; **Gleb Drăgan,** născut în comuna Tatar Copceac - Cahul, în anul 1920, dr. ing., profesor universitar, membru al Academiei Române; **Vasile Ţepordei,** preot, profesor, scriitor, născut în Cărpeşti - Cahul, în anul 1908. A scris *„Amintiri din Gulag", „Dor de Basarabia"*; **Alexandru Şiperco,** născut în anul 1920, în comuna Tatar Bunar, a fost reprezentantul României în Comitetul Olimpic Internaţional, a scris volume de nuvele şi reportaje; **Elena Ciornei,** mezzo soprană de talie internaţională, născută în anul 1924, în comuna Bairamcea, judeţul Cetatea Albă; **Nicolae Ciachir,** născut în comuna Vaisal, judeţul Ismail, în anul 1928, doctor în istorie, profesor la Universitatea din Bucureşti, cunoscut balcanolog; **Sergiu Sarchizov,** născut în comuna Tarutino, judeţul Cetatea Albă, în anul 1924, liceul l-a urmat la Ismail, iar Conservatorul de Muzică în Bucureşti. Dirijor şi compozitor de ode, imnuri, operetă, membru al Uniunii Muzicienilor români; **Elena Siupiur,** născută în anul 1940, în comuna Caracurt, judeţul Ismail, filolog, doctor la Institutul de Litere al Academiei Bulgare de Ştiinţe, cercetătoare la Institutul de studii sud-est europene, scriitoare; **Vladimir Cavarnali,** născut în Bolgrad

în anul 1910, editează două volume de poezii premiate de Revista Fundației Regale, după 1944, în Bucureşti este redactor la mai multe periodice; **Anatol Măcriş,** născut în comuna Beşalma, județul Cahul, în anul 1924, doctor inginer, doctor în management, fost profesor universitar asociat, autor de tratate, decorat cu Ordinul Meritul Ştiințific cu ocazia Centenarului Academiei Române, şi cu Steaua de aur iugoslavă, pentru contribuția la realizarea Porților de Fier 1, Secretar General al Asociației de Istorie Comparativă a Instituțiilor şi Dreptului (AICID); **Ioan Chiper,** născut în Cahul, în anul 1936, doctor în istorie, şef al Sectorului de Istorie universală şi istoria relațiilor internaționale la Institutul „Nicolae Iorga", profesor la Universitatea „Dimitrie Cantemir"; **Paul Petrescu,** născut în anul 1921, în Cetatea Albă, a urmat Facultățile de Litere şi de Drept în Bucureşti, etnolog, publicist, membru de onoare al Academiei Române, a fost cercetător la Muzeul Satului, la Institutul de Artă al Academiei şi la Institutul de Etnologie, din 1990 este stabilit în SUA, publicații în domeniul artelor şi arhitecturii populare; **Veaceslav Harnaj,** născut în 1917, în comuna Baimaclia, județul Tighina, profesor universitar, fost rector, membru al Comisiei Guvernamentale de Hidroameliorații, fondator al Asociației Crescătorilor de Albine din

România, afiliată la APIMONDIA, al cărei preşedinte a fost timp de 25 de ani, făcând cunoscut numele României în toată lumea, a fost fondatorul Institutului de Cercetări Apicole, al Editurii şi tipografiei Asociaţiei; **Alexandru Lungu,** poet, pictor, medic, s-a născut la 13 aprilie 1924, la Cetatea Albă, a absolvit liceul din Buzău în 1942, iar în 1948 a absolvit Facultatea de Medicină din Bucureşti şi a devenit şef de sector la Institutul de Endocrinologie al Academiei Române. În 1973 a emigrat în Germania, împreună cu Ion Caraion au editat, la Bacău, revista *„Zarathustra"*. În 1946 publică volumul de versuri *„Ora 25"*, apoi *„Dresoarea de fluturi"* (1968), *„Timpul oglinzilor"* (1968) şi *„Poeme"* în 1971. În Germania, a publicat mai multe plachete de poezii, la Bonn, împreună cu soţia sa, scoate *„Colecţia Semne"* şi revista *ARGO;* **Nicolae Gheorghiu,** născut în oraşul Bolgrad, în anul 1908. A terminat Universitatea Politehnică din Timişoara. În perioada 1957-1963 a fost ministru al Energiei în România; **Lucian Pintilie,** regizor şi scenarist celebru, s-a născut în anul 1933, în comuna Tarutino din judeţul Cetatea Albă. Este un profesionist de geniu, recunoscut internaţional şi răsplătit cu premii la Mar del Plata şi Acapulco, Cannes şi Veneţia. Este în plină activitate; **Tavşandi Gheorghe** a fost director la Societatea

de Telefoane Bucureşti, în prezent pensionar; **Bodeanschi Igor,** născut în oraşul Comrat în anul 1919, general-medic la Spitalul Militar Bucureşti, decedat; **Petre Terzi,** inginer energitician, născut în comuna Bulgarica – Bolgrad, adjunct al ministrului Apelor, Pădurii şi mediului în perioada 1990-1992; **Traian Chebeleu,** născut în comuna Bulgarica – Bolgrad, fost ambasadorul României la Viena; **Serge Moscovici,** ministru francez în guvernul Jospin, fiul unui cerealist, s-a născut şi copilărit la Cahul. Concurenţa la comerţul cu cereale fiind mare la Cahul, s-a mutat la Basarabeasca.

Guvernanta şi gospodina casei era o găgăuzoaică cultă, cu liceul absolvit şi bună cunoscătoare a limbii franceze.

A insistat ca Serge să urmeze facultatea fiind un copil dotat. În urma acestor insistenţe a fost trimis la Bucureşti. A emigrat în Franţa, a făcut studii strălucite la Sorbona şi este preşedintele Comisiei Internaţionale de Sociologia mulţimii. Cronica anilor pierduţi, Stock., Paris, 1997).

Scriitori (poeți, prozatori, epigramiști)

Leonid Dimov, născut în 1926 în oraşul Ismail, poet important în literatura României, creator al curentul literar Onirismul.

Aurel Ciurunga (Robert Columbeanu) născut în anul 1920 în Cahul, remarcabil poet (ultimul volum *„Lacrimi pentru Basarabia,* editura Ulisse, 2001, 72 pag.);

Emil Brumaru, născut la Bahmutea, județul Tighina, în 9 ianuarie 1939, este un poet pereche cu Leonid Dimov, cu care formează un tandem basarabean „onirist"; în 1970, publică versuri, poezia sa pune în valoare o acuitate senzorială ieşită din comun, cu inventivitate fonetică.

Sorana Gurian - scriitoare bilingvă română şi franceză.

Sorana Gurian s-a născut în orațul Comrat, județul Tighina, în anul 1913.

În anul 1945, publică romanul *„Zilele nu se întorc niciodată",* un mare ducces de librărie.

În 1946, publică volumul de nuvele *„Întâmplări dintre amurg şi noapte".*

În 1948, pleacă în exil la Paris. Aici continuă să se întâlnească cu Monica Lovinescu. În 1950 publică *„Les mailles du filet. Journal de Roumanie",* editura Calman Levy, 1950. *„Ochiurile rețelei"* este o carte de mărturii, despre

faptele trăite (1947-1949). Unii critici literari o consideră cea mai reuşită carte a Soranei Gurian, fiind şi un document despre o epocă a istoriei noastre încă învăluită în ceaţă (Gab. Dimisianu, Rom. Literară, 34, sept. 2002).

Era foarte ospitalieră „în cămăruţa sa de hotel se regăseau soţii Eliade, Eugene Ionesco cu soţia, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca. Sorana ştia să-i hrănească pe toţi şi inspira multă încredere".

Moare în 1956, înmormântată în rit catolic, condusă de prietenii mai sus amintiţi şi de Clara Malraux.

Victor Macarevici - un talentat epigramist

Victor Macarevici s-a născut în comuna Chirutnea (Corten) din judeţul Cahul, la 29 noiembrie 1924. A urmat Seminarul Teologic la Ismail, Chişinău şi Bucureşti. Are studii universitare în Teologie, Istorie şi Conservatorul de Muzică, toate în Bucureşti. A fost profesor de muzică la Şcoala Centrală de Fete, una din cele mai prestigioase şcoli secundare din Bucureşti. A publicat:

- *Epigrame cu cântec*, Bucureşti, 1983;

- *Prefer surâsul, epigrame, madrigaluri, rondeluri, sonete*, Bucureşti, 1999.

- *Arc peste timp,* Bucureşti, 2001. În acest volum descrie plecarea precipitată din Chişinău, în martie 1944; subliniază organizarea exemplară a

refugiului de către autoritățile românești, părinți, copii și prieteni găsindu-se cu ajutorul evidențelor oficialităților.

Victor Macarevici este membru al Societății de Istorie Comparată a Instituțiilor și Dreptului. În cadrul Asociației participă la dezbateri, manifestând o gândire clară, originală, străbătută de dorul de Basarabia și de nedreptatea istorică abătută asupra acestui vechi pământ românesc.

Victor Macarevici mai este membru al cenaclului de epigramiști „Cincinat Pavelescu". Criticul literar Gheorghe Penciu, referindu-se la epigramele și rondelurile sale scrie: „ele atestă prin vocație și finețe preocupările eruditului profesor de muzică Victor Macarevici". În prezentarea volumului *„Arc peste timp"*, scrie: „tineretul cititor va descoperi în paginile cărții toate lacrimile Basarabiei încă neplânse. Autorul dovedește prin cartea sa că din adâncul lacurilor fără fund cresc nuferi".

În anul 2002, publică volumul *„Cele mai frumoase epigrame"*, o selecție întocmită cu migală și ingeniozitate. Mai publică *„Aspecte sociale în epigramă și cugetarea românească"* și *„Dincolo de un surâs"*. În anul 2004, publică *„Pe urmele unui surâs"*

Este cunoscut şi foarte apreciat de Uniunea Epigramiştilor din Republica Moldova, este mereu invitat de epigramiştii moldoveni.

Nicolae Spătaru - inginerul scriitor.

Nicolae Spătaru s-a născut în comuna Toceni din judeţul Cahul în anul 1898. A urmat Politehnica din Bucureşti. A fost directorul fabricii de tutun din Chişinău pînă la 1940, apoi director al fabricii de tutun din Belvedere – Bucureşti. S-a pensionat în anul 1956. A scris romanele: *„Dar anii trec"* (1931), *„În drumul nostru"* (1933), *„Înapoi"* (1935), nuvele, schiţe, eseuri, precum şi o versiune nouă a romanului *„Dar anii trec"*. A decedat în 1986.

Alfred Basarab Tiberianu (T. Domuşciev)

S-a născut în comuna Traian, din judeţul Cahul, în anul 1909. În 1940, s-a refugiat în oraşul Brăila, unde a fost muzeograf la Muzeul de Istorie şi Etnografie din Brăila. A făcut parte din Cenaclul literar „Panait Istrati", a publicat volume de poezii.

Iacob Slavov

S-a născut în oraşul Bolgrad, în 1911. Şi-a făcut studiile la Iaşi, a fost unul din redactorii revistei literare „Bugeacul" din oraşul Bolgrad, alături de Vladimir Cavarnali şi Andrei Ciurunga (Robert Cahuleanu). După 1940 s-a refugiat în oraşul Tulcea. Aici a fost membru activ al

Cenaclului „Panait Istrati". A publicat volumul *„În brațele Deltei"*.

Ion Buzdugan

Ion Buzdugan s-a născut la 9 martie 1880, în comuna Brânzenii vechi, județul Cahul. A scris: *„Cântece din Basarabia"*, Chişinău, 1921; *„Miresme de stepă"*, Bucureşti, 1922; *„Țara mea"*, Craiova, 1928; *„Păstori în timpuri"*, Bucureşti, 1927. A decedat în 1967 în Bucureşti.

Alexandru Calais

Alexandru Calais s-a născut în 1928, la Ismail. În 1990, scrie romanul *„Corabia nevăzută"*. În 1979, ia premiul Uniunii Scriitorilor din România (USR) pentru traduceri din limba rusă (Belâi, Bulgakov, Şuşkin etc).

Vitalie Tulnic - poetul pelerin

Vitalie Tulnic (Manolescu), s-a născut la 9 martie 1931, în comuna Enichicoi - Ismail. În 1940 pleacă împreună cu părinții la Bucureşti. Aici termină liceul, Institutul de literatură, este repartizat la Radio şi pregătea primul volum de poezii. Eliminat de la Radio în scurt timp după repartizare, ca fiu de preot, părăseşte țara în 1952 şi se stabileşte la Chişinău.

Ion T. Enache

Ion T. Enache, s-a născut în anul 1913, în comuna Împăratul Traian din județul Cahul. În

1944, s-a refugiat în România şi a fost învăţător în judeţul Ilfov.

A scris romanul *„Firul Ariadnei”* şi volumul de versuri *„Orizonturi în Bugeac”*.

Iulia Cristea-Scutaru - o evocatoare a plaiurilor natale

Iulia Cristea-Spătaru s-a născut la 20 februarie 1930, în comuna Albota de Sus, judeţul Cahul. Tatăl Iuliei, Ioan Scutaru era medicul şef al judeţului Cahul. Iulia urmează şcoala primară în Albota, studiile secundare la liceul ortodox din Galaţi şi Facultatea de Filologie la Universitatea din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1952.

A fost redactor la revista „Veac Nou”, apoi la publicaţiile româneşti până la pensionare, în 1985. Iulia Cristea Scutaru este nepoata poetului Al. Mateevici pe linia mamei poetului. Poeziile poetului Al. Mateevici reprezintă o preocupare permanentă şi are un cult pentru Oda „Limba Noastră”.

Din 1980 colaborează permanent la revista Studioului de Istorie „N. Iorga” intitulată *„Caietele Studioului de Istorie N. Iorga”*.

O activitate intensă o are la Asociaţia Culturală Pro Basarabia şi Bucovina înfiinţată la 12 ianuarie 1990. Este secretar de redacţie al revistei „Pro Basarabia şi Bucovina”.

A scris pagini de istorie literară (*Un român la New York*, 1997), reportaje (*Se întoarce acasă Dumnezeu)*

Iulia Scutaru are un stil literar deosebit, concis, clar, precis şi elegant. În scrierile sale este lirică în evocări şi nostalgică atunci când este vorba de satul natal sau de provincia năpăstuită, Basarabia.

Georgeta Horodincă - scriitor, traducător

S-a născut în anul 1930 în comuna Căuşanii Mari, judeţul Tighina. A făcut liceul la Galaţi şi Iaşi. A început studiile superioare la Universitatea din Iaşi şi le-a încheiat la Şcoala de Literatură „Mihai Eminescu" din Bucureşti. A fost redactor la România Liberă, Gazeta Literară şi Luceafărul.

În 1979, publică volumul de nuvele *„Bastarzii"*, iar în 1981 romanul *„Somnambulii soarelui"*. În acelaşi an pleacă în Franţa. Este soţia filozofului N. Tertulian.

Mihail Grama - jurist şi scriitor

S-a născut în anul 1923, în oraşul Cetatea Albă. A absolvit Facultatea de Drept din Bucureşti. A editat volume de poezii în anii 1947, 1967, 1971, 1974. A scris romane: *Singurătatea din urmă"* (1996), *„Intrarea în legendă"* (1990) ş.a.

Vladimir Cavarnali - fondator de revistă

Vladimir Cavarnali (bulgaro-găgăuz - cf. Eleonora Hotineanu, *Lirica interbelică din Basarabia,* Buc., 2001, pag. 174), s-a născut în oraşul Bolgrad, în anul 1911. A urmat Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti. A înfiinţat la Bolgrad, revista literară „Moldavia”, a publicat două volume de poezii în 1934 şi 1939, premiate de „Revista Fundaţiilor Române”. În perioada postbelică, în Bucureşti, a fost profesor de liceu şi redactor la mai multe reviste. A decedat în anul 1969.

Ecaterina Cavarnali - o floare de stepă

Ecaterina Cavarnali, sora lui Vladimir Cavarnali, s-a născut la Bolgrad, în anul 1918. A debutat în *„Antologia Bugeacului”,* a continuat în *„Viaţa Basarabiei”, „Pagini basarabene”, „Generaţia nouă”,* cu poezii pline de frumuseţe şi de graţie. Este căsătorită cu dramaturgul Mihai Davidoglu.

Constantin Eretescu - memoralist talentat

Constantin Eretescu (Eretpohian), s-a născut la Cetatea Albă, în anul 1937. În anul 1944 se refugiază la Târgovişte, apoi se mută în Bucureşti. A urmat Facultatea de Filozofie, apoi Filologia la Universitatea din Bucureşti. A fost cercetător la Facultatea de etnografie şi folclor din Bucureşti. În

1980 a emigrat împreună cu soţia Sanda Galopenţa, în SUA.

A publicat volume la Editura Cartea Românească: *„Vrăjitoarea familiei”* şi alte legende ale oraşelor de azi (la Editura Compania).

În exil, Constantin Eretescu este editoriul versiunii americane a revistei „Lupta”, editată la Paris de Mihai Korne şi Antonia Constantinescu

Nadia Ichingi, născută în Cetatea Albă la 1911, a fost profesoară la Liceul „Regina Elisabeta” din Chişinău. La 1940 a venit în România.

Covalgi Chiril, născut în anul 1930 în localitatea Ţaşlâc (judeţul Cetatea Albă, azi în Ucraina), este cunoscut ca scriitor pe teme moldoveneşti şi găgăuze. Plecat la Moscova, scrie în limba rusă, dar şi le traduce imediat, el singur, operele în limba română.

Mihail Vântu - publicist

Vântu, Mihail (1877, Hagi Abdul, jud. Ismail, decedat în Bucureşti - 28 decembrie 1943), învăţător, publicist.

Maria Bride - Macovei

Maria Bride - Macovei - poetă şi traducătoare din română în letonă.

S-a născut în anul 1947, în comuna Sărata-Răzeşti de lângă oraşul Leova, s-a căsătorit cu poetul leton Leons Briedis şi s-au stabilit la Riga.

Aici, Maria Macovei desfăşoară o amplă activitate în cadrul comunităţii româneşti din Letonia. Scrie poezii în limba română. „Poezia ei vibrează de sensibilitate, modernă, este fragilă şi profundă, gingaşă” scrie Ana Blandiana. Ultima carte publicată de Maria Macovei la Chişinău se numeşte *„În singurătatea cuvintelor”*.

Oameni de ştiinţă

Valeriu Măcriş - un teoretician al petrochimiei

S-a născut în comuna Beşalma - Cahul la 1 iulie 1928. Şcoala primară şi primele patru clase de liceu le-a făcut în oraşul Comrat; următoarele la Chişinău şi Corabia. A urmat Universitatea de Petrol şi Gaze din Bucureşti, pe care a absolvit-o în anul 1953. În perioada 1953-1956 a funcţionat la Institutul de Proiectări Rafinării, iar în anul 1956 s-a transferat la Institutul de Proiectare pentru Petrochimie, unde a coordonat proiectele pentru realizarea Combinatelor petrochimice din Brazi, Teleajen, Piteşti şi Midia. Pentru activitatea depusă în dezvoltarea petrochimiei din România a fost decorat cu Ordinul Muncii, iar în 1982 a primit premiul „Nicolae Teclu” al Academiei Române. În perioada 1975-1985 a fost expert la United Nations Industrial Development din Viena. A publicat un

număr de 5 volume pe probleme fundamentale în domeniul petrochimiei, a colaborat la editarea Enciclopediei de Chimie a României (în 7 volume).

Boris Tucan - un găgăuzolog

Boris Tucan s-a născut la 1 august 1923, în oraşul Comrat, judeţul Tighina. A urmat Liceul „Dimitrie Cantemir" din Comrat şi liceul din Bârlad. Studiile superioare şi le-a făcut la Universitatea din Bălţi, Facultatea de Filologie. În perioada 1954-1959, a fost profesor la şcolile din Corneşti şi Ungheni. În anul 1959, este angajat cercetător la secţia - nou înfiinţată - de găgăuzologie şi bulgarologie a Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova. S-a specializat în studierea graiului din Vulcăneşti al limbii găgăuze. A scris articole ştiinţifice în acest domeniu. În anul 1965 îşi susţine teza de doctorat în filologia găgăuză la Academia de Ştiinţe a Republicii Moldova cu subiectul „Particularităţile graiului găgăuz din Vulcăneşti faţă de cel din Comrat şi Ceadâr Lunga".

Gheorghe Gheorghiev

Profesor doctor docent Gheorghe Gheorghiev (1907-1999), născut la Bolgrad, decan al Facultăţii de matematică a Universităţii din Iaşi.

Vasile Tutoran

Profesor doctor docent Vasile Tutoran, născut în 1921, la Giurgiuleşti, are trei doctorate, în prezent pensionar, stabilit în Franța.

Margareta Ignat

Margareta Ignat, născută în anul 1931, la Chilia Nouă, profesoară universitară, la Universitatea din Iaşi, doctor în fizica teoretică, specializare în Italia, autoare de tratate de fizică.

Valentin Popovici - un cercetător recunoscut

Valentin Popovici s-a născut la 14 februarie 1930, părinții fiind din sudul Basarabiei. Mama, Elena Dulgheru, este din comuna Devlet-Agachi, județul Cetatea Albă. Valentin Popovici a urmat liceul în Bucureşti şi Facultatea de Medicină Veterinară la Sankt-Petersburg.. A absolvit-o în anul 1953. A urmat o specializare la Universitatea din Edinbourgh, Scoția (Marea Britanie). În anul 1967, şi-a luat doctoratul în Medicină Veterinară la Facultatea de Medicină Veterinară din Bucureşti. A funcționat la Institutul Național de Medicină Veterinară „Pasteur" din Bucureşti, începând cu 1956; între anii 1972 şi 1984 este directorul acestui institut, iar în prezent, este consilier, fiind pensionar.

A publicat numeroase studii şi articole în literatura de specialitate. Este membru al Academiei de Ştiinţe Agricole „Gh. Ionescu-Siseşti" şi vicepreşedinte al acestei Academii în perioada 1991-1994. Este membru al Asociaţiei Medicilor Veterinari din România şi a fost preşedintele acestei asociaţii în perioada 1977-1990.

Iurie Câsea - un nostalgic al Comratului

Iurie Câsea s-a născut în anul 1922, în oraşul Comrat, judeţul Tighina. A făcut şcoala primară şi trei clase de liceu (Liceul „Dimitrie Cantemir") în Comrat. În 1935 a plecat în Turcia, unde a terminat liceul, iar în 1944 a plecat la Viena. Aici a studiat filologia germană.

În Austria, s-a căsătorit cu o austriacă şi, în anul 1951, cu soţia şi copiii au plecat în Canada, la Ottawa, Ontario.

Între anii 1955-1959, a urmat şi a terminat Facultatea de Inginerie Chimică la Universitatea McGill din Montreal. Apoi a lucrat în industria electronică canadiană. Ultimii 17 ani înainte de pensionare a fost angajatul Ministerului Apărării Naţionale al Canadei, pe care a reprezentat-o în trei Comitete tehnice ale NATO. S-a pensionat în 1991.

Victor Ghenov, inginer, născut în Ceadîr Lunga, stabilit în Bucureşti, a editat un dicţionar ruso-găgăuzo-turco-român (2008).

Rodica Gheorghie-Segal

Rodica Gheorghi-Segal, născută în 1930, la Satul Nou, judeţul Ismail, profesor universitar în Galaţi, membru al Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice

Muzicieni, compozitori, cântăreţi

Constantin Petrovici un remarcabil dirijor

Constantin Petrovici este fiul lui Petre Petrovici, profesor de muzică la Liceul „Dimitrie Cantemir" din oraşul Comrat şi al Zenoviei Câlcic (sora primarului avocat N. Câlcic) din oraşul Comrat. S-a născut în anul 1927. Şcoala primară şi studiile secundare le-a făcut în Chişinău, tatăl său fiind numit profesor de muzică la Chişinău.

A urmat Consercatorul de Muzică din Bucureşti, cu profesori de primă mână, în perioada 1947-1952.

După absolvire a fost dirijor al Orchestrei de Studio a Radiodifuziunii Române (1952-1959), apoi, începând cu 1959, a fost dirijor la Opera

Națională din București și la Opereta din București.

S-a perfecționat la Roma și Milano. A colaborat cu toți marii muzicieni din România și cu unii din străinătate.

Este unul din reprezentanții de frunte ai muzicii românești. Își iubește ținutul copilăriei sale, Comratul.

Ion Fazlî - un muzician și compozitor important

Ion Fazlî, un găgăuz născut în Cazaclia (în anul 1907), a absolvit în 1930, Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București. Muzician și compozitor de talent a fost membru al Societății Compozitorilor din România, în perioada 1930-1940. Cartea de membru al Societății Compozitorilor din România nr. 366 din 19 oct. 1936, este semnată de președintele Societății, maestrul Alfred Alessandrescu.

În perioada 1930-1940, a fost violonist la Opera Română și totodată a organizat, în București, o orchestră de mandoline, care se bucura de mult succes.

În perioada 1941-1944, a fost profesor de muzică la seminarul Teologic Chișinău.

În 1944, a revenit în București. A fost membru al Uniunii Muzicienilor din România și

bun prieten cu preşedintele Uniunii - Mihail Jora, în casa căreia era deseori prezent.

În 1950, s-a mutat la Bacău, unde a fost profesor de muzică la Institutul Universitar Pedagogic.

La Bacău, o perioadă de timp a dirijat Filarmonica din Bacău.

A decedat, la Bucureşti, în urma unei boli necruţătoare, în vârstă de 73 de ani.

Maria Zlatov

Maria Zlatov, născută în 1884, în oraşul Comrat, judeţul Tighina, a fost cântăreaţă de Operă, la Opera din Sankt Petersburg, în 1926 a venit la Chişinău şi a fost soprană şi profesoară la Conservatoarele Unirii, Municipal şi la Conservatorul de Stat din Chişinău în perioada 1928-1946. În 1950, s-a mutat în Bucureşti, unde a fost apreciată de regizorul Masini.

Eugenia Lucezarski - o mezzo-soprană

S-a născut în anul 1881 în oraşul Chilia. A studiat la Conservatorul Unirii şi la Conservatorul de Stat din Chişinău, cu Maria Zlatov. A fost solistă mezzo-soprană la Opera basarabeană din Chişinău (1921), Neapoli (1923), Cluj (1926) şi Bucureşti (1926-1933).

Arnăutu Mihai - solist şi profesor

Arnăutu Mihai, născut în 1912 în comuna Balabanca, judeţul Cetatea Albă. A urmat Conservatorul din Bucureşti în perioada 1932-1935. A fost solist la Opera din Cluj şi din Bucureşti (1939-1977). A fost profesor la Institutul de muzică din Belgrad (1969-1971), Teheran (1971-1972) şi la Academia de Muzică din Stockholm (1974). A decedat la Buxcureşti în 1995.

Aglaia Ciochircă-Manzoni

S-a născut la Cetatea Albă, în anul 1926. A absolvit Facultatea de Litere şi Facultatea de Drept la Universitatea din Iaşi şi Academia de Arte Frumoase din Iaşi. În 1977, are prima expoziţie personală la Iaşi. În 1978, emigrează în Italia şi se stabileşte la Bergamo. Se căsătoreşte cu pictorul italian Manzoni şi au expoziţii comune în multe ţări. Aglaia Ciochircă are două teme majore de inspiraţie şi meditaţie: Veneţia şi satul românesc. Este laureată a Premiului Mondial pentru artă şi i se acordă la Zürich, Medalia de Aur (Targa d'Oro). Luigi Valerio şi Constantin Maiorescu au scris articolul omagial „*Pictoriţa Aglaia Ciochircă*"

Matty (Aslan Matei) - născut în 1929 la Ismail, un caricaturist de marcă, a colaborat zilnic la cotidianul „România Liberă" cu talent şi inspiraţie. Decedat în anul 1999 la Bucureşti.

Catrinescu Gabriel - născut în 1943, la Ismail. A absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti. A participat la numeroase expoziţii din ţară şi peste hotare.

Alţi artişti plastici originari din acelaşi perimetru geografic:

Gheorghe Costescu - născut în anul 1927 în Cetatea Albă.

Nereuţă Vitalie - născut în anul 1925 în Cetatea Albă.

Streleţ Vladimir - născut în anul 1923 în Cetatea Albă.

Zâmbrea Victor - născut în anul 1924 la Reni.

Delaport Nicolae - născut în 1929 la Ismail.

Pictori din județele Cahul –Tighina

Ioan Papazoglu - născut în anul 1904, în orașul Comrat. Apreciat de public în perioada 1933-1986, a avut 17 expoziții personale. A decedat la București în anul 1988.

Tofan Gheorghe - născut în anul 1925 în comuna Tigheci-Cahul, grafician cu activitate și lucrări de excepție, în București.

Tofan Mihai - născut în comuna Tigheci-Cahul, în anul 1926, scenograf, București.

Aurel Podoleanu - s-a născut în comuna Sadaclia, județul Tighina, în anul 1928. A absolvit Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu" din Cluj. A profesat pictura la Iași, participând la toate expozițiile din țară și la alte multe din străinătate.

Victoria Alexiu - s-a născut în anul 1934 în Căușani-Tighina. A absolvit Institutul de Arte Plastice din București în anul 1958. A colaborat în domeniul graficii cu diferite edituri, la „Urzica", „Magazin" și Agenția Română de Impresariat Artistic (ARIA). A participat la numeroase expoziții de grup din țară și peste hotare.

Iurie Cojocaru - s-a născut la 17 martie 1971 în localitatea Sadaclia. A absolvit Academia de arte vizuale „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, secţia pictură. Se stabileşte la Cluj-Napoca, devenind membru al grupului Sigma. Participă la expoziţia republicană de pictură Bucureşti (1966), apoi la Chişinău, Bacău şi Anglia.

Cântăreţi celebri

Covali Anatol, născut în anul 1939, în comuna Taşlâc, judeţul Cetatea Albă, tenor, solist la Opera Română din Bucureşti.

Hvorov Ioan, născut în anul 1928, în oraşul Ismail, solist la Opera Română din Cluj (1950-1958) şi la Opera Română din Bucureşti (1958-1984).

Actori de teatru de valoare

Ciobanu Ilarion, născut în 1931, în comuna Ciuc Mingir-Tighina. Actor talentat, a profesat în Bucureşti.

Ionescu Ovidiu - născut în 1936, în comuna Broasca-Ismail. Regizor.

Pălădescu Mihai, născut în anul 1952 la Găvănoasa, judeţul Cahul. Actor, decedat în 1986 la Bucureşti.

Cetatea Albă şi Ismail - o pepinieră de pictori

Sofia Uzum - o artistă polivalentă

S-a născut în anul 1911, în oraşul Cetatea Albă. A absolvit Academia de Arte Frumoase din Bucureşti în anul 1936. Are expoziţii personale în Bucureşti şi Varşovia şi participă la expoziţii de artă românească din Bucureşti, Sofia, Helsinki. Lucrează grafică în diferite tehnici, ilustraţii de carte, imprimări pe materiale textile. Este membră a Uniunii Artiştilor Plastici din România. Are preocupări multiple, scrie cronici de artă şi cronici de teatru, traduce din limbile engleză şi germană.

Paul Uzum - ilustrator de carte

S-a născut în anul 1911, în oraşul Cetatea Albă, a terminat Academia de Arte Frumoase din Bucureşti, este membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România. S-a remarcat în mod deosebit ca ilustrator de carte.

Mircea Bălan

S-a născut în 1931 la Şaba-Calonie, judeţul Cetatea Albă. A studiat la Facultatea de Arte Plstice din Cluj, la Academiile de artă din Roma şi Paris. A fost profesor la Institutul de artă din Cluj până la pensionare (1991). A participat la multe expoziţii din ţară şi peste hotare. În 1993 a făcut o importanţă donaţie Muzeului Naţional de artă din Chişinău.

Leon Vreme

S-a născut în Noul Caragaci, judeţul Ismail, în anul 1930. A absolvit Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu" din Cluj, în 1967. A executat lucrări de artă monumentală la cupola gării Herculane, holul Universităţii din Timişoara, a participat la numeroase expoziţii de pictură din ţară şi peste hotare.

Ana Iliuţ - graficiană

Ana Iliuţ s-a născut în anul 1913, la Cetatea Albă. A terminat Academia de Arte Frumoase din Iaşi în 1938. În perioada 1960-1970 participă la expoziţii internaţionale de grafică în numeroase ţări. În anul 1972, are o expoziţie personală în Bucureşti. Este membră a Uniunii Artiştilor Plastici din România.

Natalia Matei-Teodorescu - graficiană

S-a născut în anul 1916, în oraşul Cetatea Albă. A absolvit Academia de Arte Plastice din Bucureşti în anul 1942. Este graficiană, membră a Uniunii Artiştilor Plastici din România. În anul 1974, a avut o expoziţie personală de grafică în Bucureşti.

Alte personalităţi

Maxim Colibaba - un fondator

Fiul preotului Matei Colibaba din Turlachi, judeţul Cetatea Albă, Maxim Colibaba s-a născut în 1880, a studiat la liceul „Richelieu" şi la Facultatea de Drept din Odessa. Tânăr foarte apreciat, a fost numit „zemsckii nacialnik" la Comrat.

Foarte distins şi manierat, Maxim Colibaba era un adevărat intelectual, care însă n-a pierdut legătura cu ţăranii şi pământul.

La Comrat locuia latifundiarul Tanco-Calcic, proprietarul moşiilor Sadâc, Borogani, Tartaul, Beştemac, ş.a. Într-o discuţie cu Maxim Colibaba, latifundiarul s-a exprimat cum că un gentleman nu este în stare să cosească ovăzul. Colibaba a

protestat şi s-a ajuns la un rămăşag. Colibaba se obliga să cosească 10 hectare de ovăz în 14 zile, în schimb obligaţia lui Tanco-Calcic era să construiască în Comrat o clădire pentru un liceu de fete, liceu pe care să-l doteze cu tot necesarul. Rămăşagul s-a încheiat în 1909.

Colibaba a reuşit să cosească 10 hectare de ovăz în 11 zile, în loc de 14. Tanco-Calcic a construit şi înfiinţat Liceul de Fete din Comrat în 1910.

Colibaba a fost şi unul din fondatorii Jokey Clubului din Chişinău. În anul 1920, Maxim Colibaba a venit în Bucureşti, aici a contribuit substanţial la renaşterea hipismului şi a hipodromului din Băneasa. După o activitate fructuoasă, Colibaba s-a retras la moşia sa de lângă Cetatea Albă, la Mologhi. A decedat în 1934.

x

x x

De remarcat că aproape toate personalităţile consemnate şi-au făcut studiile liceale sau universitare în perioada 1918-1944; prin urmare, astăzi sunt foarte în vârstă sau decedate. Generaţia următoare a basarabenilor din România ştie foarte puţine despre Basarabia - subiect tabu în perioada

comunistă - iar de la părinți au reținut depănarea amintirilor și gândurilor lor, ca despre un tărâm idilic, de vis, îndepărtat.

Participarea activă în salvarea românismului în Basarabia cade pe umerii tinerilor de acolo. Cu toată opoziția umbrelor imperiului rus, în Basarabia există focare de românism, bineînțeles în sens modern, european, adică cu respectarea alterității etnice și religioase a conaționalilor. Amintim doar redacțiile și cititorii revistelor „Limba Română”, „Literatura și Arta”, „Destin Românesc”, „Revista de Istorie a Moldovei”, „Cugetul”, „Contrafort”, „Sud-Est”, „Clio”.

x

x x

În privința apartanenței etnice a personalităților prezentate, aceasta reflectă mozaicul de minorități etnice din sudul Basarabiei, având în frunte pe români, urmați de găgăuzi (A. Bârlădeanu, M. Guboglu, Dumitru Topciu, Alexandru Topciu, Petre Terzi, Iurie Kasa, Ion Fazlî, Ioan Papazoglu), urmați de bulgari, armeni, evrei ș.a.

„Limba francă” a tuturor a fost limba română.

Pentru găgăuzi, perioada 1918-1940 a fost cea mai fertilă, fiind cuprinşi toţi găgăuzii (Basarabia sudică, inclusiv partea care aparţine azi Ucrainei, apoi Cadrilaterul) în statul România.

Datorită liceului din oraşul Comrat, au avut posibilitatea să urmeze învăţământul superior la Bucureşti, Iaşi, Praga, Danzig (Gdansk).

Motto

Trec anii, trece viața şi marile focuri nu s-au stins şi nu se vor stinge sau noi nu vom asista la stingerea lor.

Monica Lovinescu

Când marile focuri se sting la apus de praguri sonore.

Augustin Doinaş

9/1 AMINTIRI DESPRE UNELE APRECIERI ASUPRA CĂRȚILOR SCRISE DE AUTOR

Încheind seria volumelor Miscellanea, îmi închei şi amintirile, acestea ultimele referindu-se la întâlnirile cu prietenii în parcul Cişmigiu. Aici, prietenii au apreciat favorabil cărțile publicate de mine încurajându-mă să continui scrisul, cu toată vârsta mea şi avatarurile ei.

Dar ce scriu cei ce nu mă cunosc personal! Răsfoind corespondența am ales acele opinii care mi-au părut sincere şi nu scrise de complezență.

În cele ce urmează se prezintă aceste aprecieri.

Şi mai prezint şi versuri comico-satirice „Ridendo castigat mores". (Râzând se îndreaptă moravurile).

9/2 ASSOCIATION D'HISTOIRE COMPARATIVE DES INSTITUTIONS DU DROIT ASSOCIATION FOR COMPARATIVE HISTORY OF INSTITUTIONS AND LAW VERBAND FUR VERGLEICHENDE GESCHICHTE DER ANSTALTEN UND DER RECHTSORDNUNG

Adresse: Bucarest str. Grigore Moisil nr. 1, bl.13B.sc.2, apart 56, cod 023791

****

Fondateur-Founder-Begründer: Alexandru Herlea

****

Président d'honneur – Honorary President – Ehrenpräsident prof univ dr
Gabriel Iosif Chiuzbaian, président de l'Union des Juristes

****

Saisie et traitement du txte: Cavallioti

9/2. Asociaţia de Istorie Comparativă a Instituţiilor şi Dreptului

Înfiinţată în 1976, Asociaţia a avut, de-a lungul anilor, printre membrii săi, personalităţi de prim rang din diferite domenii ale ştiinţei şi ale culturii în general, precum: dreptul, economia, sociologia, etnografia, istoria, lingvistica, etc. Dintre cei ce nu mai sunt în viaţă, cităm, printre cei mai valoroşi, pe Ion Sava Marcu, Alex. Herlea, Victor Jinga, Vasile Netea, Petre Râmneanu, Ovid Sachelarie, Valeriu Sotropa, Petru Strijan, Alex. Vălimărescu, Tudor Voinea, Mircea Biju, Salvador Brădeanu, Nicolae Radu Halipa, ultimii din această galerie a marilor dispăruţi fiind acad. prof. dr. Valentin Georgescu şi acad. prof. dr. doc. Victor Săhleanu. Dintre actualii membri activi, cităm pe: prof. dr. Maria-Matilda Bulgaru, dr. Barbu Berceanu, dr. Aur. Condurache, prof. dr. Dan Dragnea, dr. Radu Economu, prof. Dr. Liviu P. Marcu, dr. Ilie Marinescu, dr. Şerban Milcoveanu, dr. Petru Popovici, dr. Mircea Rebreanu, dr. Const. Sescioreanu, dr. Aur. Smaranda, dr. Anatolie Măcriş, prof. dr. Pan Vizirescu, prof. dr. doc. Ion Gherman.

În cei 22 de ani de la înfiinţare, Asociaţia a avut o foarte merituoasă activitate ştiinţifică, manifestată pe trei planuri: a) dezbaterea unor

probleme de interes major, prin conferințe bilunare, ținute de membrii săi sau de specialişti străini; b) sesiuni ştiințifice anuale pe teme instituțional juridice, ținute la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”; c) tipărirea unei reviste anuale sub numele „Recherches sur l'histoire des Institutions et du Droit”, în care membrii Asociației sau specialişti străini au publicat articole în limbile franceză, italiană, germană şi engleză, destinată informării personalităților şi forurilor ştiințifice de specialitate din țară şi din străinătate, revista fiind difuzată în toate cele cinci continente. Asociația a patronat, de asemeni, pe toată durata apariției sale, revista „Ethnologica”, scrisă în aceleaşi limbi şi destinată aceloraşi cercuri. Revista „Recherches...” nu a primit niciodată subvenții sau subsidii de la organele oficiale, nici înainte de 1989, nici după 1990, costul tipăririi fiind acoperit în întregime din cotizațiile membrilor şi din donațiile autorilor articolelor publicate. Din lipsă de fonduri, revista şi-a suspendat apariția la nr. XV/1990, reapărând abia după şase ani, cu nr. XVI/1996, editat sub egida Fundației „România de mâine”. În prezent, tot din lipsă de fonduri, revista şi-a sistat apariția.

În decursul existenței sale Asociația a ținut circa două sute de conferințe, constituind prețioase contribuții originale la cunoaşterea, mai ales în

mediile de ştiinţă cele mai calificate din străinătate, a istoriei dreptului şi instituţiilor româneşti.

În anul 1997 au fost tratate următoarele teme: 10.IV.1997, Evocarea personalităţii acad. prof. dr. Valentin Georgescu (conferenţiari Vasile Gionea, L.P. Marcu, R. Economu şi Const. C. Theodorescu); 29.V.1997 a) Ţinutul românesc Herţa şi b) Găgăuzii din Basarabia (I.L. Gherman şi A. Măcriş); Un proces celebru redat în limba română a sec. XVI (Const. C. Theodorescu); 3.VII.1997, Forme de guvernământ şi regimuri politice în România, în epoca modernă; 2.X.1997, Tratatul româno-ucrainean (V. Gionea); 16.X.1997, Documente istorice privind proprietatea în Ţara Românească între 1554-1632 (C. Diaconu); 30.X.1997 a) Armenii în istoria şi cultura românilor şi b) Scurtă incursiune în istoria, cultura şi limba unui popor străvechi, armenii (An. Măcriş şi Const. C. Theodorescu; 13.XI. 1997, Reforma sanitară şi reflexele ei juridice (Aur. Condurache); 27.XI.1997, Începutul celui de al doilea război mondial şi pierderile teritoriale ale României (H. Berceanu).

Pentru anul 1998 avem programate 12-15 conferinţe, din care pentru martie-iunie: 26.III.1998, Legislaţia pentru ordonanţe de urgenţă (V. Gionea); 9.IV.1998, Românii şi ruşii de-a lungul istoriei (An. Măcriş); 30.IV.1998,

Periodizarea dreptului românesc (L.P. Marcu); 14.V.1998, România, stat şi naţiune în decada 1930-1940 (Şerb Milcoveanu); 28.V.1998, Obiceiuri juridice din ţinutul Maramureşului (Heraţiu Florin Iura); 11.VI.1998, Românii sub regimul mareşalului Antonescu (Al. Ioachimescu).

Nefiind înfeudată trecutului regim politic, Asociaţia nu a putut obţine un sediu propriu, fiind nevoită să-şi desfăşoare activitatea în spaţiile ce i se acordau prin relaţii personale, în diverse locuri. Începìnd cu Decembrie 1990 ni s-a permis accesul în sala de festivităţi a Uniunii Juriştilor, căreia îi exprimăm şi pe această cale profunda noastră gratitudine.

BIROUL EXECUTIV A.I.C.I.D

9/3 Dr. Ing. Anatol Măcriş cu ocazia împlinirii a 80 de ani

Născut în Basarabia, veche provincie românească, astăzi Republica Moldova, secretarul nostru general va serba la 30 mai 2004 împlinirea a 80 ani, ceea ce ne permite să aruncăm o privire asupra personalităţii sale de excepţie. Şi-a făcut studiile secundare la Comrat şi Chişinău, obţine titlul de inginer la Bucureşti şi de doctor la Facultatea de Energetică a Universităţii Politehnice

din Bucureşti. Va profesa efectiv în specialitatea sa la Ministerul Energiei Electrice, ocupând în ultimii ani postul de director şi director general la Trustul Energomontaj. Între anii 1970 şi 1982 a fost profesor asociat la Politehnică, membru în comisii de doctorat şi membru al Comisiei de cercetări energetice a Ministerului Energiei Electrice, în Consiliul Ştiinţific al Institutului de Cercetări Energetice şi al Seminarului de aplicaţii statistico-matematice de pe lângă Direcţia Centrală de Statistică şi redactor şef între anii 1967-1974 al revistei „Construcţii şi Montaje energetice".

Decorat cu mai multe ordine româneşti şi străine „Steaua României" şi „Steaua de aur" iugoslavă, pentru contribuţie efectivă la realizarea Hidrocentralei „Porţile de Fier!"

La pensionare, devine, în 1988, membru activ al AICID, unde se bucură de stima şi afecţiunea colegilor. În această nouă ipostază el a publicat mai multe cărţi în diverse domenii, în special fragmente şi evocări de istorie punând în evidenţă întinderea şi profunzimea cunoştinţelor sale de adevărat erudit.

Starea sănătăţii sale a impus, în ultimele luni, un repaus, dar noi sperăm să-l vedem în curând printre noi, cu noi cunoştinţe ştiinţifice şi literare, ca acelea citate la secţiunea VII a acestei reviste

Const. C. Theodorescu

O temă constantă o reprezintă găgăuzii, având în vedere reglementarea statutului lor în Republica Moldova, după cca 600 ani de la dispariția despotatului găgăuz de Balcic-Cavarna

9/4 **Dr. Ion Dron** a publicat un articol referitor la „Găgăuzii şi românii" în „Capitala" nr. 60 din 2 august 2000, pag. 4-5. Îl reproducem:

ARGUMENTE ŞI TOLERANȚĂ INTERETNICĂ

Este ştiut că românii au fost şi poate sunt cea mai tolerantă etnie, cel puţin în Europa, faţă de orice minoritate naţională stabilită în spaţiul etnic românesc şi faţă de orice străini ce ne vin în ţară. Românii întotdeauna au fost primitori pe pământul lor, i-au primit şi pe găgăuzi, veniţi/migraţi în bejeniile lor din Bulgaria de Nord-Vest, nu numai în Basarabia, dar şi în multe alte judeţe din provinciile istorice româneşti.

Despre populaţia găgăuză, la timpul său, academicianul Ştefan Ciobanu a scris că aceasta „este cea care se apropie cel mai mult de poporul român, prin calităţile sale spirituale, prin lealitatea

şi blândeţea firii sale. Trebuie menţionat faptul că toţi găgăuzii vorbesc perfect româneşte" (către 1941 – I.D.)

Ideologia sovietică de coloratură rusă, anumite forţe şovine au făcut totul ca să îndepărteze această populaţie de români, în primul rând, educând generaţii de găgăuzi de la 1940 încoace numai prin intermediul şcolilor ruseşti şi numai prin îmbuibarea găgăuzilor cu istorii ale cnezatelor feudale ruseşti şi istorii ale partidului comunist (bolşevic), Anatol Măcriş, basarabean de origine, stabilit de mult timp la Bucureşti, cunoscut deja cititorilor noştri cu multe alte cărţi, inclusiv cu „Impresii din Siria, Iordania şi America Centrală" (Bucureşti, 1980), „Găgăuzii" (Bucureşti, 1999), „Segmente şi fragmente de istorie" (Bucureşti, 2000) şi alte vreo 12 cărţi publicate în domeniul electroenergeticii, de această dată ne bucură cu lucrarea „Găgăuzii şi românii. Însemnări", scoasă de sub tipar la Bucureşti, doar cu câteva zile în urmă, de Editura Agerpress Typo.

Bunul meu prieten, Anatol Măcriş, vine să restabilească prin cartea sa bunul nume al populației găgăuze, care a fost denigrat până la refuz de anumite forțe şi lideri ai acestei populații, comunizați până la extrem, mai ales prin anii 1990-1992, când aceştia, pierzând orice simț al realității, chiar au cerut Moscovei să fie primiți în

componența Federației Ruse în calitate de „Republica Sovietică Socialistă Găgăuză”.

Cartea lui Anatol Măcriş este precedată de un Cuvânt înainte în care autorul spune că „Perioada 1918-1944 a fost cea mai fastă pentru găgăuzi, un număr important de găgăuzi ocupând funcţii şi poziții sociale importante în statul român”, fenomen şi fapte neînregistrate în alte state unde au trăit ori trăiesc găgăuzi. Este vorba aici de cunoscute personalități ce au jucat un rol bine conturat în viața politică, culturală şi economică a României: Lascăr Catargiu (s-a afirmat în politica României în perioada 1856-1877), mareşalul Alexandru Averescu (născut în 1859 în comuna Babele din jud. Ismail), Mihail P. Guboglu (cunoscut istoric, a activat la Bucureşti), Mihail Ciachir (iluminist găgăuz şi cărturar moldovean), Dimitrie Topciu (1881-1958; fost prim-adjunct în Ministerul Agriculturii şi deputat în Parlamentul României), Ion Papazoglu (pictor român de origine găgăuză), Alexandru Bârlădeanu (academician, viceprim-ministru al României (1956-1966) şi Preşedinte al Senatului României (1990-1992), Vladimir Topciu (academician onorific al Academiei Române şi academician de onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova), Nicolae Ciachir (istoric român), Petre Terzi (secretar de stat în Ministerul Apelor între 1990-

1992), Constantin Petrovici (reputat dirijor la Opera Română şi la Teatrul de Operetă) ş.a.

Mai departe cartea este compusă din următoarele capitole: 1. Răspândirea găgăuzilor. Găgăuzii în România; 2. Savantul francez Gaston Richard despre găgăuzi; Găgăuzii şi limba română; 4. Găgăuzii şi românii (aici autorul constată că: „Relaţiile găgăuzilor cu românii au fost (cu excepţia evenimentelor cunoscute şi dirijate din exterior în perioada anilor 1989-1994 – I.D.) întotdeauna bune. „Găgăuzii (în cadrul României – I.D.)... s-au bucurat de aceleaşi drepturi cu românii, fiind ataşaţi şi loiali statului român"); 5. Găgăuzii sunt alături de români; 6. Personalităţi găgăuze sau cu ascendenţă găgăuză în viaţa politică, culturală şi economică a României; 7. Alfabete folosite de găgăuzi. Comrat. Istoria începuturilor sale; 9. Comratul poate şi trebuie să devină oraşul înţelegerii interetnice; 10. Liceele din Comrat până în 1940; 11. Scriitori găgăuzi, care militează pentru strângerea relaţiilor găgăuzilor cu românii; Moldova, inclusiv Găgăuzia în Euroregiunea Dunării de Jos; 13. Un român militant pentru afirmarea găgăuzilor: dr. habilitat Ion Dron; 14. Un ofiţer găgăuz erou (căzut în lupte pentru întregirea României în 1941 – I.D.); 15. Ocupaţia găgăuzilor; 16. Concluzii; 17. Scurte informaţii documentare.

În calitate de anexe A. Măcriş mai prezintă un subcompartiment „Din albumul de familie al autorului”, harta amplasării satelor cu populaţie găgăuză, în interfluviul Prut-Nistru şi harta localităţilor cu populaţie găgăuză în actualele granițe ale României.

În opinia noastră, Însemnările autorului sunt bine chibzuite şi sunt argumentate, iar în concluzii Anatol Măcriş scrie: „Pentru a avea un viitor fericit, găgăuzii trebuie să se instruiască în şcoli secundare şi universităţi, să se integreze în societatea civilă a Republicii Moldova, evitând izolarea şi bantustanizarea, să cunoască limba de stat, limba română, să ocupe posturi de conducere în ierarhia administrativă a Republicii Moldova, să întreţină legături de prietenie şi colaborare cu România şi Turcia, să participe la activităţile Euroregiunii Dunărea de Jos”.

Cartea „Găgăuzii şi românii” este scrisă cu căldură, cu dragoste faţă de reprezentanţii populaţiei găgăuze şi cu ataşament, stimă, credinţă şi preţuire aleasă faţă de români şi faţă de statul român.

Ion DRON,
doctor habilitat în filologie

9/5 Academia Română

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”
700107-Iaşi, str. Lascăr Catargi, 15
Tel/fax: 0232-212614
E-mail: institut@xenopol.is.edu.ro

Academician Al. Zub

Stimate Domnule Dr. Măcriş,

Vă mulţumesc pentru volumul trimis: **Găgăuzii în diasporă şi la ei acasă.** O carte necesară, mai ales în momentul de faţă. Ea umple un gol, şi va trezi, neîndoielnic, interesul celor care se preocupă de identităţile etno-culturale. Am şi predat-o la Bibliotecă, spre a fi la îndemâna oricui. Sper să se găsească cineva să o prezinte unui public mai larg,

Cu cele mai bune urări, al Dv.

Ss indescifrabil
Acad. Al. Zub

Iaşi, 15 feb. 2006

9/6 6. Eugenia Liulenova, în **Moldova suverană**, din 20 martie 2001, Chişinău

Omul nostru din Bucureşti

În ultimii ani printre cei născuţi pe plaiurile noastre apare un nume – Anatol Măcriş. În Moldova şi Găgăuzia este cunscut ca autor al cărţilor *„Găgăuzii”* şi *„Găgăuzii şi românii”*.

A. Măcriş s-a născut în comuna Beşalma, raionul Comrat, în anul 1924 într-o familie de învăţători. Aici a urmat 2 clase primare, apoi familia se mută în or. Comrat, unde urmează clasele 3 şi 4 la Şcoala Madgearu. În continuare la Liceul „Dimitrie Cantemir” din Comrat urmează clasele I-V, iar clasele VI-VIII la Liceul Haşdeu din Chişinău. În 1944 pleacă la Bucureşti, şi urmează Universitatea Politehnică, Facultatea Electromecanică. La absolvire a fost inginer, director, director general al Trustului Electromontaj. În perioada aceasta s-a construit şi Hidrocentrala „Porţile de Fier”. Pentru contribuţia sa a fost decorat cu ordinul „Steaua Republicii”, iar preşedintele Tito l-a decorat cu ordinul Steagul iugoslav cu Stea de aur.

În paralel se ocupă şi de ştiinţă. În 1970 îşi ia doctoratul. La Centenarul Academiei Române este decorat cu ordinul „Meritul Ştiinţific”.

Între anii 1970 şi 1981 este profesor asociat la Universitatea Politehnică. Publică numeroase cărţi, cursuri universitare, articole în domeniul energeticii.

Din 1987, pensionându-se, este primit ca membru al Asociaţiei de Istorie Comparativă a Instituţiilor şi Dreptului. Aici, în fiecare an expune 2-3 comunicări ştiinţifice pe câteva teme, din care Istoria găgăuzilor din Basarabia, ocupă locul întâi în cercetările sale.

Are o bibliotecă bogată, din care o parte se referă la Basarabia, la personalităţile din sudul Basarabiei aflate în diasporă. În 1999 editează „Găgăuzii", carte bilingvă româno-franceză, arătând relaţiile acestor popoare în perioada 1918-1944, când întreaga etnie a găgăuzilor se afla în cadrul statului România.

Materialele cărţii se bazează atât pe documente şi bibliografie, cât şi pe amintirile şi impresiile autorului, copilăria şi tinereţea căruia au avut loc în Sudul Basarabiei.

Autorul menţionează că perioada 1918-1944 a fost cea mai fastă pentru găgăuzi. Mulţi găgăuzi au ocupat posturi importante şi o poziţie socială bună spre deosebire de situaţia lor din alte ţări (Bulgaria, Turcia, Grecia, Iugoslavia, etc.). Strângerea relaţiilor cu românii (moldovenii) din Republica Moldova, unde astăzi trăieşte majoritatea

găgăuzilor poate asigura accesul la posturi administrative şi un statut social înalt, cultura şi civilizaţia europeană.

Datorită amabilităţii autorului, care mi-a trimis exemplare din ambele cărţi, acestea se găsesc la Biblioteca regională şi în alte biblioteci ale Găgăuziei.

Dacă domnul Măcriş va veni la Comrat vom organiza o întâlnire cu toţi doritorii să-l cunoască şi să-i cunoască opera acestui fiu al Comratului.

Eugenia Lulenova
Specialist principal în
Direcţia de cultură a Găgăuziei

9/7 UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI FACULTATEA DE ISTORIE

Bd. Regina Elisabeta, 4-12 Tel: 0040-1-314 53 89
(fost Carol I, 13) Fax: 0040-1-310 06 80

Bucureşti, 19.08.03

Domnule Măcriş

Revenind la cercetările arheologice de la Adamclisi şi redeschizându-se secretariatul după vacanţa lor (nu şi a mea), am găsit în teancul de corespondenţă adunată cartea dvs. despre găgăuzi, pentru care vă mulţumin şi pe care o voi înmâna Bibliotecii de pe lângă Facultatea de Istorie.

Cu stimă şi mulţumiri
ss indescifrabil

prof. dr. Academician BARNEA
decanul Facultăţii de Istorie a
Universităţii din Bucureşti

9/8 **ACADEMIA ROMÂNĂ**
BIBLIOTECA

Calea Victoriei 125, 010071 Bucharest
Tel/Fax: 401 212 58 56 E-mail;
completare@biblacad.ro

Nr. înregistrare 102
An 2004 luna ian Zi 09

Domnului Anatol Măcriş
Str. Ştirbei Vodă Nr. 16, ap. 22

Stimate domnule Măcriş

Confirmăm pe această cale primirea donației pe care ați avut amabilitatea să o faceți Bibliotecii Academiei Române:

- Anatol Măcriş: **Escale în timp şi spaţiu,** Bucureşti, 2003.

Vă mulțumim pentru intersul arătat acestei instituții de cultură.

Cu deosebită stimă,

DIRECTOR
Prof. Dr. G. Ştrempel
Membru de onoare al Academiei Române
ss indescifrabil

9/9. Bernard Lory, profesor universitar la INALCO – Institut National des Langues et Civilisations Orientales (prescurtat Langues'O), una din marile şcoli superuniversitare din Franţa îmi scrie:

Paris, le 22 decembrie 1999

Cher Anatol,

J'ai eu le plaisir de voir Neagu Djuvara récemment à Paris et de recevoir de sa main vôtre étude sur les Gagaouzes. BRAVO! C'est une belle realisation qui s'éfforce de clarifier une question compliquée. La partie la plus difficile concerne l'ethnogénèse et l'implantation des Gagaouzes en Bessarabie; je crois qu'un lecteur français qui ne connait rien à question aura du mal a vous suivre a travers toutes les théories contradictoires. Personellement, j'ai beaucop aprecié la presentation de la culture des Gagaouzes. Vous présentez très bien le point de vue des savants gagaouzes de Chişinău sur leur propre passé, langue et culture, sans obligatoirement le partager.

L'anee 1999 m'a promené dans le sud des Balkans: en juin j'ai participe à un colloque sur l'île de Rhodes, ville très impressionante avec ses fortifications bien conservéées de l'epoque où les chevaliers de St. Jean de Jérusalem (les actuels chevaliers de Malte) luttaient contre les Turcs. En

juillet août j'ai passé trois semaines en Bulgarie, pour voir mes amis, travailler en bibliothèque et visiter les villages turcs dans le sud du pays (une région pauvre de monoculture de tabac, qui connait une grave crise économique de nos jours); En septembre-octombre j'ai passé trois semains en Macédonie. C'est depuis quelques années mon principal terrain d'étude. Je travaille a une grosse monographie sur Bitola/Monastir, la ville la plus polyglotte des Balkans, macédoniens, grecs, aroumains, turcs, albanais, judeo-espagnols, tsiganes!

J'ai malheuresment trouvé que le crise du Kossovo avait des répercursions tres négatives sur ce petit pays fragile. La présence militare de l'OTAN est assez brutale et maladroite. Les Albanais croient que le monde entier est favorable a leur cause et deviennent plus arrogants.

Le nationalisme macedonien se durcit...

Les perspectives pour l'an 2000 ne sont pas très encourageantes dans les Balkans. Les 10 années de post-communisme sont assez décevantes. La majorité de la population s'est appauvrie et la vie démocratique a du mal à se developper.

C'est que j'admire chez les Balkaniques, c'est leur faculté inépuisable pour réagir de façon positiv au destin historique compliqué de la région

qu'ils habitent. On révigorise sa vie, on reconstruit, on s'adapte et on sait rester gai, se réjour avec ses amis, predre les choses du bon côté.

Il me reste donc a vous souhaiter, à madame Gertrude, à Laura, a sà maman, beaucup de moments de joie pour la nouvelle anée 2000, une bonne santé et satisfaction dans le travail quotidien.

Très amicalement,

Bernard

Prezentăm mai jos traducerea acestei scrisori:

Paris, 22 dec. 1999

Dragă Anatol,

Am avut plăcerea să-l văd pe Neagu Djuvara, recent, la Paris, şi de a primi din mâna sa cartea ta asupra găgăuzilor. BRAVO! Este o realizare frumoasă care încearcă să clarifice o chestiune complicată. Partea cea mai dificilă

privește etnogeneza şi implementarea găgăuzilor în Basarabia. Eu cred că un cititor francez, care nu cunoaşte nimic despre această chestiune, cu greu va traversa toate teoriile contradictorii. Prezinți foarte bine cultura găgăuzilor. Prezinți foarte bine punctul de vedere al savanților găgăuzi din Chişinău cu aspecte ale propriului trecut, limbă şi cultură, fără să fii de acord absolut în toate cu opiniile lor.

În anul 1999 m-am plimbat la sud de Balcani; în iunie am participat la un colocviu despre insula Rodos, oraş impresionant cu fortificațiile sale bine păstrate din epoca Cavalerilor Ioaniți (actuali Cavaleri de Malta) în lupta lor cu turcii.

În iulie-august am petrecut trei săptămâni în Bulgaria; mi-am întâlnit prietenii, am lucrat în bibliotecă şi am vizitat satele turceşti din sudul țării (o regiune săracă, cu monocultură a tutunului, care cunoaşte o gravă criză economică în zilele noastre); în septembrie-octombrie am petrecut trei săptămâni în Macedonia. Acesta este de câțiva ani principalul meu teren de studiu. Lucrez la o monografie masivă despre Bitolia/Monastir, oraşul cel mai poliglot din Balcani: macedoneni, greci, aromâni, turci, albanezi, iudeo-spanioli, țigani!

Am constatat că, din nefericire, criza din Kosovo a avut repercusiuni negative asupra acestei țări mici, fragile. Prezența militară NATO este

destul de brutală şi stângace. Albanezii cred că toată lumea este favorabilă cauzei lor şi devin tot mai aroganţi.

De aici şi naţionalismul macedonean devine mai dur...

Perspectivele pentru anul 2000 nu sunt încurajatoare în Balcani. Cei 10 ani de post-comunism au decepţionat populaţia, care a sărăcit, iar viaţa democratică se instalează cu greutate.

Ceea ce admir la balcanici este capacitatea lor inepuizabilă de a racţiona într-un mod pozitiv la destinul istoric complicat al regiunii pe care o locuiesc.

Îşi revigorează viaţa, reconstruiesc, se adaptează şi ştiu să rămână veseli, să se bucure de şi cu prietenii şi să ia partea bună a lucrurilor.

Nu-mi rămâne decât să vă urez dvs., doamnei Gertruda, Laurei şi mamei sale multe clipe de fericire în noul an 2000, o sănătate bună şi satisfacţii în munca zilnică.

Foarte amical

Bernard

9/10. **Dr. Blagovest Njagulov,** Sofia, 25.01.2006

Stimate Domnule Măcriş

Vă mulțumesc foarte mult pentru cartea Dvs. trimisă mie. Îmi este foarte necesară pentru lucrarea mea. Vă urez un An Nou fericit şi multă sănătate.

Dr.Blagovest Njagulov
Institutul de Istorie Bulgarian
Academy of Sciences.

9/11. **Dr. Miglena Ivanova,** Sofia 25.02.2006,

Stimate Domnule Măcriş

Vă mulțumesc mult că mi-ați trimis ultima Dvs. carte despre găgăuzi. Este foarte important pentru mine, căci nu aveam de unde să mi-o procur. Eu pregătesc o lucrare despre găgăuzi pe care o voi tipări în Bucureşti, în limba engleză. Cu siguranță veți primi un exemplar. Îmi amintesc cu plăcere de întâlnirea de la Dvs.

Salutări distinsei Dvs. soții şi fiicei Dvs.

Cu stimă

Dr. Miglana Ivanova
Bulgarian Academy of Sciences.

2 **Ачык гёз** An 2009. №54

Юбилеи

Редакция газеты “Ачык гёз” от всей души поздравляет господина Анатолия Мэкриша с Днем Рождения! Браво, земляки!

Желаем Вам доброго здоровья и новых творческих удач!

А.Мэкришу - 85 лет!

Возвращение на родину выдающегося инженера Анатолия Мэкриша произошло через его книги. Сегодня он самый активный популяризатор информации о гагаузах в Румынии.

Познакомившись с книгами Анатолия Мэкриша, понимаешь, что автор является патриотом гагаузского народа, Буджака. А.Мэкриш живет в Бухаресте, но до сих пор не забывает детские годы в родной Бешалме, откуда началась его дорога в жизнь.

С.Булгар, *писатель*

A.Măcriş a împlinit 85 de ani!

Întoarcerea la locul natal al emeritului inginer Anatol Măcriş s-a realizat prin cărţile sale. Astăzi este cel mai activ popularizator al informaţiilor despre găgăuzi în România.

Luând cunoştinţă de cărţile lui Anatol Măcriş constaţi că autorul apreciază găgăuzii din Bugeac. Locuieşte în Bucureşti, dar nu a uitat anii copilăriei din Beşalma natală, de unde a început drumul său în viaţă.

Stepan Bulgar, *scriitor*

ROMÂNIA
MINISTERUL EDUCAŢIEI ŞI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA DIN ORADEA
BIBLIOTECA

Str. Universității ne. 1, 410087, Oradea Bihor
Tel: 40 259 408223
E-mail: bibliotecauniv. oradea @yahoo.com
Pagina web: www.oradea.ro

9/13 Dragă Domnule Anatol Măcriş!

Am primit cele două cărți, pentru care Vă mulţumim, le vom inventaria şi le vom pune la cititori. Vă felicit pentru mesajul de generozitate al scrisului Dv. care ține de cea mai bună tradiție a literaturii române. Cu ales Respect!

Christos a înviat!

ss indescifrabil
ştampilat

MINISTERUL EDUCAŢIEI CERCETĂRII TINERETULUI ŞI SPORTULUI
UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU" DIN ARAD

9/14. **Stimate domn**

Anatol Măcriş

Vă felicităm pentru noua dumneavoastră apariție editorială. Cu mulțumiri în numele Bibliotecii noastre pentru cartea **„MISCELLANEA"**

Cu reală prețuire

RECTOR
Prof. Univ. Dr. Lizica MIHUȚ
ştampilat şi semnat indescifrabil

SOCIETATEA CULTURALĂ TURISTICĂ
Ginta Latină
ROMÂNIA

9/15 **Mult stimate**
şi dragă Domnule Macarevici

Dl. Dr. Vlad Bejan, preşedinte al Societății culturale „Ginta Latină" Iaşi îi răspunde D-lui Macarevici V., care i-a trimis câteva cărți din ale mele şi ale D-sale.

„Mulțumesc mult pentru cărţile trimise şi felicitări pentru mărgăritarele epigramelor.

....

Calde mulțumiri pentru dl Anatol Măcriş. În altă ordine de idei, expunerile d-lui A. Măcriş – o literatură atât de variată atât prin actualitatea temelor, varietatea lor, profunzimea raţionamentelor, bogăția temelor şi căldura pledoariilor, amintind meleagul natal.

Ştiu că îl cunoaşteți pe ilustrul ing. A. Măcriş, fiindcă sunteți citat în vol. II din Miscellanea, la pag. 173.

Sărbători fericite
Dr. Vlad Bejan

9/16

George Corbu, om de cultură, scriitor, preşedintele Uniunii epigramiştilor din România, mi-a spus că „Găgăuzii în literatura şi publicistica română” este o lucrare ştiinţifică valoroasă

9/17

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Către

Editura AGERPRESS TYPO
Domnului Nicolae ARSENIE – Director
Domnului Ioanid – Distribuție

Suntem interesați în achiziționarea următorului titlu apărut la editura dumneavoastră.

Nr. crt.	Titlul şi anul apariției		Nr Ex
1	Măcriş A	Et in Cumania ego! Colaborațiunea romano-cumană în sec. XII-XIV. Cumanii şi etnogeneza găgăuzilor (Deziderat Germania Kubon und Sagner)	1

Plata se va face conform facturii, în contul dumneavoastră nr. 50696476136 din Trezoreria Sectorului 1

Vă menționăm faptul că, prin noul cod fiscal, bibliotecilor nu li se aplică TVA la carte.

Vă mulțumim pentru colaborare şi aşteptăm coletul dv.

Şef serviciu
Virginica Iamandi

9/18

Stimate Domnule Măcriş

Am primit scrisoarea Dvs. şi cărțile. Vă informez că ultima carte trimisă de Dvs. se va găsi în fondul de carte al Bibliotecii Congresului SUA.

La noi a fost un reprezentant al acestei biblioteci şi a solicitat tot ce s-a scris despre găgăuzi şi Găgăuzia. Sper că nu Vă veți supăra pe mine.

Eugenia Liulenova

9/19

Arcadie Spătaru, Aschaffenberg, Germania, 21 mai 2004

Țin dar să vă mulțumesc, cartea Dvs. mi-a făcut multă plăcere şi am aflat din ea multe lucruri pe care nu le cunoşteam. Mi-a plăcut şi felul în care a fost scrisă, cu multă competență şi cu talent de observator, de cercetător şi de istoric, şi mai ales de căldura celui care se simte legat de locurile natale, pierdute, sperăm, nu pentru totdeauna.

Am găsit cu mare emoție rândurile referitoare la tatăl meu, Spătaru Nicolae.

9/20

Eugen Harea, membru al AICJD, referindu-se la cartea **„File din istoria mai veche şi mai nouă a României"** s-a exprimat că este *„o adevărată enciclopedie"*.

9/21

12 08 11:19 Fiodor Angheli +37322 237380 СТР.1

AMBASADORUL
REPUBLICII MOLDOVA
ANKARA
- 1998 - 2001 -

AMBASSADOR OF
THE REPUBLIC OF MOLDOVA
ANKARA
- 1998 - 2001 -

9/21 Dr. Fiodor Angheli

Domnului dr.Anatol Măcraş

Многоуважаемый Анатолий Иванович,

Прежде всего, искренне благодарю Вас за присланные книги. Они интересны не только для историков, изучающих историю гагаузского народа, но и для более широкого круга исследователей.

Вы молодцы и еще раз молодцы! Вы человек редчайшей судьбы – судьбы блистательной и счастливой, изумительной и яркой. Вы при жизни на румынской земле оставили общенародный след – «Железные Ворота», при открытии которых мне посчастливилось быть.

Автор этих строк в то время работал в Румынии советским журналистом. Народы Румынии и Югославии высоко оценили Ваш труд – труд активный и плодотворный, добросовестный и самоотверженный. Из рук тогдашних высших руководителей двух стран Вы получили высокие государственные награды. Честь и хвала Вам!

Вы не только многие десятилетия отдали румынскому народу свой талант и энергию, вы нашли возможность вспомнить годы своей юности в Буджаке. Вы вместе со своими сверстниками-выходцами их Буджака еще раз прошли путь, сделанный Вами со школьной скамьи в Бешалме и до сегодняшнего дня. Благодаря Вам молодое поколение в Буджаке сегодня имеет возможность больше узнать о людях-выходцах из этой земли.

Ваша личность найдет достойное место в моей новой книге «История гагаузов. Учебное пособие». Уже написано почти 100 страниц. Всего будет страниц 225-250.

Вы знаете, что один из младотурецких лидеров Энвер Паша является выходцем из гагаузской семьи румынской части Добруджи? Он был военным министром и начальником генерального штаба вооруженных сил Османской империи.

В наступающем –2009 году - я желаю Вам крепкого, крепкого здоровья. Передайте мои поздрвления своим близким.

Cu o deosebită simpatie
La mulţi ani!

16.XII-2008

82

La finalul acestui document este scris în limba română:

Cu o deosebită simpatie

La mulți ani!

16.12.2008

ss indescifrabil

Mult stimate Anatol Măcriş

Înainte de toate, Vă mulțumesc din suflet pentru cărțile trimise. Sunt interesante nu numai pentru istorici, care se ocupă de istoria găgăuzilor; dar şi pentru un cerc mai larg de cercetători.

Bravo şi încă odată bravo! Sunteți un om cu o soartă mai rară, strălucită şi fericită, uimitoare şi clară. Viața Dvs. pe pământul românesc a lăsat o urmă Porțile de Fier, la realizarea cărora ați contribuit; la punerea în funcțiune a Porților de Fier am avut ocazia să fiu prezent.

Eu, autorul acestor rânduri, eram, la acea vreme, jurnalist URSS. Popoarele României şi Iugoslaviei au apreciat munca Dvs. Din mâinile conducătorilor acestor țări ați primit decorații importante. Onoare şi laudă pentru Dvs.

Dvs. aţi contribuit cu talent şi energie la cerinţele statului român, dar aţi găsit posibilitatea să vă amintiţi de tinereţea Dvs. din Buceag. Aţi parcurs drumul de la băncile şcolii din Beşalma, până la activitatea de astăzi.
Datorită Dvs., generaţia tânără din Buceag are posibilitatea să afle despre personalităţile născute pe aceste meleaguri.

Personalitatea Dvs. va găsi un loc corespunzător în cartea mea „**Istoria găgăuzilor. Manual**"; am scris deja 100 de pagini , în total vor fi 225-250 de pagini.

Ştiaţi oare că Enver Paşa este găgăuz din România (Dobrogea)?
Cu ocazia anului Nou 2009, vă doresc sănătate puternică. Aceeaşi urare celor apropiaţi Dvs.

Cu deosebită simpatie,
La Mulţi Ani!

16.XII.2008

9/22
BIBLIOTECA METROPOLITANĂ BUCUREŞTI

Domniei Sale,
Domnului Anatol **MĂCRIŞ**
Str. Ştirbei Vodă, nr. 16, ap. 22, sector 1
B u c u r e ş t i

Stimate domnule Anatol Măcriş

Am primit ultima Dumneavoastră lucrare despre istoria găgăuzilor şi vă rog să-mi permiteţi să vă felicit şi să vă mulţumesc. Este o lucrare deosebit de interesantă şi apariţia ei umple un mare gol în istoriografia română. Vă rog să rugaţi editura să ne facă o ofertă pentru a achiziţiona mai multe exemplare, iar dacă vă face plăcere instituţia noastră ar putea organiza o dezbatere despre această lucrare împreună cu câţiva istorici renumiţi.

Cu deosebită consideraţie,
Director General
Dr. Florin **ROTARU**

UNIVERSITATEA „Lucian Blaga" din SIBIU
BIBLIOTECA CENTRALĂ

./.

9/26 Domnului,

Dr. Anatol MĂCRIŞ

Confirmăm pe această cale primirea donaţiei pe care aţi avut amabilitatea să o fsceţi Bibliotecii Centrale a Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu.

* **MĂCRIŞ** Anatol - *Conspecte de istorie-* 1 ex.

Vă mulţumim pentru interesul arătat acestei instituţii de cultură.

Vă rugăm să primiţi asigurarea celei mai înalte consideraţii.

Director Biblioteca Centrală a Universităţii „Lucian Blaga"

Rodica **M. VOLOVICI**

9/24

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HAŞDEU”
Bd. Ştefan cel mare şi Sfânt, nr. 148
Chişinău MD 2012
Republica Moldova
Tel/fax (373) 223.360

05/485
16.04.2008

Stimate dr. Anatol Măcriş

Biblioteca Municipală «B.P. Haşdeu» vă exprimă sincere mulţumiri pentru donaţia de carte **„File din istoria mai veche şi mai nouă a României”** - 1 ex, foarte valoroasă şi binevenită pentru completarea colecţiei bibliotecii noastre.

Sperăm la o viitoare colaborare foarte importantă pentru noi.

Director general
Dr. conf. univ. Lidia Kulikovski

MOLDAVIE MAGAZINE Le magazine francophone de votre communication avec la Moldavie

Găgăuzia- un pays méconnu

Les savants français ont écrit des pages intéressantes sur les Gagaouzes, par exemple Serge Moscovici, directeur du Laboratoire Européen de Psychologie Sociale, ancien ministre dans le gouvernement de Lionel Jospin (1997-2002) ou Sylvie Gangloff, auteur des études sur l'histoire de ce peuple.

Un des plus connus spécialistes de l'histoire et de la culture des Gagaouzes est Monsieur Anatol Măcriş, né le 30 mai 1924 dans la ville de Besalma, auteur de nombreuses études concernant l'ethnogenèse, la langue et les traditions du peuple gagaouse.

Etabli en Roumaine, après la 2 ème Guerre Mondiale, Monsieur Anatol Macris a fait des ètudes d'ingénieur energetiques à L'Institut Polytehnique de Bucarest. En 1970, il a fait le

doctorat en management des travaux électriques, devenant ainsi le premier docteur en management de Roumaine.

Suite à la construction du Complexe Hydroénergétique Portile de Fier I, en 1974, il reçoit la médaille ordre * Steagul iugoslav* de la part du président de Yougoslavie, Iosip Broz Tito.

Aprés la retraite, dans sa qualité de secrétaire général de l'Association Comparée des Institutions et du Droit (AICID), il dérule une riche activité de recherches surtout dans l'histoire des Gagaouzes.

A Foccasion d'une recontre sur Bucarest, Monseur Anatol Macris m'a présenté ses études, publiées en roumain et en francais, des études sur le peuple Gagaouze, qu'il aime tant et qu'il a fait connaître au-delà les frontiéres de la petite région autonome de la République de Moldavie.

Par Jean Popa

9/26

Parteneri de discuții în perioada senectuții

Cu Mircea Prelipceanu

Cu prietenul Sabin Tomuş

Cu academicianul Gleb Drăgan, prof. dr. ing. , creatorul Laboratorului de Tehnica Tensiunilor Înalte (TTI) la Universitatea Politehnică din Bucureşti, om de largă cultură.

Întâlniri aproape zilnice cu prof. Victor Macarevici, epigramist consacrat.

Cu fratele meu Valeriu, un petrochimist
decorat şi consultat.

Impresii comico-satirice (în versuri): Ridendo castigat mores

Cu iahtul Octavia
Am plecat la Batavia
Să le explicăm străinilor, la fix,
Cum este o Dacia Felix;
L-am luat cu noi pe Moţu
Anume
Să nu rămână cu ideea
Că este unic în lume.
L-am luat şi pe Unchiul Valer
Tenace şi străjer
Al străvechilor moravuri
Şi cunoscător al ţărilor din lume.
Ne dirijează, din elicopter,
Personal, Costel,
Critic şi sever
Îl caută pe Valer
Care-i oferă magnolia;
Dar aceasta, în Capitală,
Azi, este aproape banală,
Costel vrea ceva special,
Un pin pitic din piscul Aconcagua
Care încape taman (pinul)

Într-un geamantan.
Cu sârg şi cu zor
Ajungem la Bosfor
Şi în Marmara,
Fără dandana,
Prin Dardanele,
Pe catarg cu păsărele,
Ajungem în Marea Egee
Cu insule multe
Cu nume de zei şi de zee.
La Santorini
Oraşul se prăvale
Ca în Doljul de sud
Unde un sat a dispărut
Sau un cartier din Tecuci
Care a fost pe butuci, la inundație.
În insula Rodos
S-a oprit ştafeta;
Negăsind colosul
Reluăm naveta
Trecând prin Suez
A început, surpriza:
În loc de caniculă
O uşoară briză;
Nu găsim în porturi
Crabi, somon, caviar, creveți,
Care în Dacia Felix sunt în pieţi
Cu lume grămada.

Văzând situaţia
Am schimbat destinaţia
Şi am îndreptat stafeta
Spre insula Creta
Să vedem palatul Cnosos
Cu al său labirint
Şi firul Ariadnei.
La noi la Primărie
Labirintul este şi mai complicat:
De dai o hârtie
Pentru restituiri imobiliare
Ai nevoie de ghid;
Ghidul poate să fie
un consultant, un sociolog,
un avocat, un astrolog,
o ghicitoare sau chiar
o vrăjitoare.
Funcţionarii Primăriei
Sunt tenaci la treabă
Şi nu apreciază graba
Petenţii nonagenari
Primesc răspuns în zece ani
Lucrurile serioase nu se fac în grabă
Cei mai tineri să aştepte
Până creşte barba albă.
Organizarea originală
Este de esenţă locală
Cu influenţă orientală.

Timpul nu face doi bani'
Spune orice oriental,
Şi la fel, la Primărie,
Aceeaşi filozofie.

Din Creta intenţionam la Malta
Dar ne-am răzgândit până una-alta
Am plecat la Fiume
Apărat în primul Război
De un scriitor cu renume.
Acum este oraşul Rijeka
Şi în apropiere Opatjia
- Mamaia din Croaţia
Cunoscută de toţi
Ca ţara fără hoţi.
Seara pe promenadă
Se plimbă doamne cu bijuterii grămadă
La chioşcul de pe plajă
Fuge   vânzătorul după tine
Cu restul. Numai aşa e bine,
Dacă le spui bacşiş
Se uită cruciş;
Este cea mai mare ruşine
Bacşişul şi şpaga
Gândeşte Croaţia întreagă;
Românii sunt ca vechii greci
La politică nu-i întreci
Toţi vor să fie şefi.

Iarna care a trecut a tăiat elanul
Nimic nu mai merge, nu se face planul,
Acest lucru nu-i preocupă pe şefi
Pentru eşecuri sunt doar subalternii
Care muncesc cu spor:
Timpul trece, leafa merge,
Doar trenurile nu merg.
Dar să nu generalizăm
Nici să exagerăm
Ridendo castigal mores
(Râzând se îndreaptă moravurile)
Aşa gândeau strămoşii noştri romani.

F I N E

Bucureşti 2007

DE ACELAŞI AUTOR

- Găgăuzii, ediţie bilingvă română şi franceză. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 1997, 97 pag.
- Găgăuzii şi românii. Însemnări, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2000, 48 pag.
- Segmente şi fragmente de istorie, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2000, 168 pag.
- O cale sigură de progres. Învăţământul superior românesc. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2001, 60 pag.
- Fragmente de istorie şi nu numai. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2001, 90 pag.
- Găgăuzii. Opinii şi însemnări. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2001, 54 pag.
- Note de călătorie şi alte însemnări. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2001, 130 pag.
- Găgăuzii. Note despre limba găgăuză şi alte însemnări. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2001, 60 pag.

- Et in Cumania egol, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2002, 66 pag.

- Scrieri, călătorii, istorii, evocări. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2002, 111 pag.

- Găgăuzii din Basarabia, în trecut şi în prezent. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2003, 155 pag.

- Escale în spaţiu şi timp, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2003, 137 pag.

- Găgăuzii din Basarabia, file de călătorie.... Istorya yapraklar, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2004, 80 pag.

- De la Nistru pân' la Tisa şi ceva mai departe, Agerpress Typo, Bucureşti, 2004, 160 pag.

- Trăind, cu gândul, a doua oară, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2008, 103 pag.

- Găgăuzii în diasporă şi la ei acasă. Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2005, 162 pag.

- Găgăuzii în literatura şi publicistica română, Bucureşti, Editura PACO, 2007, 128 pag.

- File din istoria mai veche şi mai nouă a României, Editura PACO, 2008, 188 pag.

- Găgăuzii, Bucureşti, Editura PACO, 2008, 204 pag.

- Trăind cu gândul a doua oară, vol. 2, Editura PACO, 2009, 180 pag.

- Călător în mai multe ţări, Editura PACO, Bucureşti, 2009, 271 pag.

- Conspecte de istorie, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2009, 184 pag.

- Miscellanea, Editura PACO, Bucureşti, 2010, 226 pag.

- Miscellanea, vol. 2, Editura PACO, Bucureşti, 2010, 226 pag.

Cuprins

Tehnoredactare computerizată:
George Ş. Savu
Prelucrare copertă: Marius Corbu

Tipărit:
Editură & Tipografie
PACO S.R.L.
☎ 021 211 40 74

Dr. Ing. ANATOL MĂCRIŞ, doctor în management al Universităţii Politehnice din Bucureşti, s-a născut în comuna Beşalma, judeţul Cahul, în anul 1924. A fost director al Trustului Energomontaj Bucureşti, profesor asociat la Universitatea Politehnică din Bucureşti, secretar general al Asociaţiei de Istorie Comparativă a Instituţiilor şi Dreptului.

A fost decorat cu „Meritul Ştiinţific" cu prilejul centenarului Academiei Române şi cu „Steaua de aur Jugoslavă" şi „Steaua României" pentru contribuţia sa la realizarea hidrocentralei electrice Porţile de Fier 1.

Anatol Măcriş este autor al unor tratate de management de până la 1989, iar după această dată şi a unor cărţi de istorie („Segmente şi Fragmente de istorie", „Et in Cumania Ego", „Găgăuzii", „Găgăuzii din Basarabia în trecut şi prezent", „Escale în timp şi spaţiu", „De la Nistru până la Tisa şi ceva mai departe", „ File din istoria mai veche şi mai nouă a României", „Trăind cu gândul a doua oară", „ Miscellanea vol. 1şi 2", „Conspecte de istorie"), note de călătorii şi schiţe .

ISBN 978-606-8006-52-9